

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**Katažyna Markovska
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJS**

**SOCIALINIS DARBAS SU ASMENIMIS, LINKUSIAIS KAUPTI DAIKTUS (ŠIUKŠLES)
Magistro baigiamasis darbas**

Darbo vadovas
prof. dr. Romas Prakapas

Vilnius, 2022

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
SĄVOKŲ ŽODYNAS	6
ĮVADAS	7
1. DAIKTŲ KAUPIMO APRTARTIS: LITERATŪROS ANALIZĖ	10
1.1. Daiktų kaupimo samprata.....	10
1.2. Daiktų kaupimo priežastys	17
2. SOCIALINIO DARBO YPATUMAI DIRBANT SU ASMENIMIS, LINKUSIAIS Į KAUPIMĄ: TEORINĖ APŽVALGA	22
2.1. Socialinio darbo aptartis.....	22
2.2. Socialinis darbas su asmenimis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą	25
2.3. Intervencijos dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus	31
3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJU PATIRTYS DIRBANT SU ASMENIMIS, LINKUSIAIS KAUPTI DAIKTUS (ŠIUKŠLES): EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAIS	37
3.1. Tyrimo metodologija.....	37
3.2. Tyrimo organizavimo seka.....	37
3.3. Tyrimo empirinių duomenų rinkimo metodas.....	40
3.4. Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas.....	41
3.5. Tyrimo empirinių duomenų apdorojimo metodas.....	42
3.6. Tyrimo imtis.....	43
2.6. Tyrimo etika.....	45
2.7. Empirinio tyrimo duomenų analizė.....	46
DISKUSIJA	63
IŠVADOS	66
REKOMENDACIJOS	67
SANTRAUKA	68
SUMMARY	70
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	72
PRIEDAI	79

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Kolekcionavimo, rinkimo ir kaupimo ypatybių palyginimas	13
2 lentelė. Kaupiančių ir savęs nepaisančių žmonių charakteristika ir įsitikimai.....	17
3 lentelė. Kaupiančių asmenų suvokiama kaupimo nauda ir jų emociniai atsakai	18
4 lentelė. Daiktų kaupimo rezultatai.....	20
5 lentelė. Intervencijų pagalba asmenims su kaupimo sutrikimu.....	35
6 lentelė. Pusiaus struktūruoto interviu klausimynas.....	41
7 lentelė. Informantų demografinė charakteristika.....	44
8 lentelė. Tema „Daiktų kaupimo apibūdinimas“	46
9 lentelė. Tema „Daiktų kaupimo priežastys“	47
10 lentelė. Tema „Kaupiančio asmens apibūdinimas“.....	49
11 lentelė. Tema „Kaupimo sukeltos grėsmės“	51
12 lentelė. Tema „Socialinių darbuotojų veikla“	54
13 lentelė. Tema „Tarpinstitucinis bendradarbiavimas“	56
14 lentelė. Tema „Sunkumai dirbant su asmenimis, kaupiančiais šiukšles“.....	57
15 lentelė. Tema „Pasiūlymai, kaip spręsti kaupimo problemą“	59

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. <i>Diogenas</i> , (Ž. L. Žeromo paveikslas, 1860 m.)	11
2 pav. Kaupimo sutrikimas (1)	12
3 pav. Kaupimo sutrikimas (2)	12
4 pav. Devyni aspektai socialiniam darbuotojui	23
5 pav. Tarpinstitucinė pagalba kaupiančiam asmeniui	29
6 pav. Koordinuoto socialinio darbo požiūrio schema	34
7 pav. Tyrimo loginė schema.....	38
8 pav. Tyrimo etapai	39
9 pav. Tematinis žemėlapis.....	42

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Ambivalencija – sociologijoje yra nusakoma kaip konfliktiškos aplinkybės, esant tarpusavyje prieštaringsoms, dvilypėms vertybėms, normoms ar lūkesčiams (Yair, 2007).

Diogeno sindromas – psichikos sutrikimas, kuriam būdingas itin atsainus požiūris į save, socialinė izoliacija, apatija, polinkis kaupti ir rinkti įvairiausių daiktus (kitaip patologinis kaupimas). 1975 m. šį sutrikimą aprašė ir suteikė pavadinimą mokslininkai Clarkas, Meinkicaris ir Grey (Королева, 2012, p. 86).

Intervencija – išorinis įsikišimas į tam tikrą vyksmą, sąveiką, sistemą. Socialinis darbuotojas įsikiša į kliento gyvenimą, siekdamas patvaraus asmens, jo mąstymo, elgesio, situacijos, aplinkos pokyčio, įgalinančio asmenį toliau savarankiškai ir sėkmingai gyventi (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005, p. 41).

Kaupimo sutrikimas (angl. *Hoarding disorder*) – kaupimo sutrikimas, neseniai įtrauktas į „Psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadovą, penktąjį leidinį“. Šis sutrikimas pasižymi nuolatinais sunkumais išsiskirti su daiktais, dėl ko gyvenamosios patalpos tampa užgriozdintos, asmuo jaučia stresą ir sutrikimą, kurių negalima sieti su kitu neurologiniu ar psichiniu sutrikimu (Mataix-Cols, 2014, p. 2024).

Kognityvinės funkcijos – orientacija laiko ir vietos atžvilgiu, įsiminimas, dėmesys ir skaičiavimas, trumpalaikė atmintis, kalba, tarimas, supratimas, skaitymas, rašymas, kopijavimas (Lapkauskienė, 2004).

Kompulsinis kaupimas – daugybės daiktų, kurie kitiems atrodo nenaudingi arba ribotos vertės, įsigijimas ir nesugebėjimas išmesti (Hartl ir Frost, 1999)

Obsesinis – kompulsinis sutrikimas – psichikos liga, kuriai būdinga obsesijos (nemalonios, nepageidaujamos, įkyrios, vis pasikartojančios, nerimą sukeliančios mintys, vaizdiniai ar impulsai) ir kompulsijos (perteklinis, pasikartojantis, stereotipinis, dažnai ritualizuotas elgesys, skirtas panaikinti nerimą, kurį sukelia obsesijos) (Lukšys, Mozūraitė, Karnickas, Ročka, 2016, p. 82).

Savęs nepriežiūra (angl. *Self-neglect*) – reiškia nesugebėjimą, nenorą arba atsisakymą apsirūpinti tinkamu maistu, vandeniu, drabužiais, pastoge, asmenine higiena, vaistais ir saugos priemonėmis, kas kelia grėsmę paties asmens sveikatai ar saugumui. Dažniausiai pasireiškia vyresnio amžiaus žmonėms (Ilhan ir kt., 2020, p. 388).

Socialinis darbas – tai profesinė veikla, kuria siekiama, kad žmonių gyvenimo kokybė ir socialinis funkcionavimas atitiktų tam tikrą visuomenės gerovės lygį (Večkienė, Povilaikaitė, 2005).

IVADAS

Socialiniai darbuotojai dalyvauja socialiai pažeidžiamų žmonių gyvenime. Žmonių, kurie turi ribotą prieigą prie bendruomenės išteklių ir negali savimi pasirūpinti, yra kamuojami socialinių ir psichologinių problemų. Socialiniai darbuotojai minėtoms žmonių kategorijoms padeda susidoroti su iššūkiais, gyvenimo sunkumais, juos motyvuoja ir įgalina.

Socialiniame darbe dirbama su įvairiomis žmonių grupėmis: su vaikais, su riziką patiriančiomis šeimomis, įvairių negalią turinčiais asmenimis, emigrantais ir visais kitais, kurie turi psichologinių ar socialinių sunkumų. Socialinis darbuotojas yra lankstus darbuotojas (Van Weezel, Alkimavičius, Aukščiūninė, Baliukevičiūtė, Budienė, Darulienė, Gajdoskienė, Jurkuvienė, Kavaliauskienė, Klimantavičienė, Masiukienė, Skridlaitė, Šergalienė, Šimkienė ir Šimkienė, 2010, p. 246), kadangi geba dirbti sudėtingomis aplinkybėmis, pasirinkti metodus, labiausiai atitinkančius gavėjų poreikius, bendradarbiauja su skirtingomis institucijomis, atkuria harmoniją tarp bendruomenės ir socialinę atskirtį patiriančiais asmenimis. Todėl nenuostabu, kad į socialinių darbuotojų akiratį patenka asmenys, turintys specifinių poreikių ar problemų, pavyzdžiui, asmenys, kurie linkę kaupti įvairius, jokios vertės neturinčius daiktus ar net šiukšles. Toks kaupimas apibūdinamas kaip kaupimo sutrikimas (Mataix-Cols, 2014; Tekin ir Kılıç, 2015; Proctor ir Rahman, 2021), o kai kurie mokslininkai (Sheryar, 2017; Ashworth ir kt., 2017; Reyes-Ortiz, 2001) minėtą patologiją įvardija kaip Diogeno sindromą. Dažniausiai daiktų kaupimas apibūdinamas kaip įvairių prekių, daiktų, šiukšlių įsigijimas ir nesugebėjimas jų išmesti, kurie užgriozdina visas gyvenamąsias patalpas ir paprasčiausių sanitarinių normų nesilaikymas (Sapota, Nasierowski, 2019; Hardy, 2018; Saxena, Brody, Maidment, Baxter, 2007).

Užsienio šalyse buvo analizuojama, koks socialinių darbuotojų vaidmuo teikiant pagalbą kaupti linkusiems asmenims. Vieni pirmųjų patulinio kaupimo reiškinį pradėjo analizuoti. Clarkas, Mankikaris ir Gray (1975), kurie ir pavadino minėtą sutrikimą Diogeno sindromu. Mokslininkai (Kim, Steketee ir Frost, 2001) tyrė, kaip daiktų kaupimas pasireiškia tarp vyresnio amžiaus žmonių. Bratiotis ir kt. (2011) rašė, jog pagal savo pobūdį socialinis darbas dažnai laikomas pagalbininku sprendžiant daiktų kaupimo klausimą. Mokslininkės Brown ir Pain (2014) atskleidė socialinių darbuotojų aktyvią veiklą ir darbą dirbant su žmonėmis, linkusiais kaupti daiktus. Barnett (2014) išleido knygą apie kaupimo sutrikimą, kuri skirta visiems profesionalams, dirbantiems su žmonėmis, kurie savimi nesirūpina ir kaupia daiktus. Autorė ypač akcentavo, kad socialiniai darbuotojai kaupėjams suteiktų visas priemogas prie bendruomenės paslaugų. Pasak Braye ir kt. (2014), socialinio darbo įgūdžiai ir vertybės gali padėti įtikinti kaupėją priimti pagalbą ir atsikratyti sukauptų daiktų. Autoriai Tekin ir Kılıç, (2015) apžvelgė socialinio darbo intervenciją su pacientais, turinčiais

kaupimo sutrikimą. Teska ir Therivel (2018) socialiniams darbuotojams parengė santrauką su esminiais metodais, kaip dirbti su žmonėmis, kaupiančiais daiktus.

Problema. Nesuvaldomas daiktų ar šiukšlių kaupimas kelia problemų tarpusavio santykiams, socialinėje ir darbinėje veikloje bei kitose gyvenimo srityse. Asmenys, linkę kaupti daiktus, kelia grėsmę ne tik savo savijautai, bet ir aplinkiniams. Tokie asmenys nesirūpina asmenine higiena, ir tai gali sukelti rimtų sveikatos problemų, kelia grėsmę aplinkos saugumui, t. y. gaisro pavojus, potvyniai, kenkėjų atsiradimai, šiukšlinimas ir nemalonus kvapas bendro naudojimo patalpose (Barnett, 2014). Dėl nuolatinio kaupimo įsigytas „turtas“ perpildo gyvenamąją erdvę ir trukdo gyventi. Ekstremalios tokio elgesio formos gali užpildyti gyvenamąją erdvę ir sukelti sanitarinių problemų. Be to, daiktų kaupimas gali sukelti sužalojimų dėl gaisro ar sukrautų daiktų griūties, ir tai gali turėti didelį poveikį ne tik pačiam žmogui ir jo šeimai, bet ir kaimynams (Nakao, Kanba, 2019, p. 350). Daiktų kaupimas turi didelį poveikį ir asmens socialiniam funkcionavimui. Tokie žmonės gyvena vieni, nelinkę įleisti kitų į savo namus, nepripažįsta savo problemos (Getz, 2020, p. 10). Socialiniai darbuotojai turi užtikrinti šių asmenų socialinę gerovę, gerą emocinę ir fizinę sveikatą bei saugią aplinką kitiems gyventojams. Atsižvelgiant į šią analizuotiną situaciją problemai apibūdinti keliamas klausimas – kaip vyksta socialinis darbas su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus ar šiukšles?

Darbo naujumas – 2010 m. Amerikos Psichiatrijos Asociacijos DSM-5 (obsesinių – kompulsinių sutrikimų) darbo grupė vieną pirmųjų rekomendavo patologinį daiktų kaupimą įtraukti į psichikos sutrikimų sąrašą. Po įvairių tyrimų ir diskusijų 2012 m. daiktų kaupimas buvo įvardytas kaip naujas atskiras sutrikimas (Mataix-Cols, 2014, p. 220). Lietuvoje daiktų kaupimas nėra laikomas atskiru sutrikimu ir dažnai vertinamas kaip rimtesnių psichinių ligų pasekmė.

Lietuvoje darbas su žmonėmis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą, nebuvo plačiai nagrinėjimas, ypač iš socialinio darbo perspektyvos. Atkreipti dėmesį į šią problemą būtina, kadangi kaupimas netiesiogiai daro žalą asmeniui, šeimai ir visuomenei. Socialinis darbas – tai profesija, kurios tikslas rasti žmonių problemų sprendimus, patenkinti jų poreikius ir sumažinti problemas. Socialinis darbuotojas orientuojasi į marginalines visuomenės grupes ir joms padeda, todėl tampa aktualu daiktų kaupimą išanalizuoti iš socialinio darbo perspektyvos (Tekin ir Kılıç, 2015). Tai atskleidžia nagrinėjamos temos naujumą ir aktualumą.

Tyrimo objektas – socialinių darbuotojų darbas su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus.

Tikslas – atskleisti socialinių darbuotojų patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti asmenis, linkusius kaupti daiktus.
2. Apžvelgti socialinio darbo galimybę dirbant su asmenimis, linkusiais į daiktų kaupimą.

3. Pristatyti socialinių darbuotojų, dirbančių su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, patirtis.

Tyrimo metodai:

- teoriniai – mokslinės literatūros, dokumentų, internetinių šaltinių analizė, siekiant atskleisti socialinio darbo ypatumus dirbant su asmenimis, kaupiančiais daiktus / šiukšles;
- empirinis – kokybinis, pusiau struktūruotas interviu, siekiant ištirti ir pristatyti socialinių darbuotojų patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus.

1. DAIKTŲ KAUPIMO APRTARTIS: LITERATŪROS ANALIZĖ

1.1. Daiktų kaupimo samprata

Kiekvienas žmogus turi polinkį į įvairias veiklas, kurios teikia jam laimę ir pasitenkinimą: ar tai sportinė veikla, gal tai meninis užsiėmimas, o gal net kolekcionavimas? Žmogaus pasirinktas pomėgis priklauso nuo jo auklėjimo, įgytų vertybių, charakterio bruožų ar net sveikatos. Paskutinis veiksnys ypač svarbus, kadangi gali nulemti, jog žmogaus pomėgis taps nekontroliuojamu ir sukels nemažai problemų tiek jam pačiam, tiek kitiems.

Sirvydytė (2020, p. 9) teigia, kad įvairių daiktų kolekcionavimas yra plačiai paplitęs visuomenėje. Žmonės kolekcionuoja įvairius daiktus dėl įvairių priežasčių: aistros, investicijų, patiriamo malonumo ir saviraiškos galimybių. Tačiau yra žmonių, kurie be saiko renka įvairius daiktus, nenujausdami, jog sukaupti „lobiai“ jau užima visas gyvenamąsias erdves. Toks daiktų „kolekcionavimas“ sukelia nemažai problemų – sveikatos būklės pablogėjimą, kenkėjų atsiradimą, gaisrą, skatina socialinę atskirtį ir t. t.

Analizuojant mokslinę literatūrą ir straipsnius, buvo pastebėta, kad daiktų kaupimas įvairių mokslininkų buvo vadinamas skirtingai. Kai kurie mokslininkai tai įvardijo kaip patologinį kaupimą, kompulsinį sutrikimą, kaupimo sutrikimą ar net Diogeno, Pliuskinos sindromais (Belugina, 2018). Tačiau visos sąvokos turi vienodų bruožų ir apibūdina tą pačią problemą. Esminiai apibrėžimai pateikiami šiame darbe.

Internetinio šaltinio autorė Hardy (2018) nurodo, jog daiktų kaupimas gali būti apibūdinamas kaip didelių prekių, daiktų įsigijimas ir nesugebėjimas jų išmesti. Kaupimas gali apimti namų ir (arba) savęs nepriežiūrą, ir tai skatina blogas sanitarijos sąlygas ir socialinę izoliaciją, galiausiai paveikia asmens fizinę ar emocinę savijautą.

Tokį panašų apibūdinimą pateikia ir lenkų mokslininkai – kaupimo sutrikimą apibrėžia kaip didelį daiktų rinkimą ir negalėjimą jų išmesti, nors kiti žmonės juos suvokia kaip nenaudingus ar turinčius mažą vertę. Tai sukelia didelių neigiamų pasekmių, turinčių įtakos tiek pačiam asmeniui, tiek jo šeimai bei kitiems asmenims, pavyzdžiui, to paties daugiabučio gyventojams (Sapota, Nasierowski, 2019, p. 161).

Nemažai mokslininkų patologinį kaupimą vadina Diogeno sindromu (Clark, Mankikar, 1975; Księżopolska, Kotarka-Minc, 2005; Korolova (Королева), 2012 ir kt.). Pirmą kartą terminas Diogeno sindromas (angl. *Diogenes syndrome*) buvo pavartotas 1975 m. Mokslininkai Clarkas, Mankikaris ir Gray taip apibūdino psichikos sutrikimą asmenų, pasižyminčių ypatingai atmetiniu požiūriu į save,

linkusiais į socialinę izoliaciją, apatiją, turinčius polinkį kaupti ir rinkti įvairius daiktus (patologinis kaupimas) (Clark, Mankikar, Gray, 1975). Kodėl Diogeno sindromas? Mokslininkai teigia, kad toks pavadinimas suteiktas senovės graikų filosofo – Diogeno Sinopiečiui „garbei“. Filosofas gyveno nuo 412 iki 323 m. pr. Kr. ir reiškė laisvę atsiriboti nuo visų turtų ir materialinių daiktų (žr. 1 pav.). Mąstytojas atmetė visus pasaulio patogumus ir nusprendė gyventi skurde. Jo namais tapo sena statinė apleistoje vietovėje, kurioje galėjo pasislėpti nuo visuomenės. Nepaisant jo išminties ir intelekto, filosofas nusprendė gyventi ekstremaliomis, nehigieniškoms sąlygomis. Nors ir yra daug panašumų, sindromo pavadinimas tik iš dalies atspindi šį sutrikimą, nes graikų filosofas nepraktikavo daiktų rinkimo (Maliszewska, Banaszczyk, Owsiany, 2018, p. 159). Taigi mokslininkai Clarkas, Mankikaris ir Gray (1975) pasirinko Diogeną patologiniam kaupimui pavadinti, kadangi filosofas savo noru izoliavosi nuo kitų žmonių, atsiribojo nuo visuomenėje priimtų normų ir taisyklių (nesirūpino higiena, apsigyveno ne namuose).

1 pav. *Diogenas*, (Ž. L. Žeromo paveikslas, 1860 m.)

Šaltinis: Shehryar K. (2007). Diogenes Syndrome: A Special Manifestation of Hoarding Disorder. *The American Journal of Psychiatry Residents' Journal*, p. 10.

Kai kurie mokslininkai nurodo, kad kiti tyrėjai Diogeno sindromą dažnai vadina „senatviniu“, kadangi dažniausiai pasireiškia vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms, kurie gali turėti asmenybės ir pažinimo funkcijų sutrikimų (Finney, Mendez, 2017, p. 438). Esama mokslininkų, manančių, jog vyresniame amžiuje rinkimas (ar kaupimas) gali pasireikšti kaip gynybos mechanizmas reaguojant į stresinius įvykius, būdingus šiam gyvenimo periodui: sutuoktinio mirtis, pensija, sveikatos praradimas, pažinimo proceso sumažėjimas (Księżopolska, Kotarka-Minc, 2005, p. 107).

Kaupimo sutrikimas (angl. *Hording disorder*) yra elgesio modelis, kuriam būdingas per didelis nesugebėjimas ar nenoras išmesti nenaudingų ar beverčių daiktų. Kaupimas gali būti stebimas

asmens fizinėje aplinkoje (dažniausiai namuose) ir turi tris pagrindines savybes – per didelis daiktų pirkimas, nesugebėjimas išmesti nenaudingų ar nenaudojamų daiktų, netvarka, trukdanti naudotis gyvenamosiomis patalpomis (Tekin, Kilis, 2015). Asmenys, turintys kaupimo sutrikimą, dėl didelės netvarkos būste negali miegoti savo lovoje, sėdėti svetainėje ar gaminti maistą virtuvėje, kadangi tam nebūna vietos ir laisvos erdvės. Sunkiais atvejais daiktų kaupimas gali sukelti gaisro, potvynio ir blogų sanitarinių sąlygų riziką žmonėms (Mataix-Cols, 2014, p. 2026.). Tokį daiktų kaupimo pavyzdį atspindi 2 ir 3 pav.

2 pav. Kaupimo sutrikimas (1)

Šaltinis: Varma, A., (2016, rugpjūčio 6 d.). *Hoarding in the spotlight* Growing awareness of the problem has led to more cases being reported in Singapore. Prieiga per internetą: <https://www.straitstimes.com/lifestyle/hoarding-in-the-spotlight>.

3 pav. Kaupimo sutrikimas (2)

Šaltinis. Jade, H. (2018, Sausio 30 d.). Hoarding Disorder - Causes, Signs, Symptoms & Treatment. *Health Jade*. Prieiga per internetą: <https://healthjade.net/hoarding-disorder/>.

Lyginant 2 ir 3 paveikslus pastebima, kad kaupimo sutrikimas atrodo vienodai, nors nuotraukos darytos skirtingose valstybėse (1 pav. – Singapūre, 2 pav. – JAV). Matoma, kad daiktai sudėti neorganizuoti, chaotiškai ir krūvomis, nesimato sąmoningo ar suplanuoto dėliojimo. Taip pat

paveiksluose matyti, kad dauguma daiktų yra paprastos buitinės atliekos – maišeliai, popieriai, tekstilės, laikraščiai ir kt. Pastebima, kad daiktai abejoje patalpose užima visas erdves, nėra net vietos praeiti. Trečiame paveiksle pavaizduoja virtuvę, tačiau dėl sukauptų daiktų kiekio abejojama, ar naudojama pagal paskirtį.

Proctoris ir Rahmanas (2021) atskleidžia, kuo Diogeno sindromas ir kaupimo sutrikimas yra panašūs ir kuo skiriasi. Mokslininkai teigia, jog Diogeno sindromas nenurodomas kaip psichikos būklė, tačiau yra glaudžiai susijęs su kaupimo sutrikimu. Pagrindinis skirtumas tas, kad asmuo, turintis Diogeno sindromą, gyvena skurde ir netvarkingai, tačiau neturi emocinio prisirišimo prie daiktų ar kančios, atsiradusios atsisakius šių daiktų. Kaupimo sutrikimui būdingas stiprius, emocinis prisirišimas prie kiekvieno daikto.

Kalbant apie patologinį kaupimą, būtina suprasti, kuo tai skiriasi nuo paprasto rinkimo ar kolekcionavimo ir kodėl tai turi neigiamų pasekmių. Daiktų kaupimas dažnai laikomas kolekcionavimo atšaka arba „kolekcionavimu, kuris buvo nesėkmingas“. Kol kolekcionierius mato pasiektų objektų vertę, kaupėjas vertę įprasmina iki kraštutinumo. Kaupėjai savo sukauptus lobius gali vadinti „kolekcijomis“, tačiau daiktai daro žalą savo „šeimininkui“. Be to, kolekcionavimas yra susijęs su daiktų verte ir jų fiziniu organizavimu, jis yra laikomas kaip socialinė veikla, sukianti pasididžiavimą. Kolekcininkas labai rūpinasi savo surinktais daiktais, kurie paprastai buvo geidžiami, ieškomi ir rūpestingai „medžiojami“. Tuo tarpu kompulsinis kaupimas neigiamai veikia asmeninį kaupėjo gyvenimą, sukelia ilgalaikę izoliaciją, o sukaupti daiktai neturi vertės (Hubbell, 2020, p. 31–32).

Mokslininkas Snowdonas (2015) savo straipsnyje pateikia lentelę, kur paaikškina esminius skirtumus tarp kolekcionavimo, rinkimo ir kaupimo (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Kolekcionavimo, rinkimo ir kaupimo ypatybių palyginimas

Įprastas kolekcionavimas,	Kontroliuojamas rinkimas	Kaupimas	Patologinis kaupimas
Atrankinis. Darni (susijusi tema).	Kažkiek atrankinis.	Neatrankinis kaupimas.	Neatrankinis.
Viena ar kelios kategorijos.	Viena ar kelios kategorijos.	Daug skirtingų kategorijų.	Nėra kategorijų.
Suplanuotas, organizuotas kolekcionavimas.	Tikslinga, tačiau sąlyginai neplanuota.	Tikslinga, tačiau trūksta planavimo ir dėmesingumo.	Neplanuota.
Dažniausiai ne per daug.	Ne per daug sukaupta?	Pernelyg daug sukaupta.	Gali tapti per dideliu kaupimu.

Tvarkingas surinktų daiktų rodymas.	Daiktai paprastai saugojami, tačiau neorganizuotai.	Neorganizuota, netvarka.	Neorganizuotas.
Nevargina, nebent brangu.	Nevargina.	Vargina	Gali tapti varginančiu.
Mažai ar visai nėra socialinės vertės sumažėjimo; kolekcionavimas gerina socialinį gyvenimą.	Nedidelis arba nežymus socialinis sutrikimas.	Daug socialinių sutrikimų, socialinė atskirtis.	Turi įtakos socialiniam gyvenimui.
Nėra reikšmingų funkcinų ar darbinų sutrikimų.	Nėra funkcinės arba darbinės vertės sutrikimų?	Dažnas profesinis + funkcinis sutrikimas.	Gali kažką sukelti.

Šaltinis: lentelė sudaryta pagal Snowdon, 2015.

Lyginant skirtingas sąvokas (žr. 1 lentelę), pastebima, kad kaupimas ir pataloginis kaupimas turi daug neigiamu bruožų: vargina, trūksta organizavimo, nekontroliuojamas, sukelia nemažai sutrikimų (socialinių ir profesinių). Įprastam kolekcionavimui svarbus yra įsigytų daiktų organizavimas, be to, žmogus dažniausiai renka vienos kategorijos (rūšies) daiktus, suvokia savo pasirinkimą ir šių daiktų vertę. Įprastas kolekcionavimas neturi jokio neigiamo poveikio (nekalbant apie finansinę daikto vertę) asmens socialiniam ir profesiniam gyvenimui. Vadinasi, įmanoma pastebėti, kada asmuo kolekcionuoja ir kada turi polinkį į pataloginį kaupimą.

Verta paminėti autorės Beluginos (Белугина) nuomonę, skirtingai nuo žmonių, kurie tikslingai kolekcionuoja ir organizuoja daiktus, žmonės, linkę į pataloginį kaupimą, surenka daugybę namų apyvokos daiktų: senų drabužių, žurnalų, kompaktinių diskų, laiškų, rašiklių, senų užrašų, kvitų, laikraščių, kartoninių dėžių, audinių, smeigtukų, kilimėlių, senų vaistų ir pan. Visi šie daiktai (dauguma jų netinkami naudoti) yra sukrauti į krūvą, neatskiriamai ir neorganizuotai. Taip pat asmuo juos toliau kaupia, net jeigu jų (daiktų) naudojimas yra mažai tikėtinas (Belugina, 2018, p. 47).

Mokslininkai Saxenaa, Brodybas, Maidmentbas ir Baxteris (2017) remdamiesi kitais tyrėjais apibrėžia keletą esminių daiktų kaupimo akcentų. Tokiam kaupimui būdingas daiktų įsigijimas ir nesugebėjimas jų išmesti, nors jie atrodo (kitiems) neturi jokios vertės. Nesustabdomas daiktų kaupimas ir taupymas dažnai yra nustatomas asmenims, turintiems OKS simptomų (angl. *Obsessive compulsive disorder*, Obsesinis kompulsinis sutrikimas). Tokį kaupimą lemia obsesinės baimės prarasti svarbius daiktus, kurių, asmens manymu, gali prireikti vėliau, taip pat per didelis prisirišimas prie turto. Žmonių, linkusių kaupti daiktus, gyvenamosios erdvės tampa pakankamai užgriozdintos, užkertamas kelias jas naudoti pagal paskirtį. Tai gali sukelti reikšmingų socialinio ir (arba) profesinio funkcionavimo sutrikimų (Saxenaa, Brodyb, Maidmentb, Baxter, 2007, p. 482) .

Kitas labai svarbus kaupimo sutrikimo bruožas – higienos stoka. Kaupimo sutrikimui būdinga ne tik nevaldomas daiktų kaupimas, bet ir asmenines higienos bei paprasčiausių sanitarinių normų nepaisymas gyvenamajame būste (Księżopolska, Kotarka-Minc, 2005, p. 107). Tuo pačiu kaupėjai visiškai ignoruoja susikaupusius nešvarumus (Koroleva, 2012, p. 86).

Iš naujausių tyrimų apie kaupimo sutrikimą galima paanalizuoti 2020 m. atliktą apklausą Indijoje (Jaisoorya ir kt., 2021, p. 171). Verta pabrėžti, jog statistinių duomenų apie daiktų kaupimą beveik nėra, todėl šie duomenis padės bent iš dalies įvertinti kaupimo paplitimą. Minėto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad vidutinis asmenų, kaupiančių daiktus, amžius yra 41,4 metų, dauguma dalyvių (51,6 proc.) buvo aukščiau skurdo ribos (Indijos Vyriausybės socialinis ir ekonominis rodiklis) ir turėjo neaukštą išsilavinimą (72,9 proc.). Kaupimo sutrikimą turintys apklausos dalyviai išsiskyrė polinkiu sirgti lėtinėmis ligomis, depresija, nerimo sutrikimu, piktnaudžiavimu alkoholiu ir priklausomybe nuo tabako lyginant su dalyviais, kurie neturėjo kaupimo sutrikimo. Taip pat asmenims, turintiems kaupimo sutrikimą, būdingas žymiai aukštesnis neįgalumo lygis (Jaisoorya ir kt., 2021, p. 171). Verta pabrėžti, jog tyrime dalyvavo 6 788 pacientų, tarp jų tik 69 asmenys su kaupimo sutrikimu, taigi, tik 1,01 proc. visų apklaustųjų. Nors procentas nedidelis, galima pastebėti, jog asmenys su kaupimo sutrikimu yra labiau kamuojami ligų ir priklausomybių.

Verta paminėti, jog daiktų kaupimas sukelia daug grėsmių kartu gyvenantiems asmenims (kaimynams, šeimos nariams ir pan.). Kaupimas kelia rimtą pavojų visuomenės sveikatai, tarkim, antisanitarinės sąlygos didina potvynio ir gaisro pavojų, kitiems gyventojams gali atsirasti kvėpavimo takų ligų dėl pelėsių / bakterijų augimo (Tolin, Frost, Stekete, Grey, 2019). Taigi dažniausiai kaimynai praneša apie asmenis, kurie nevaldomai kaupia daiktus. Kaimynams atsibosta kentėti tarakonų, pelių ir žiurkių atakas, plintančias iš kaupiančio kaimyno namo. Pirmiausia po kaimynų skundo pas asmenį apsilanko socialinės tarnybos. Paprastai kaupiantys asmenys neturi giminaičių, o artimieji nedalyvauja jų gyvenime. Tokiu atveju žmogus yra guldamas į psichiatrijos ligoninę arba į kitas globos įstaigas. Ten jam yra suteikiamos visos reikiamos paslaugos – maitinimas, sveikatos priežiūra (asmens sveikatos būklė gali žymiai pablogėti gyvenant netinkamomis sąlygomis). Visgi žmonės, kaupiantys daiktus, dažniausiai atsisako bet kokios pagalbos ir toliau gyvena tokiomis pačiomis sąlygomis (Koroleva, 2012, p. 86–87).

Straipsnio autorius Brownas tvirtina, kad daiktų kaupimas yra sunkiai gydymas. Kai kuriems kaupėjams sunku išmesti daiktus dėl jų pačių neryžtingumo; kitiems dėl emocinio prisirišimo prie savo turto. Dar kiti neišmeta daiktų, nes kenčia nuo įvairių kognityvinių – funkcinų sutrikimų, kurie trukdo organizuoti savo daiktus (Brown, 2007, p. 78). Daugelio mokslininkų teigimu (Kim, Stekete, Frost, 2001; Kennedy Chapin ir kt, 2010; Fleury ir kt, 2012), žmonėms, turintiems kaupimo sutrikimų, padeda kognityvinės terapijos. Buvo atlikta keletą tyrimų, kurių rezultatai parodė, jog

grupinė kognityvinė – elgesio terapija teigiamai veikia asmenis, kaupiančius šiukšles. Rezultatai parodė, kad tokių terapijų metu pagerėja asmenų savijauta, mažėja daiktų kaupimas ir keičiasi klaidingi įsitikimai dėl sukaupto turto (Fleury ir kt, 2012, p. 159). Įvairių mokslininkų tyrimai atskleidžia, kad ir socialiniai darbuotojai yra ganėtinai kompetentingi taikyti kognityvinę elgesio terapiją (Gregory, 2010).

Vienas iš įdomiausių atradimų, analizuojant mokslinę literatūrą, buvo gyvūnų kaupimo reiškinys. Gyvūnų kaupimas laikomas nauja tyrimų sritimi, todėl nėra daug empirinių tyrimų šia tema. Toks kaupimas apibrėžiamas kaip daugybės gyvūnų kaupimas ir nesilaikymas minimalių mitybos, sanitarijos ir veterinarinės priežiūros standartų. Be to, tiriamasis nesugeba reaguoti į blogėjančias gyvūnų sąlygas (badą, ligas, mirtį) ir neigia arba sumenkina tiek gyvūnų, tiek žmonių, kurie dalijasi ta pačia erdve, kaupimo problemas. Ištirta, kad kaupiant gyvūnus trūksta tinkamo maisto, vandens, veterinarinės priežiūros, gyvūnai gyvena perpildytose, antisanitarinėse patalpose, kuriose gausu išmatų ir šlapimo (Cunha ir kt., 2020; Polaski ir kt., 2020). Taigi kaupimas gali būti įvairus, žmonės kaupia ne tik menkaverčius daiktus ar atliekas, bet net ir gyvūnus. Galima daryti prielaidą, kad kaupimas yra ganėtinai sunkus ir nenuspėjamas, kadangi neprognozuojama, ko gali sukaupti žmogus.

Mokslininkė Petružytė (2009) analizavo atliekų rinkėjų subkultūrą. Remiantis autorės išvadomis, galima teigti, kad dauguma atliekų rinkėjų yra benamiai, kurie pasistatę nedidelius namelius Kariotiškių sąvartyną supančiuose miškuose. Žmonės, gyvenantys sąvartyne, pasižymėjo panašia gyvensena, bendravimu ir bendru laisvalaikiu. Šių asmenų laikyti šiukšlių kaupėjais negalima, kadangi surinkti daiktai jiems atstoja namus, baldus ir tiesiog padeda išgyventi. Kaupėjai turi savo namus, kurie neretai pagal nuosavybes teise priklauso jiems. Visgi verta pabrėžti, jog atliekų rinkėjai ir kaupėjai turi tam tikrų panašumų. Daugiau mokslinės literatūros Lietuvoje apie atliekų rinkėjus ar kaupėjus nebuvo rasta.

Apibendrinus daiktų kaupimo sampratą, pastebima, kad tokiam reiškiniui, priklausomai nuo asmens neurologinio susirgimo, taikoma daug apibūdinimų – patologinis kaupimas, kaupimo sutrikimas, Diogeno sindromas arba tiesiog daiktų kaupimas (dažniausiai vartojamos sąvokos mokslinėje literatūroje). Visos šios sąvokos turi bendrų bruožų ir apibūdina tą pačią problemą – nevaldomą, neorganizuotą daiktų, šiukšlių kaupimą, ir tai skatina antisanitarines sąlygas asmens būste bei aplinkoje. Verta paminėti, jog sukaupti daiktai dažnai užima visas gyvenamąsias erdves namuose, būtent todėl asmuo negali naudotis būsto patalpomis pagal paskirtį. Toks daiktų kaupimas sukelia daug socialinių ir sveikatos problemų tiek pačiam kaupėjui, tiek aplinkiniams asmenims, kadangi tai gali sukelti potvynių, gaisrų ir kenkėjų atsiradimą.

1.2. Daiktų kaupimo priežastys

Iš mokslinės analizės aišku, kad daiktus kaupiantį asmenį galima apibūdinti trumpai – tai žmogus, kuris neorganizuotai kaupia įvairius namų apyvokos daiktus ir atliekas. Jam sunku išmesti sukauptus daiktus, nors jų visai nenaudoja, kaupiami daiktai neturi jokios vertės, o būsto gyvenamosios erdvės užgriozdintos daiktais. Asmuo nepaiso asmens higienos, dažnai yra kamuojamas įvairių sveikatos sutrikimų. Tačiau kodėl žmonės pradeda nevaldomai kaupti daiktus?

Čikagos universiteto mokslininko straipsnyje teigiama, kad daiktų kaupimas yra susijęs su savęs nepriežiūra (angl. *self-neglect*). Autoriaus Dongo (2017) teigimu, vyresnio amžiaus žmonių nepriežiūra yra pasaulinė visuomenės sveikatos ir žmogaus teisių problema, kelianti grėsmę vyresnio amžiaus žmonių sveikatai ir apsaugai. Paprastai tai pasireiškia kaip atsisakymas arba nepakankama savęs priežiūra bei minimalus apsirūpinimas maisto, vandens, drabužių, higienos, medicinos, gyvenamosios aplinkos ir saugos priemonėmis (Dong, 2017, p. 949).

Savęs nepriežiūra pasireiškia įvairiais būdais. Gali būti, kad asmuo yra fiziškai ar psichiškai nesveikas arba turi sutrikimų ir dėl to negali patenkinti savo priežiūros poreikių. Jis galėjo patirti traumą ar netektį arba gauti netinkamą globėjo paramą. Savęs nepriežiūra gali atsirasti dėl demencijos, smegenų pažeidimo, depresijos ar psichozinių sutrikimų. Tai gali būti susiję ir su kenksmingų medžiagų vartojimu, įskaitant ir netinkamą paskirtų vaistų vartojimą (Barnett, 2016).

Kaupimo sutrikimo simptomai ir priežastys gali būti:

- emocinis prisirišimas ir baimė atsiskirti su sukauptu turtu, neatsižvelgiant į daiktų vertę ar naudą;
- leidimas turtui trukdyti kasdieniam gyvenimui, santykiams ir socialinė izoliacija;
- dažnai šie prisirišimai gali prasidėti po traumų ir praradimų, tėvų prisirišimo ir kontrolės problemų, informacijos apdorojimo trūkumo;
- dažnai taupantys žmonės kenčia nuo nerimo (Barnett, 2016).

Mokslinės literatūros šaltiniuose pateikta informacija (žr. 2–4 lenteles) išryškina kaupiančių ir pasižyminčių savęs nepriežiūra žmonių įsitikimus, susijusius su daiktais, jų emociniais atsakais, ir kaip tai skatina prisirišimą prie daiktų bei jų rinkimo. Verta paminėti mokslininkės Barnett žodžius, kad buvo atlikta nemažai savęs nepriežiūros tyrimų, tačiau taip ir nepavyko nustatyti konkrečių priežasčių (Barnett, 2014, p. 33).

2 lentelė. Kaupiančių ir savęs nepaisančių žmonių charakteristika ir įsitikimai

Charakteristikos ir įsitikinimai, turintys įtakos sprendimams
--

<p>Charakteristikos – sunkumai su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savęs suvokimu ir savęs identifikavimu; • Apsisprendimu; • Dėmesiu; • Atmintimi; • Impulsų kontrole priimant sprendimus; • Duomenų apdorojimu; • Dalykų skirstymu į kategorijas; • Chronologijos sudarymu; • Vaiko / šeimos patirtimi; • Socializacija; • Fobijomis; • Traumomis; • Netekimu ir sielvartu; • Psichine sveikata; • Protiniu pajėgumu; • Sveikata ir gerove. 	<p>Įsitikimai apie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bejėgiškumą; • Vertingumą; • Perfekcionizmą; • Atliekų ir pakartotinio daiktų naudojimo aplinkosauginę vertę; • Asmeninę galią ir valdymą; • Sentimentalią daiktų vertę; • Suvokiamą daiktų grožį; • Suvokiamą saugumo jausmą – apsupti daiktai, užkardantys išorės įtakoms; • Objektai, suteikiantys galimybę sukurti ką nors naudingo, arba ryšys su kuo nors; • Skaudu ką nors išmesti; • Emocinis prisirišimas prie daiktų, kurie suteikia tam tikrą suvokiamą abipusiškumą; • Objektų išmetimas sukelia kaltės, praradimo ar gailėsčio jausmą; • Objektai suteikia gyvenimo prasmę; • Objektai, kurie yra priežasties ar aistros, apibrėžiančios tapatybę, dalį.
---	---

Šaltinis: lentelė sudaryta pagal Barnett, 2014.

Antros lentelės duomenys atskleidžia, kaip asmenų charakteristikos sunkumai ir klaidingi įsitikimai turi įtakos asmenims pradėti kaupti daiktus. Analizuojant lentelę „Charakteristikos ir įsitikinimai, turintys įtakos sprendimams“, pastebima, kad visos neigiamos emocijos ar sunkūs išgyvenimai, pavyzdžiui, vaikystės traumos, fobijos, artimo žmogaus praradimas, sielvartas ir psichinė sveikata lemia žmogaus norą kaupti įvairius daiktus, nebesirūpinti savimi. Asmenys, linkę kaupti daiktus, tiki, jog renkami daiktai yra gražūs, naudingi ar brangūs. Tokiems žmonėms kiekvienas daiktas asocijuojasi su jiems svarbiu gyvenimo įvykiu (ar net asmeniu), ir tai lemia stiprų prisirišimą prie daiktų. Kadangi asmenys patyrė arba prarado kažką neigiamo, šie daiktai jiems atstoja prarastus dalykus. Kiekvienas žmogus yra unikalus, turi savo išgyvenimų ir skirtingai reaguoja į stresinius įvykius, todėl kaupimo priežastys gali būti skirtingos ir individualios.

3 lentelė. Kaupiančių asmenų suvokiama kaupimo nauda ir jų emociniai atsakai

Suvokiama daiktų kaupimo nauda

<ul style="list-style-type: none"> • Malonumas įsigyti prekių. • Didžiavimasis kolekcionavimu. • Tikslo jausmas. • Priklausymo jausmas. • Saugumo jausmas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Supratimo jausmas. • Prisišimas prie daiktų. • Jausmas saugus tarp daiktų. • Kelia nuotaiką. • Pasididžiavimas, kad daiktais nesišvaistoma.
Emociniai atsakymai	
<ul style="list-style-type: none"> • Malonumas • Gėda • Kaltė • Nuostolis • Tuštumas viduje • Liūdesys 	<ul style="list-style-type: none"> • Sielvartas • Sumišimas • Depresija • Nerimas • Kiti susidorojimo mechanizmai, tokie kaip narkotikai / alkoholis.

Šaltinis: lentelė sudaryta pagal Barnett, 2014.

Trečios lentelės duomenys „Kaupiančių asmenų suvokiama kaupimo nauda ir jų emociniai atsakai“ rodo, kaip asmenys randa naudos kaupdami daiktus. Daiktus kaupiantys asmenys jaučia didelį malonumą įsigydami bet kokią prekę, nors šis daiktas jau nėra tinkamas naudoti ar buvo išmestas kitų asmenų. Kaupėjai renka daiktus manydami, jog juos kolekcionuoja ir džiaugiasi, kad daiktas bus išsaugotas ir neišvaistomas. Dažniausiai naujų daiktų įsigijimas suteikia laimės bei malonumo jausmą, kai kuriais atvejais net saugumą, tačiau neretai ir neigiamų emocijų. Antrosios lentelė duomenys rodo respondentų emocinius atsakus: malonumas, liūdesys, sumišimas, nerimas, ypač kai šiuos lobius bando pasisavinti kiti žmonės. Nors sukaupti daiktai pačiam asmeniui teikia laimę, tačiau svarbu pabrėžti, kad daiktų kaupimas kelia rimtų pavojų. Analizuojant literatūrą, pastebima, kad daiktų kaupimo rezultatai yra fatališki: izoliacija, nerimas, artimųjų praradimas, fobijų padaugėjimas, higienos stoka, gaisras, pavojus sveikatai itn (žr. 4 lentelę). Namai pilni sukauptų daiktų gali kelti grėsmę sveikatai ir visuomenės saugumui, ypač šeimos nariams, draugams ir netoliese gyvenantiems žmonėms. Didelė netvarka padidina vabzdžių ar graužikų užkrėtimo riziką, pelėsių augimą, gaisro pavojų ir toksiškus kvapus, o netvarkingos gyvenamosios erdvės neleidžia skubiai gelbėti žmogaus, kai kyla gaisras ar reikalinga skubi medicininė pagalba (Bratitotis, 2012). Verta paminėti, kad kaupimas stipriai paveikia patį asmenį – įvairių fobijų padaugėjimas, nerimas, sunkumas išmesti daiktus, asmenines higienos nepaisymas. Kaupėjai atsisako siūlomų paslaugų ar pagalbos, praranda socialinį kontaktą ne tik su bendruomene, bet ir su artimiausiais.

4 lentelė. Daiktų kaupimo rezultatai

Daiktų kaupimo rezultatai	
<ul style="list-style-type: none"> • Noras įsigyti daugiau daiktų, kad patirtų teigiamų emocijų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Darbo, švietimo ar laisvalaikio praleidimas.

<ul style="list-style-type: none"> • Sunku išmesti daiktus. • Izoliacija • Depresija • Nerimas • Bloga higiena • Gaisro pavojus • Socialinio kontakto praradimas. • Šeimos ir draugų praradimas. • Santykių suskaidymas. • Žiurkės, kenkėjai, musės ir kiti pavojai sveikatai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žema savivertė. • Fobijų padaugėjimas. • Padidėjęs jautrumas kitų žmonių atžvilgiu. • Maža prieiga prie bendruomenės išteklių. • Poveikio neigimas. • Globos ir paramos atsisakymas. • Paslaugų atmetimas • Bloga psichinės sveikatos priežiūra. • Prasta sveikatos priežiūra.
--	--

Šaltinis: lentelė sudaryta pagal Barnett, 2014.

Mokslininkai Kuwano ir kt. (2020) analizavo kaupimo sutrikimo charakteristiką Japonijoje ir nustatė, kad daiktų kaupimas yra visiškai vienodas kaip ir Vakarų šalyse. Mokslininkai nustatė, kad 63,3 proc. respondentų kaupia dėl „naudojimo ateityje“, 60 proc. dėl „sentimentalaus prisirišimo“, po 20 proc. „vengia atliekų“ ir „per ilgai ruošiasi išmesti“. Taip pat tyrimai atskleidžia, kad daugiausia žmonės kaupia makulatūros (t. y. knygos, žurnalai, komiksai) 76, 7 proc. ir drabužius – 76,7 proc., mažiausiai krepšius ir indus – po 6,7 proc.

Yap ir Grisham (2020) pateikia įdomų tyrimą apie prisirišimą prie daiktų. Kaupimo sutrikimu sergantiems žmonėms būdingas didelis poreikis kaupti „turtą“ ir kančia išmetant daiktus, dėl to susidaro turtinė. Remiantis kognityvinio elgesio modeliu, pagrindinis kaupimo sutrikimo bruožas yra emocinis prisirišimas prie savo nuosavybes. Daiktai įgauna ypatingą reikšmę, yra *prisetinti* žmogiškų savybių ir asmeniui suteikia komforto bei saugumo jausmą. Nors emocinis prisirišimas prie daiktų yra ryškus kaupimo sutrikimo bruožas, jis taip pat pasireiškia žmonėms, neturintiems minėto sutrikimo. Psichologijos tyrimai atskleidžia, kad dauguma žmonių turi asmeninio turto, kuris yra „brangus ir jam jaučia stiprius emocinius ryšius“. Šie turtai tarnauja kaip savo tapatybės pratęsimas arba kelia prisiminimų apie svarbius gyvenimo įvykius. Be to, kolekcininkus galima atskirti nuo kaupimo sutrikimą turinčių žmonių, nors kolekcininkai taip pat yra emociškai prisirišę prie savo kolekcijų. Atsižvelgiant į tai, kad emocinis prisirišimas prie objektų gali egzistuoti be kaupimo elgesio, reikia toliau tirti skirtumus tarp „normalaus“ ir „nenormalaus“ prisirišimo prie objektų.

Apibendrinant galima teigti, jog nėra vieningos nuomonės, kodėl asmuo pradeda kaupti ir rinkti mažą vertę turinčius daiktus ar net šiukšles. Mokslininkų nuomone, tai gali nulemti įvairūs psichiniai ar emociniai sutrikimai, stiprūs išgyvenimai, vaikystės traumos, klaidingi įsitikimai ar savęs nepriežiūra. Tokie asmenys nesuvokia savo elgesio, atsisako gydymo ar kitos įmanomos pagalbos, nebendruoja su artimaisiais, dažnai nepalaiko ryšio su juos supančia aplinka. Dažnai

perdėtas daiktų kaupimas sukelia nemalonių įvykių, kurie būna pavojingi ir kitiems gyventojams, tarkim, gaisras, žiurkių ir kenkėjų atsiradimas, tarpusavio santykių suskaidymas. Taigi, kaip tokiu atveju padėti žmogui? Užsienio šalių literatūros apžvalga parodė, jog socialinis darbuotojas aktyviai dirba su šia žmonių grupe ir teigiamai veikia elgesio pokyčius.

2. SOCIALINIO DARBO YPATUMAI DIRBANT SU ASMENIMIS, LINKUSIAIS Į KAUPIMĄ: TEORINĖ APŽVALGA

2.1. Socialinio darbo aptartis

Šiuolaikinis pasaulis yra kupinas įvairiausių ekonominių, socialinių ir psichologinių problemų. Laikams keičiantis – atsiranda daug naujų sunkumų ir išbandymų, kuriuos ne visi žmonės geba įveikti patys. Pagalbos ir paramos poreikis niekada nesikeičia. Todėl pagalbos ranką ištiesia socialiniai darbuotojai, kuriems svarbu padėti problemų kamuojančiam žmogui.

Socialinio darbo pradžia siejama su Europoje ir Šiaurės Amerikoje veikusia labdaringa ir filantropine savanorių veikla, pagalba skurstantiesiems, ligotiems, senyvo amžiaus žmonėms ar našlaičiams. Stuartas (2013) publikuotame straipsnyje supažindina su socialinio darbo profesijos atsiradimu. Autorius aprašo, kaip savanoriai savo pastangomis sprendė socialinius klausimus, skurdo didėjimo paradoksą Europoje ir Šiaurės Amerikoje, šalyse, kur ekonomika tapo žymiai produktyvesnė ir stipriai klestėjo. Savanoriai siekė savo veiklos pripažinimo, todėl socialinis darbas įgijo profesinį statusą iki 1930 m. Tačiau dar iki 1920 m. socialinių darbuotojų buvo galima rasti ligoninėse, valstybinėse mokyklose, vaikų ir šeimos gerovės tarnybose. Socialinio darbo profesija dar labiau išplito po Didžiosios krizės bei Antrojo pasaulinio karo, kai skurdas žymiai padidėjo, atsirado įvairių rūpesčių, psichologinių ir socialinių problemų. Nuo to laiko socialinio darbo profesija auga ir tobulėja.

Šiandien socialinis darbas turi daug apibrėžimų. Anot Tarptautinės socialinių darbuotojų federacijos (IFSW), profesionalus socialinis darbas apibrėžiamas kaip praktika paremta profesija ir akademinė disciplina, skatinanti socialinius pokyčius ir plėtrą, socialinę sanglaudą, žmonių įgalinimą ir išlaisvinimą. Socialiniame darbe svarbiausi socialinio teisingumo, žmogaus teisių, kolektyvinės atsakomybės ir pagarbos principai. Socialinio darbo, socialinių ir humanitarinių mokslų ir vietinių žinių teorijų pagrindu, socialinis darbas įtraukia žmones ir struktūras į gyvenimo iššūkius bei gerovės gerinimą (Tarptautinė socialinių darbuotojų federacija, 2014).

Vareikytė (2013) knygoje nurodo, jog Socialinio darbo samprata atskirose šalyse skiriasi tam tikrais teoriniais ir praktiniais aspektais, tačiau pati profesija turi bendrų, tik jai būdingų elementų. Kaip pažymi autorė, socialinio darbo esmė yra „socialinių problemų sprendimas, siekiant socialinio teisingumo visuomenėje“. Socialiniai darbuotojai savo profesinėje veikloje dažniausiai sprendžia žmogaus individualias problemas ir jo socialinės aplinkos ryšį. Todėl socialinis darbas – *tai profesinė veikla, skirta visuomenės socialiniams pokyčiams skatinti ir šalies gerovei stiprinti.*

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija socialinį darbą apibrėžia kaip profesinę veiklą, kuri *skirta padėti žmonėms, šeimoms, bendruomenėms ir visuomenei spręsti socialines problemas, susidoroti su išskylančiais sunkumais per santykį su aplinka. Socialiniame darbe ypač didelę reikšmę turi asmens ar šeimos atsparumo iššūkiams stiprinimas, savarankiškumo ir atsakomybės ugdyimas* (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Lietuvoje socialinis darbas, kaip nauja pagalbos žmogui profesija, sutampa su Nepriklausomybės atgavimu (Dirgelienė, 2008).

Knygoje „Mąstyti, veikti, būti. Socialinis darbas organizacijoje“ autoriai Van Weezel, ir kt. išskyrė 9 aspektus, kurie vienaip ar kitaip yra esminiai socialiniam darbuotojui:

---

9 aspektai

---

1. Socialinis darbas suprantamas kaip pagalba žmonėms, kurie prašo padėti arba kuriems reikia padėti.

---

2. Socialinis darbas skirtas tam, kad žmonės galėtų gyventi savo gyvenimą.

---

3. Socialinis darbuotojas siūlo kontraktus, susitikimus, paslaugas, intervencijas aplinkoje.

---

4. Socialinis darbuotojas vykdo konkrečias, jo darbui priklausančias užduotis.

---

5. Socialinis darbuotojas dirba kompetentingai.

---

6. Socialinis darbuotojas reaguoja kaip atsakingas specialistas.

---

7. Socialiniai darbuotojai ir su jais susijusios organizacijos turi turėti aiškią padėtį ir pripažinimą visuomenėje.

---

8. Socialiniai darbuotojai ir su jais susijusios organizacijos vadovaujasi tikromis pagrindinėmis vertybėmis.

---

9. Socialinis darbuotojas ir organizacija prisideda prie atviros, demokratinės, pilietinės visuomenės kūrimo

---

4 pav. Devyni aspektai socialiniam darbuotojui
Šaltinis: sudaryta pagal Van Weezel, ir kt., 2010, p. 17–20.

Autorių išvardyti aspektai atskleidžia, kaip atrodo socialinio darbuotojo veikla. Kaip vieną iš svarbiausių aspektų reikia paminėti tai, jog socialiniai darbuotojai siekia padėti ir išmokyti žmogų gyventi savarankiškai ir pačiam spręsti savo problemas. Tai sudaro pagrindinę socialinio darbo esmę.

Pabrėžtina, kad socialiniam darbuotojui svarbu kompetentingai atlikti savo darbui (ar įstaigai) priklausančias užduotis. Kita svarbi autorių mintis, kad socialiniai darbuotojai ir su jais susijusios organizacijos, įstaigos turi būti naudingos visuomenei, vadovautis tikromis vertybėmis ir prisidėti prie demokratinės visuomenės kūrimo.

Socialinis darbas siekia įprasminti žmogaus orų gyvenimą, todėl socialiniai darbuotojai turi dirbti pagal tam tikras etikas. Pagal patvirtintą Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos suvažiavime 2017 m. gegužės 26 d. Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksą pagrindiniai socialinio darbo etikos principai yra šie:

1. gerbti visų žmonių prigimtinę vertę ir orumą;
2. siekti didinti socialinį teisingumą ir stiprinti solidarumą;
3. gerbti žmogaus teises, demokratijos principus ir žmogaus apsisprendimo teisę;
4. veikti sąžiningai, patikimai, nešališkai ir empatiškai;
5. siekti įgalinti žmones spręsti tarpusavio santykių ir socialines problemas;
6. skatinti teigiamus socialinius pokyčius, socialinę kaitą, asmens dalyvavimą ir
7. savarankiškumą;
8. nuolat siekti tobulinti savo profesines kompetencijas;
9. dalytis gerąja patirtimi.

Gustainienė ir Burauskaitė (2018) savo straipsnyje teigia, kad socialinis darbas galėtų prisidėti prie sėkmingo senėjimo. Autorės nurodo, kad sėkmingas senėjimas apima tokius asmens gyvenimo aspektus kaip: *fizinis, kognityvinis, psichologinis, socialinis, dvasinis, finansinis*. Svarbu pabrėžti, kad kiekvienas individas suvokia sėkmę skirtingai, todėl sėkmė suvokiama kaip kultūriškai ir istoriškai kintantis dalykas. Todėl socialinio darbo srityje skiriamas dėmesys skatinti vyresnio amžiaus žmonių produktyvumą, savarankiškumą ir kylančių sunkumų įveikimą. Atsižvelgdami į individualius vyresnio amžiaus žmogaus potyrius, gebėjimus, turimus išorinius ir vidinius išteklius socialiniai darbuotojai galėtų prisidėti prie sveiko senėjimo programų ir prevencinių planų kūrimo.

Vytauto Didžiojo ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetų dėstytojų tęstinių tyrimų rezultatai pagrindžia socialinių darbuotojų ir kitų profesionalų bendradarbiavimo būtinybę, kuriant asmenį palaikančią socialinę aplinką, suprantamą kaip vienijančią aplinką (angl. *unity environment*). Teoriniai ir empiriniai socialinių darbuotojų, sveikatos ir ugdymo specialistų bendradarbiavimo aspektai analizuojami, pabrėžiant asmens įgalinimo nuostatą ir jos reikšmingumą senėjančioje visuomenėje. *Skirtingų sričių profesionalų bendradarbiavimas tampa įdomiu procesu, kai įmanoma tikslingai kurti vienijančią aplinką, kuri užtikrina palankią, įgalinančią aplinką tiek klientui / pacientui, tiek pagalbos teikėjui* (Venckienė ir kt., 2018, p. 95). Autoriai nurodo, jog mokymasis ir praktinė veikla tokioje aplinkoje, kurioje dominuoja palaikantys, pastiprinantys žmonių tarpusavio

santykiai, didina pasitikėjimą, skatina dalyvauti, klausti ir priimti pagalbą. Tai ypač svarbu padedant asmeniui, kuris nepriima pagalbos, ar socialiniam darbuotojui, bendradarbiaujant su kitomis institucijomis.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinis darbas yra orientuotas į pagalbą kiekvienam individui, nepriklausomai nuo jo padėties visuomenėje. Nors XXI a. socialinio darbo organizuotumas skiriasi nuo šios veiklos pradžios, tačiau įvairios socialinės problemos yra išlikusios. Žmonės net šiais laikais turi pagalbos ir paramos poreikį. Socialiniai darbuotojai vadovaujasi pagrindiniais etikos principais, gerbia kiekvieno žmogaus orumą, prigimtine vertę, gerbia ir vadovaujasi žmogaus teisėmis, nuolat tobulinasi ir skatina teigiamus pokyčius visuomenėje. Socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su įvairiomis institucijomis, bendruomenėmis siekdami prisidėti prie sėkmingo senėjimo. Socialinis darbas – tai profesija, orientuota į pagalbą žmogui, įgalinimą ir jo savarankiškumo skatinimą.

2.2. Socialinis darbas su asmenimis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą

Socialinis darbuotojas turi įvairių klientų, tačiau praktikoje dažniausiai yra įvardijamos tik kelios klientų grupės, su kuriomis dažniausiai dirbama. Tiek studentai, tiek patyrę darbuotojai dažniausiai išvardytų socialinį darbą su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje, narkotikų vartotojais, užsikrėtusiais ŽIV ir sergančiais AIDS asmenimis, suaugusiais nuteistaisiais, benamiais, neįgaliaisiais ir pagyvenusiais žmonėmis, migrantais (Liobikienė, Šinkūnienė, 2010). Tiek visuomenėje, tiek iš socialinio darbo perspektyvos apie žmones su patologiniu kaupimu nėra plačiai kalbama. Tokie asmenys gyvena izoliuotai, nepalaiko ryšio su juos supančia aplinka, todėl kol neatsitiko nelaime (gaisras, stiprius, nemalonus kvapas it.) apie juos nieko nėra žinoma.

Analizuojant literatūra pastebima, kad tokiems žmonėms reikalinga ir yra taikoma medicininė pagalba. Bet ar to užtenka? Verta paminėti, jog tokiems žmonėms trūksta socialinių įgūdžių, jie gyvena tik tarp savo sukauptų šiukšlių ir dažnai nesuvokia savo situacijos. Šioje vietoje yra būtina socialinio darbuotojo pagalba ir intervencija. Socialinio darbo esmė yra padėti žmonėms, kurie prašo padėti arba kuriems reikia pagalbos. Socialinio darbuotojo klientais gali būti tiek individai, tiek šeimos ar net bendruomenės (Van Weezel, ir kt., 2010, p. 17), ir, priklausomai nuo jo kompetencijų, jis geba sėkmingai spręsti jų problemas.

Daugiausia užsienio šalių mokslininkai analizavo (arba minėdavo), kaip socialinis darbuotojas dirba su žmonėmis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą. Kaip pavyzdį galima įvardyti mokslininko Shehryario (2017) straipsnį, kuriame minima, kad socialiniai darbuotojai vykdo konsultavimo funkcijas. Mokslininkas nurodo, kad, kol žmogus buvo gydomas, su socialiniais

darbuotojai buvo konsultuojamasi dėl asmens gyvenamosios vietos saugumo ir galimybės jam sugrįžti namo (Shehryar, 2017, p. 9).

Plačiau apie socialinio darbuotojo veiklą kalbėjo mokslininkai Tekinas ir Kılıças (2015). Autoriai pademonstravo socialinio darbuotojo veiklą pateikdami atvejį: į ligoninę buvo atvežtas pacientas, kuriam buvo diagnozuota šizofrenija. Taip pat buvo išsiaiškinta, jog jo motina (61 m.) į namus nuolat parnešdavo įvairių daiktų, o kai jie būdavo išmesti – parsinešdavo juos atgal. Tuo laikotarpiu, kai šeimai buvo taikomas gydymas, socialinis darbuotojas parengė pagalbos planą ir beveik pusę nereikalingų namų apyvokos daiktų buvo išvežti. Po pacientų išrašymo socialinis darbuotojas kas ketvirtį lankydavosi pas šeimą, norėdamas įvertinti jų namų sąlygas. Šie autoriai, kaip ir daugelis kitų (Brown, Pain, 2014; Kim, Steketee, Frost, 2001) bandė atkreipti dėmesį į apsilankymų namuose svarbą, veiksmingą socialinio darbo intervenciją ir daugiadalykį darbą. Išanalizavus autorių darbus, galima teigti, kad svarbiausi socialinių darbuotojų uždaviniai, dirbant su asmenimis, linkusiais į daiktų kaupimą, yra šie:

- Teisinga atvejo analizė.
- Apsilankymų namuose svarba. Vizitai namuose yra svarbūs, nes jie leidžia stebėti paslaugų gavėją jo natūralioje aplinkoje ir šeimos gyvenime, suprasti šeimos vaidmenis ir funkcijas, tuo pačiu įvertinti namų aplinką.
- Dirbti su maksimalia nauda pareiškėjui ir jo šeimai. Socialinis darbas yra profesija, kurios tikslas yra pagerinti žmogaus ir jo šeimos gyvenimo kokybę ir padėti jiems gyventi laisvai ir laimingai.

Šiuo atveju buvo parodytas aktyvus socialinio darbuotojo profesijos vaidmuo dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus. Autoriai pabrėžė, jog ir psichinės sveikatos paslaugų teikimas reikalauja daugelio specialistų bendradarbiavimo, tarp jų ir su socialiniais darbuotojais (Tekin, Kılıç, 2015, p. 2–5).

Bratiotis ir kt. (2011) rašė, jog pagal savo pobūdį ir funkcijas slauga ir socialinis darbas dažnai laikomi draugiškais pagalbininkais sprendžiant daiktų kaupimo klausimą. Socialiniai darbuotojai gali padėti sveikatos apsaugos pareigūnams patekti į užgriozdintus namus per jau užmegztus santykius su kaupiančiu asmeniu. Jie gali padėti įtikinti kaupiantį asmenį sutikti priimti pagalbą, nuraminti ir nebijoti, jog praras savo nuosavybę ar namo kontrolę. Taip pat autoriai knygoje itin akcentuoja klinikinį socialinį darbą ir medicinos darbuotojų tarpusavio bendradarbiavimą. Psichikos sveikatos gydytojai, ypač klinikiniai socialiniai darbuotojai, psichologai ir psichiatrijos slaugytojai, prisiima pagrindinę atsakomybę už kognityvinės terapijos teikimą daiktus kaupiantiems klientams. Didžiąja dalimi medicinos personalas su daiktų kaupimu dažniausiai susiduria netiesiogiai, nes jie kreipiasi į pacientus klinikoje, ligoninėje ar reabilitacijos įstaigoje. Nepaisant to, šie specialistai gali padėti

įvertinti namų būklę, teikdami priežiūrą. Medicinos specialistai, slaugantys pagyvenusius pacientus, nuolat teiraujasi apie kasdienę veiklą, tarkim, paciento mobilumą namuose, gebėjimą ruošti maistą ir maudytis. Medicinos (arba klinikiniai) socialiniai darbuotojai dažnai įtraukia klausimus apie pacientų namus, planuodami pooperacinę priežiūrą. Pavyzdžiui, diskutuojant apie paciento savijautą po operacijos ar chemoterapijos, gali prireikti aptarti alternatyvias ir adaptacines strategijas, kol pacientai pasveiks. Medicinos personalas turėtų būti budrus dėl daiktų kaupimo požymių, pavyzdžiui, pacientų, kurie renka brošiūras iš laukimo salės, nešiojasi vieną ar kelis maišus, pripildytus įvairių daiktų (pvz., popieriaus). Be to, šie paslaugų teikėjai gali identifikuoti su asmenine higiena susijusias problemas, kurios gali rodyti kaupimo arba skurdo problemas. Tokiu būdu medicinos personalas, slaugytojai, socialiniai darbuotojai it. gali atlikti svarbų vaidmenį užmezgant santykius, padėti pacientams susisiekti su paslaugų tiekėjais šioms problemoms spręsti.

Socialinis darbuotojas yra aktyvus pagalbininkas dirbant su asmenimis, kaupiančiais daiktus. Tai atskleidė ir mokslininkės Brown ir Pain (2014) savo darbe. Mokslininkės nurodė, jog jau 2010 m. buvo nustatyta, kad socialinio darbo įgūdžiai gali būti veiksmingi dirbant su kaupiančiais žmonėmis. Tų metų patirtis atskleidė, kad naujoviška socialinio darbo perspektyva gali pasiekti didesnių šios srities rezultatų nei įprastas požiūris į sveikatos priežiūros valdymą. Socialiniai darbuotojai gali naudoti savo įgūdžius dirbdami su pažeidžiamais žmonėmis, valdyti riziką bendruomenėje ir bendrauti su žmonėmis, norėdami paveikti pokyčius jų gyvenime. Visgi pažymima, jog dar trūksta mokymų, kaip dirbti su tokiais klientais. Autorės atskleidė, kad socialiniai darbuotojai sėkmingai sugebėjo padėti paslaugų gavėjams išlaikyti nuomos sutartis ir tvarkytis butyje. Kartais net patiems socialiniams darbuotojams gali tekti valyti daiktus ir kitaip dalyvauti tvarkant būstą. Nors pagalba, atliekant nesudėtingus namų tvarkymo darbus, paprastai nelaikoma socialinio darbuotojo pareiga, tačiau šiuo atveju tai gali pasirodyti kaip veiksmingas būdas jiems padėti. Taip pat laikas, praleistas tvarkantis kartu, suteikia progą paslaugų gavėjui pasidalyti savo patirtimi ir paaiškinti, kas priverčia jį jaudintis dėl savo sukaupto turto. Socialinių darbuotojų darbas su daiktus kaupiančiais asmenimis užima daug laiko, tačiau daroma pažanga palaikant asmenį, tarpininkaujant tarp būsto bendrijų ar savininkų ir net dirbant kartu su priešgaisrinėmis tarnybomis (Brown, Pain, 2014, p. 221–222).

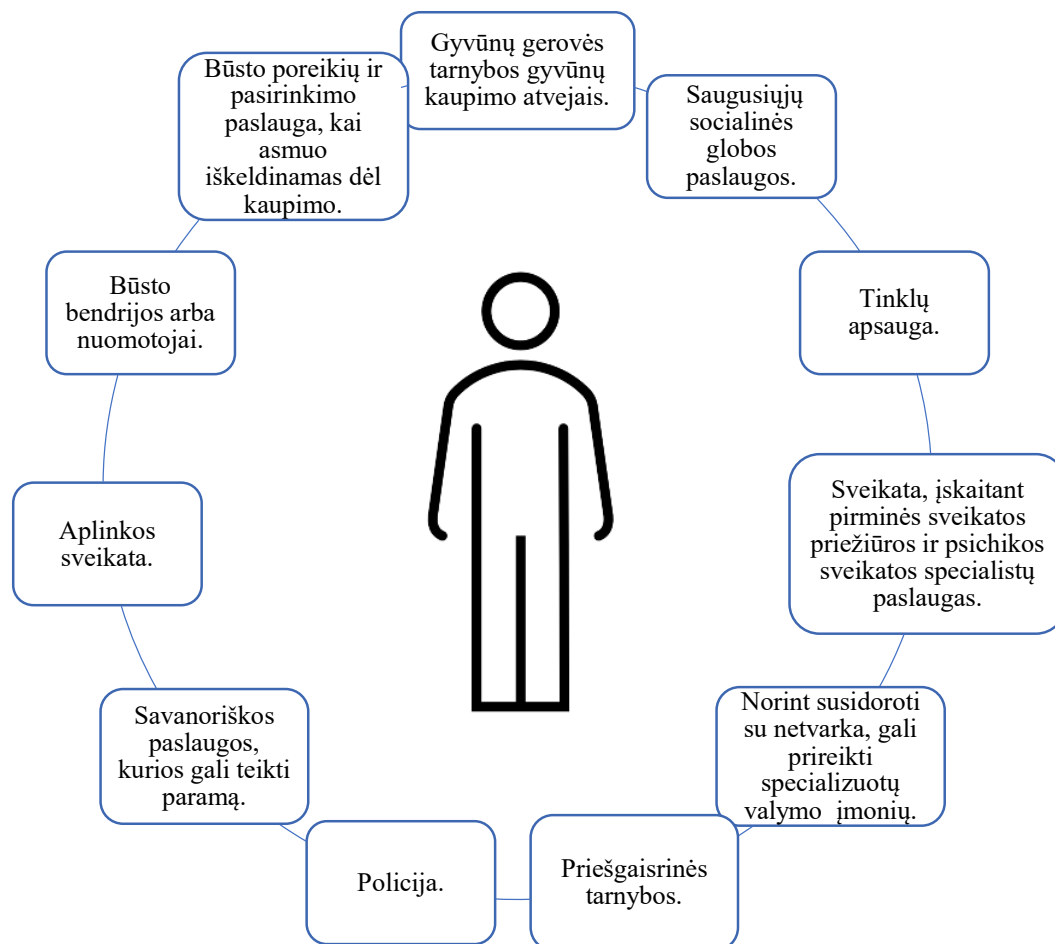
Ypač svarbus ir pats bendravimas su asmeniu, išgirsti juos (kaupėjus) kalbant apie savo gyvenimą, sunkumus ir savigynos strategijas. Tai leidžia socialiniams darbuotojams pradėti suprasti, kodėl asmuo apleidžia save, ir pasiūlyti paramą, kaip prisirišimą prie daiktų pakeisti sąveika ir santykiais su žmonėmis bei bendruomene. Kančia gali paskatinti žmones ieškoti paguodos turimuose daiktuose. Giliai įsišaknijusios emocinės problemos, išsivysčiusios kaip apsaugos strategijos, negali būti išspręstos akimirksniu (Barnett, 2016).

Moksliniais tyrimais nustatyta, kad socialinis darbuotojas padeda asmeniui suprasti jo problemą ir ją išspręsti, skatina ir palengvina darbą reikalingose srityse. Socialinis darbuotojas stengiasi padidinti kliento motyvaciją ir nudžiuginti jį, kai yra padaryta pažanga (Bratiotis ir kt., 2011). Mokslininkės Teska ir Therivel (2018) rašo, jog socialiniai darbuotojai galėtų naudotis MI (angl. *motivational interviewi*) konsultavimo metodą sprendžiant daiktų kaupimo problemą. MI yra trumpas, į asmenį orientuotas, direktyvus konsultavimo metodas, kuriuo siekiama padidinti kliento motyvaciją. Remiantis vidine asmens motyvacija įmanoma pakeisti netinkamą elgesį. MI metodas padeda asmeniui pripažinti, kad daiktų kaupimas yra problema, ir tai suteikia vilties dėl kliento galimybių pasikeisti.

Lietuvoje apie žmones, kaupiančius daiktus, nėra plačiai kalbama, nėra mokslinių straipsnių, tačiau jiems paslaugos yra taikomos. 2021 m. sausio 27 d. Nr. 1-847 Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimu dėl tarybos 2020-08-26 sprendimo Nr. 1-632 „Dėl vienkartinų, tikslinių, sąlyginių ir periodinių pašalpų ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ *pakeitimo II skyriaus 9.5. punktu 9. tikslinė pašalpa gali būti skiriama bendrai gyvenantiems asmenims ar vienam gyvenančiam asmeniui iki 14 BSI dydžių, nevertinant pajamų, apmokėti teisės aktų nustatyta tvarka atliekamo asmens švarinimo, kenkėjų naikinimo ir (ar) sukauptų šiukšlių iš būsto išvežimo paslaugas, jeigu asmens elgesys pažeidžia viešąją tvarką ir bendruomenės interesus, dėl jo neveikimo kyla grėsmė jo ir aplinkinių saugumui, bet asmuo neadekvačiai vertina situaciją ir negali jos savarankiškai spręsti* (Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas „Dėl Vienkartinų, tikslinių, sąlyginių ir periodinių pašalpų skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo, 2021). Šis sprendimas parodo, kad Lietuvoje ši problema yra aktuali, kadangi asmuo gali kreiptis piniginės paramos susikaupusioms šiukšlėms išvežti. 2022 m. sausio 12 d. buvo patvirtintas naujas vienkartinų, tikslinių, sąlyginių ir periodinių pašalpų skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašas, kuriame šis punktas nebuvo pakeistas.

Visgi būtina apžvelgti mokslininkų Kim, Stekete, Frost (2001) tyrimo pateiktus duomenis, jog namų tvarkymas be asmens nėra šios problemos sprendimas. Autoriai tvirtina, kad daiktų kaupimas yra daugialypė problema, susijusi su informacijos apdorojimo ir emocinio prisirišimo sunkumais, klaidingais įsitikinimais apie turtą ir elgesio problemas. Todėl šioje situacijoje vien šiukšlių išvežimas nepadėtų galutinai išspręsti kaupimo problemos. Mokslininkas Tompkinsas (2011) mano, kad daiktų kaupimas prasideda dar paauglystėje, kai šeimos nariai ar draugai tam tikru momentu bandė įsikišti, galbūt priverisdavo kažką išmesti arba tai padarydavo be leidimo. Tačiau bandydami be asmens sutikimo sutvarkyti, išvalyti ar išmesti jo daiktus, tik skatinsime jo nepasitenkinimą ir pyktį (Tompkins, 2011). Atsisakius daiktų, sprendžiami tik daiktų kaupimo simptomai, tačiau ne visa problema. Be to, priverstinis valymas gali pabloginti simptomus ir sukelti recidyvą (Kennedy Chapin ir kt., 2010).

Tompkinsas (2011) pasiūlė, kad tais atvejais, kai asmenys nuolat atsisako gydymo ir toliau gyvena nesaugioje aplinkoje, naudingiausias būtų žalos mažinimo (ŽS) metodas. Žalos mažinimo metodo tikslas yra sumažinti nepageidaujamus padarinius, susijusius su didelės rizikos elgesiu, nereikalaujant, kad asmenys visiškai pakeistų savo elgesį. Pavyzdžiui, primygtinai nereikalauti, kad daiktų kaupimas būtų visiškai nutrauktas, tačiau palaipsniui pabrėžti, kad reikia išmesti tik tuos daiktus, kurie yra nenaudojami, tada asmuo galės saugiai ir patogiai gyventi savo namuose.

5 pav. Tarpinstitucinė pagalba kaupiančiam asmeniui

Šaltinis: sudaryta pagal Orr, O., Braye ir Preston-Shoot, M. (2017, sausio 24). *Working with people who hoard: Frontline Briefing*. Research in Practice. Prieiga per internetą:

<https://www.researchinpractice.org.uk/adults/publications/2017/january/working-with-people-who-hoard-frontline-briefing-2017/>.

Dirbant su daiktus kaupiančiais asmenimis, svarbus yra įvairių specialistų įsitraukimas. Kaip matyti 5 paveiksle, kaupėjui padeda ir suteikia įvairių paslaugų visos įmanomos įstaigos (policija, sveikatos specialistai, globos įstaigos it.). Svarbu pabrėžti, kad asmuo neturi būti atribotas nuo šių institucijų ir jam būti prieinamos visos bendruomenės paslaugos.

Praktikuojantys specialistai turėtų vadovautis jų vietovėje galiojančiais tarpžinybiniais susitarimais. Mokslinėje literatūroje ne kartą pabrėžiama, kaip svarbu susitarti dėl aiškios vadovaujančios agentūros ir suderinto plano tarp dalyvaujančių įstaigų, siekiant užtikrinti, kad įstaigų dalyvavimas būtų aktyvus ir būtų atsižvelgta į skirtingas situacijas, rizikas ir asmens motyvų perspektyvas (Braye ir kt., 2015; Brown ir Pain, 2014; Koenig ir kt., 2010). Įvairiose įstaigose dirbantys specialistai dažnai turi skirtingą požiūrį į daiktų kaupimą. Dėl to labai svarbūs susitikimai (forumai), skirti keistis informacija ir nuomonėmis bei susitarti dėl bendro plano. Socialiniai darbuotojai arba socialinės priežiūros specialistai gali atlikti ypač svarbų tarpininkų vaidmenį, suburdami skirtingas pozicijas ir pasisakydami už asmens poreikius ir požiūrį (Brown ir Pain, 2014).

Bratitotis (2012) tyrė, kaip darbo grupės sprendžia daiktų kaupimo problemą JAV. Darbo grupės padeda žmonėms sunkiais kaupimo atvejais, jie dirba su žmonėmis, kurie atsisako ir nepriima pagalbos. Autorius surinko duomenys nuo 2007 m. rugsėjo mėn. iki 2008 m. kovo mėn. Šis tyrimas apėmė viešojo ir privataus sektoriaus paslaugų teikėjus, tokius kaip psichikos sveikatos, būsto, socialinių paslaugų, visuomenės sveikatos agentūrų ir kitas bendruomenės organizacijas (gaisrinės, policijos, teisės, gyvūnų kontrolės). Tyrimo išvados rodo, kad struktūriniai veiksniai (pavyzdžiui, lyderystė, tikslas, finansavimas ir narystė) turi įtakos daiktų kaupimo darbo grupės gyvybingumui. Dalyvavimas darbo grupėje lemia ir politinius sprendimus dėl daiktų kaupimo. Tyrimas atskleidžia, kad socialinis darbas gali išplėsti savo vaidmenį vadovaujant šiai darbo grupei. Darbo grupės gali būti priemonė pagerinti bendruomenės politiką dėl kaupimo ir kitų socialinių problemų sprendimo.

Kartais gali būti sunku „pritraukti“ žmones, kurie kaupia, ir jie gali atsisakyti pagalbos. Socialinio darbo įgūdžiai ir vertybės yra svarbūs užtikrinant, kad specialistai, gerbdami asmens savarankiškumą, apsvaistytų, kas gali slypėti už tų sprendimų, ir bandytų juos išsiaiškinti kartu su asmeniu. Jei dėl asmens sprendimų kyla didelė rizika, tai turėtų būti aptarta su juo. Jei rizika yra reikšminga, turėtų būti atliktas ir užregistruotas oficialus protinio pajėgumo įvertinimas (angl. *formal mental capacity assessment*). Reikėtų apsvaistyti, kaip būtų galima toliau tęsti pagalbą, o ne automatiškai užbaigti bylą (Braye ir kt., 2014).

Reziumuojant socialinį darbą su asmenimis, linkusiais į kaupimą, pastebėtina, kad užsienio šalyse socialinis darbuotojas aktyviai dirba su šia problema. Užsienio šalių socialiniai darbuotojai taiko ir Lietuvoje naudojamus metodus: konsultavimą, apsilankymą namuose, situacijos analizę ir jos vertinimą, bendradarbiavimą su kitomis institucijomis. Svarbu, kad esama metodų (MI, Žalos

mažinimo metodai), kurie padeda efektyviai dirbti su žmogumi, linkusiu kaupti šiukšles. Svarbu, ką ypač pabrėžia mokslininkai, jog vien šiukšlių išvežimas nėra problemos sprendimas, būtinas nuolatinis darbas su pačiu asmeniu, jo motyvavimas, kartu praleistas laikas ir tvarkymasis. Daiktų kaupimas sunkiai gydomas, vien vaistų vartojimas nepadeda, būtina ir kito asmens intervencija, motyvacija ir tinkamos pagalbos teikimas.

2.3. Intervencijos dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus

Mokslinės literatūros analizė parodė, jog intervencija yra vienas iš esminių įrankių dirbant su žmonėmis, linkusiais kaupti daiktus (šiukšles). Socialinio darbo pagalba ir intervencija yra apgalvotas, sąmoningas, profesionalus judėjimas, kurio tikslas – identifikuoti esamą problemą, suteikti jai naują kryptį ir ją išspręsti. Todėl reikėtų plačiau įsigilinti į šią pagalbą būdą.

Mokslininkų teigimu, intervencija – tai *išorinis įsikišimas į tam tikrą vyksmą, sąveiką, sistemą. Socialinis darbuotojas įsikiša į kliento gyvenimą, siekdamas patvaraus asmens, jo mąstymo, elgesio, situacijos, aplinkos pokyčio, įgalinančio asmenį toliau savarankiškai ir sėkmingai gyventi* (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005, p. 41). Akcentuotina, kad sėkmingas intervencijos rezultatas yra kliento gebėjimas savarankiškai *sutvarkyti savo gyvenimą* (Adomaitytė-Subačienė, 2018, p. 10).

Intervencijos metodai plačiai naudojami psichologijoje, ypač dirbant su asmenimis, turinčiais daiktų kaupimo problemą. Mokslininkai Chou ir kiti (2019), nurodo, jog buvo sukurta į užuojautą orientuota terapijos grupė (angl. *compassion-focused therapy*). Asmenys, kuriems pasireiškė kaupimo sutrikimas, lankė 16 savaitių seansus, kurie buvo skirti gėdai palengvinti, kad jie kaupia daiktus. Siekiant pagerinti protinius ir emocinius gebėjimus, atpažinti ir sulaukyti kylančias emocijas, seanso dalyviams buvo įvesti sąmoningumo mokymai ir raminančio kvėpavimo pratimai. Įpusėjęs gydymui, dėmesys buvo skiriamas labiau pažengusiam emociniam reguliavimui, gailestingam protui (angl. *compassionate mind*,) ir gailestingam savęs suvokimo (angl. *compassionate self-perception*) mokymui. Intervencijos apėmė gailestingo laiško rašymą, gailestingą savęs ugdymą, užuojautos įsivaizdavimą viduje ir išorėje, ir kt. Kai kurios iš šių intervencijų buvo sujungtos su poveikio metodais ir elgesio intervencijomis, siekiant suteikti apsaugą arba atremti grėsmingas emocijas. Paskutiniu gydymo etapu asmenys buvo suporuoti kaip „gailestingi bičiuliai“, kurie kas savaitę susiskambindavo, kad primintų savo partneriui, kad jis įkūnytų savo užjaučiantįjį „aš“, kai susiduriama su sunkumais ir kliūtimis (Chou ir kt., 2019, p. 6).

Analizuojant mokslinius straipsnius, pastebima, kad individuali intervencija gali sumažinti kaupimo sutrikimą. Pogosian (2016) rašė apie intensyvių gydymo metodą, derinant su agresyvi farmakoterapija ir kasdiene kognityvine elgesio terapija, skirta padėti Dee, 63 metų moteriai,

kenčiančiai nuo kompulsinio kaupimo. Sėkmingą intervenciją sudarė individualizuota poveikio ir atsako prevencija, siekiant sumažinti depresijos ir bendro nerimo simptomus ir atsisakyti klaidingų įsitikinimų. Buvo atliktas netvarkos vertinimas visose moters gyvenamosiose patalpose, įskaitant kambarius namuose. Po šešių savaičių trukmės intensyvaus gydymo programos, per kurią buvo taikoma intervencija, netvarka kiekviename kambaryje smarkiai sumažėjo. Be to, intervencijos metu *Dee* obsesinių – kompulsinių simptomai ir nerimo rodikliai nuolat mažėjo. Šis atvejis parodo, kad specifinės kognityvine elgesio terapijos strategijos, nukreiptos į būdingus kompulsinio kaupimo požymius, gali suteikti geresnių rezultatų pacientams, kenčiantiems nuo kaupimo sindromo.

Taip pat socialiniai darbuotojai prisideda prie psichosocialinių intervencijų. Per pastaruosius 10 metų vis daugiau tyrimų išbandė psichosocialinį gydymą (kognityvinis – elgesio gydymas) ir farmakoterapijos veiksmingumą „gydant“ daiktų kaupimą. Šios psichosocialinės intervencijos daugiausia buvo sukurtos ir išbandytos *socialinio darbo tyrėjų*. Specialiai sukurtas daiktų kaupimui kognityvinio – elgesio gydymas padėjo pagerinti gebėjimą identifikuoti žmones, turinčius kliniškai reikšmingų kaupimo problemų, ir užtikrinti veiksmingą gydymą. Iki šiol veiksmingiausias gydymo būdas yra individualiai atliekamas kognityvinio – elgesio gydymas, vadovaujantis Steketee (socialinio darbo atstovas) ir Frosto (psichologijos srities atstovas) metodais. Yra galimybė teikti gydymą pasitelkiant naujesnes technologijas internetu ir naudojant internetinę vaizdo perdavimo kamerą, kuri gali teikti tiesiogines paslaugas tose vietose, kur vyksta daiktų kaupimas (Muroff, Bratitotis, Steketee, 2011, p. 420).

Anglų mokslininkai Anka, Sorensenas, Brandonas ir Bailey (2014) atlikto tyrimą ir pateikė duomenis apie intervenciją, kurią naudoja socialiniai darbuotojai dirbdami su daiktus kaupiančiais vyresnio amžiaus žmonėmis. Tyrimas atskleidė efektyvias socialinio darbo intervencijas. Buvo įrodyta, kad socialiniai darbuotojai savo darbe naudojo stipriąsias puses, santykiais ir į rezultatus paremtus metodus. Socialinių darbuotojų naudojami metodai, skirti bendrauti, pasiekti pokyčių ir įvertinti veiklos rezultatus su paslaugų vartotojais, išsiskyrė įvairumu. Šie metodai apėmė nuotraukų naudojimą, kad paslaugų gavėjas galėtų pamatyti ir palyginti savo pažangą, jis buvo skatinamas susitvarkyti ir išvalyti gyvenamąsias erdves. Paslaugų gavėjai teigiamai vertino laiką, kurį socialiniai darbuotojai praleido su jais ir kaip jautriai bei pagarbiai su jais buvo elgiamasi.

Planuojant, įgyvendinant ir vertinant intervencijos priemonės svarbus ir bendruomenės dalyvavimas. Bendruomenės intervencijos paskirtis yra gerinti gerovę ir gyvenimo kokybę, stiprinti sveikatą ir saugoti aplinką. Atsižvelgiant į visuomenės aktyvumą, yra išskiriami dalyvavimo lygiai ir mastai: kai bendruomenė tik įteisina priimtus sprendimus; kai turi tik ribotą galimybių komentuoti jau priimtus sprendimus; kai žmonėms leidžiama kritikuoti ir pakeisti siūlomus sprendimus; kai konsultuojamasi iš esmės visais klausimais (Jociūtė, A., 2013, p. 72–73). Bendruomenės nuomonė ir

intervencija būtina ir sprendžiant daiktų kaupimo problemas, kadangi tai galėtų paspartinti greitesni šiukšlių išvežimą, ir taip prisidėti prie pagalbos teikimo asmeniui. Asmuo, kaupiantis šiukšles, yra bendruomenės narys (nors ir pasirenka dažniausiai uždara gyvenimo būdą), kuriam būtina tiek socialinė pagalba, tiek intensyvesnė sveikatos priežiūra. Prieigos suteikimas prie pagrindinių bendruomenės išteklių, tokių kaip prieinamos poilsio įstaigos, saugūs miesto centrai ir bendruomenės grupės, gali sumažinti socialinę ir fizinę izoliaciją, ir taip pat savęs nepriežiūros riziką (Barnett, 2014, p. 24). Į intervencijas įtraukiami specialistai, dirbantys priešgaisrinėse tarnybose, teisėsaugos ar pastatų tikrinimo ir priežiūros srityse, taip pat tie, kurie atlieka pagalbinį vaidmenį, pavyzdžiui, psichikos sveikatos slaugytojai ar socialiniai darbuotojai. Šie įvairūs teikėjai skirtingai žiūri į intervencijas, įskaitant visuomenės sveikatos ir saugos problemų vertinimą, naudojami metiniais būsto patikrinimais, kad nustatytų problemas ir sudarytų daugiadisciplinines darbo grupes (Kyslow ir kt., 2019).

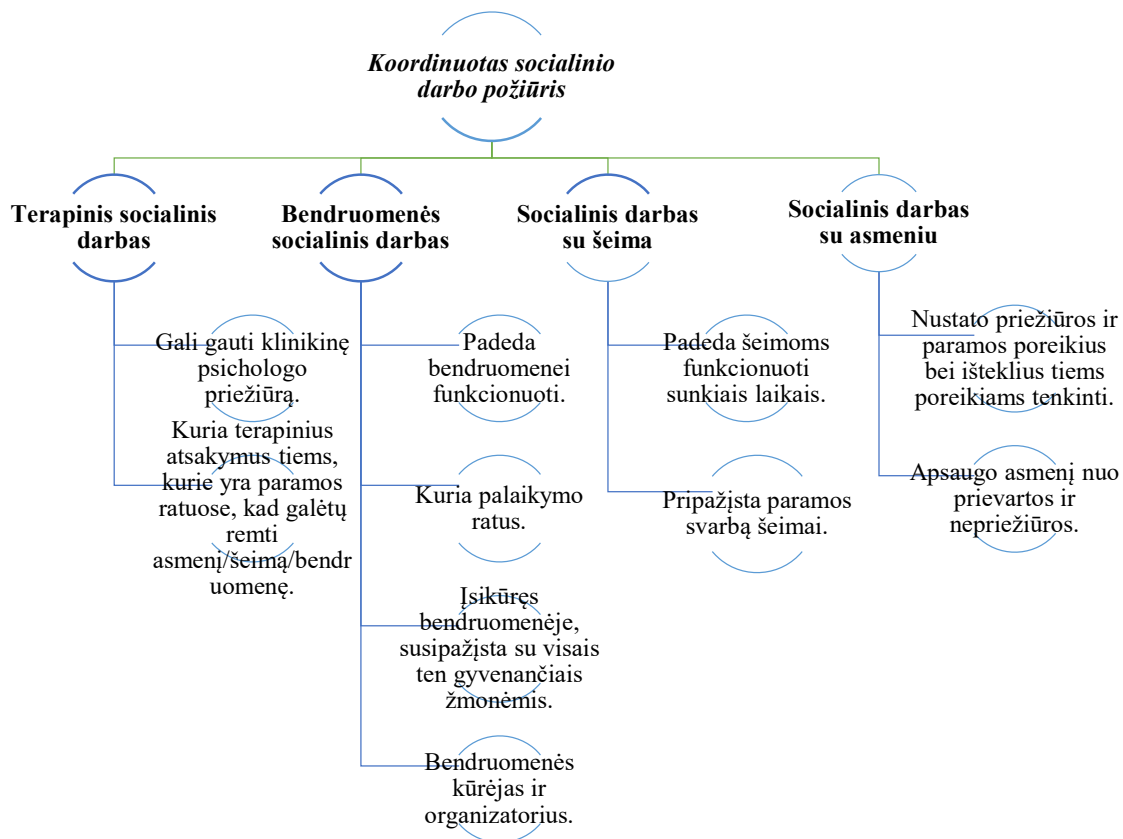
Kaip buvo paminėta, dažniausiai daiktus kaupia senyvo amžiaus žmonės, kurie gyvena ganėtinai uždara gyvenimą. Lietuvių mokslininkė Štuopytė (2018) nurodo, kad pagyvenę žmonės turi ribotų galimybių aktyviai veikti bendruomenėje dėl įvairių priežasčių – tam tikrų sveikatos problemų, socialinių, ekonominių, psichologinių ir kitų. Šio amžiaus žmonės sunkiai prisitaiko prie pokyčių visuomenėje, sunkiai priima sprendimus, tampa uždari, nepasitiki savo jėgomis, sunkiai įgyja naujų įgūdžių ar nerealizuoja jau turimų. Nevyriausybinių organizacijų socialinių – edukacinių veiklų organizavimas padidintų jų socialinį aktyvumą ir integraciją į įvairius socialinius, kultūrinius, politinius visuomenės procesus, padėtų tapti aktyviems bendruomenės nariams. Pagrindinės socialinės – edukacinės veiklos sritys – pagyvenusių žmonių konsultavimas ir laisvalaikio organizavimas – leidžia pagyvenusiems žmonėms išlikti savarankiškiems ir siekti įgyti naujų žinių (Štuopytė, 2018, p.11–50).

Barnett (2014) teigia, kad, dirbdamas mažoje bendruomenės teritorijoje, socialinis darbuotojas susipažįsta su kiekvienu žmogumi ir padeda užmegzti ryšių su paslaugų tiekėjais. Visada yra kas nors, kas atpažintų, ar žmogus nebuvo matomas dieną ar dvi, ar vėl nekaupia šiukšlių. Kartais vien bendruomenės pastangų nepakanka, todėl reikalingi ir socialinio darbo aspektai:

- Darbas su asmeniu – išlaikyti gerovę; sutelkti dėmesį į stipriąsias puses; sumažinti paslaugų poreikį; padidinti bendruomenės ir šeimos įsitraukimą, orientuotą į asmenį.
- Terapinis socialinis darbas – darbo terapijos vaidmuo.
- Socialinis darbas su šeima – visos šeimos požiūriu.
- Bendruomenės socialinis darbas – prevencinės priemonės.

Gali tekti apsvarstyti ir įvertinti galimų naujų intervencijų, skirtų norimiems rezultatams pasiekti, stebėjimą, vertinimą, hipotezių kūrimą ir tyrimą įvairiais socialinio darbo kontekstais – individualiame / šeimos, bendruomenės ir terapiniame socialiniame darbe. Šeštame paveiksle parodyta įvairių socialinio darbo modelių sąsaja.

6 pav. Koordinuoto socialinio darbo požiūrio schema
Šaltinis: sudaryta pagal Barnett, 2014.

Šešto paveikslo duomenys atspindi koordinuotą socialinį darbą ir modelių pagrindinius veiksmus dirbant su tam tikrais klientais. Bendruomenės socialiniam darbuotojui yra svarbios prevencinės priemonės, pagalba bendruomenei funkcionuoti. Socialinis darbuotojas pažįsta kiekvieną gyventoją, ir tai leidžia dar efektyviau dirbti bei sukurti palaikymo ratus, kur kiekvienas žmogus galės rasti paguodą ir paramą. Terapinis socialinis darbas apima pagalbą gaunant klinikinę psichologinę pagalbą ir terapinės paramos kūrimą. Lietuvoje terapinis socialinis darbas nėra praktikuojamas, tačiau kai kurie socialiniai darbuotojai savo profesinėje veikloje taiko meno terapijos metodus ((Petrauskaitė-Dusevičienė ir Jasiukevičiūtė, 2014,). Paaiškėjo, kad socialinis darbas padeda šeimai funkcionuoti sunkiais laikais ir teikia atitinkamą paramą. Socialinio darbo su asmeniu pagrindiniai

aspektai yra priežiūros ir paramos nustatymas, kad būtų patenkinti asmens pagrindiniai poreikiai, taip pat svarbi ir asmens apsauga nuo prievartos ir nepriežiūros.

Bratiotis ir kt. (2011) teigia, kad kaupiančių žmonių šeimos nariai dažnai turi altruistiškai gerų ketinimų. Jie nuoširdžiai nori padėti savo mylimam žmogui gyventi geresnį gyvenimą – be netvarkos; šeimos nariai, nepaisant to, ar gyvena su kaupėju, ar turi skirtingų idėjų, kaip padėti susidoroti su netvarka. Nors idėjų ir strategijų kūrimas gali būti naudingas, asmuo, kuris kaupia, gali būti lengvai priblokštas ir atmesti visus pagalbos pasiūlymus. Tačiau autoriai tvirtina, jog šeimos nariai, kurie mano, kad geriausias būdas yra pašalinti netvarką be kaupiančiojo leidimo, neturėtų dalyvauti kuriant strategiją. Autorių patirtis rodo, kad šis būdas sukelia pasipiktinimą, priešišumą ir nepataisomą šeimyninių santykių griovimą. Labai svarbu, kad kaupiantis asmuo, kiek įmanoma, daugiau dalyvautų intervencijos programose (Bratiotis ir kt., 2011, p. 89)

Mokslininkės Teska ir Therivel (2018) pateikia socialiniams darbuotojams lentelę su patarimais, kaip dirbti su asmenimis, kuriems pasireiškia kaupimo sutrikimas. Pabrėžtina, kad autorės akcentuoja ir gydymo organizavimo svarbą.

5 lentelė. Intervencijų pagalba asmenims su kaupimo sutrikimu

Problema	Rezultatas	Intervencija
Asmuo turi kaupimo sutrikimo požymių / simptomų.	Sukurkite fiziškai saugią aplinką, sumažinkite kaupimo požymius ir simptomus.	Kurti realistinius, bendradarbiavimu parentus gydymo tikslus. Nustatykite tiesioginę žalos riziką klientui ir (arba) kitiems namų ūkio nariams ir įgyvendinkite žalos mažinimo strategijas, padėkite klientui nedelsiant pakeisti saugą (pvz., atlikti remontus, įsigyti dūmų detektorius ir pan.). Naudokite MI spręsti ambivalenciją ir padidinti kliento motyvaciją. Naudokite CBT (angl. <i>Cognitive Behavioral Therapy</i>) intervencijas, kad padėtumėte klientui geriau suprasti kaupimo sutrikimą, gebėtų priimti sprendimus ir patirtų mažiau nerimo atsisakant daiktų ir atkreiptų dėmesį į netinkamą mąstymą ir įsitikinimus.
Asmuo turi kaupimo sutrikimų požymių ir simptomų kartu su depresijos simptomais.	Sukurkite fiziškai saugią aplinką, sumažinkite HD požymius ir simptomus.	Naudokite pažinimo restruktūrizavimo (pakeitimo) metodus, kad sumažintumėte suvokiamą našta; elgesio suaktyvinimas, siekiant padėti

Vyresnio amžiaus suaugusiesiems būdingi kaupimo sutrikimo požymiai / simptomai.	Sukurkite fiziškai saugią aplinką, sumažinkite kaupimo požymius ir simptomus.	klientui sukurti efektyvesnių būdų, kaip sušvelninti neigiamas emocijas ir kaltės jausmus. Pagalba gyventi sveikai.
		Planuodami ir įgyvendindami gydymo strategijas, atsižvelkite į kliento pažintines ir vykdomąsias funkcijas; jei turite sunkumų, apsvarstykite galimybę daugiau dėmesio skirti funkciniam ir elgesio įgūdžiams. Padėti gyventi sveikai, užtikrinti, kad būtų patenkinti sveikatos priežiūros poreikiai, įskaitant sveikatos priežiūros kliūčių pašalinimą.

Šaltinis: lentelė sudaryta pagal Teska ir Therivel, 2018.

Autorių Teska ir Therivel (2018) lentelėje (žr. lentelę 5) parodo, kaip socialiniams darbuotojams svarbu sukurti ir užtikrinti saugią aplinką asmenims, kuriems pasireiškia kaupimo sutrikimas. Autorės taip pat pabrėžia, kad būtina patenkinti ir sveikatos poreikį. Akcentuotina, kad socialinio darbo siekiamas rezultatas yra užtikrinti fiziškai saugią aplinką, sumažinant daiktų kaupimo požymius ir pasireiškiančius simptomus. Penktoje lentelėje pateikta nemažai intervencijų pavyzdžių, kurias gali naudoti socialinis darbuotojas dirbdamas su kaupėjais; įgyvendinti žalos mažinimo strategijas (remontai, dūmų detektorius), naudoti MI, padėti pratintis gyventi sveikai, užtikrinti, kad asmuo gautų visas sveikatos priežiūros paslaugas ir kt.

Apibendrinant socialinio darbo intervencijas dirbant su daiktus kaupiančiais asmenimis pastebėtina, kad svarbus ir bendruomenės vaidmuo sprendžiant kaupimo problemą. Daugelio mokslininkų nuomone, asmuo, kaupiantis daiktus, turi naudotis bendruomenės teikiamomis paslaugomis – dienos centrais, nevyriausybinių organizacijų teikiamomis paslaugomis, vietiniais socialiniais darbuotojais ir kt. Socialiniai darbuotojai naudoja įvairias kūrybiškas ir praktines intervencijas – nuotraukų naudojimas, MI motyvacijos metodas, prevencinės priemonės (dūmų detektorius, bendradarbiavimas su priešgaisrinėmis tarnybomis), asmens motyvavimas, pagalba keičiant klaidingus įsitikimus apie sukauptus daiktus, skatina socialinių paslaugų prieinamumą ir prisideda prie sveikatos priežiūros organizavimo. Mokslinės literatūros analizė atskleidžia, kad užsienyje socialiniai darbuotojai aktyviai ir net kūrybiškai sprendžia kaupimo problemas.

3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJU PATIRTYS DIRBANT SU ASMENIMIS, LINKUSIAIS KAUPTI DAIKTUS (ŠIUOKŠLES): EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAIS

3.1. Tyrimo metodologija

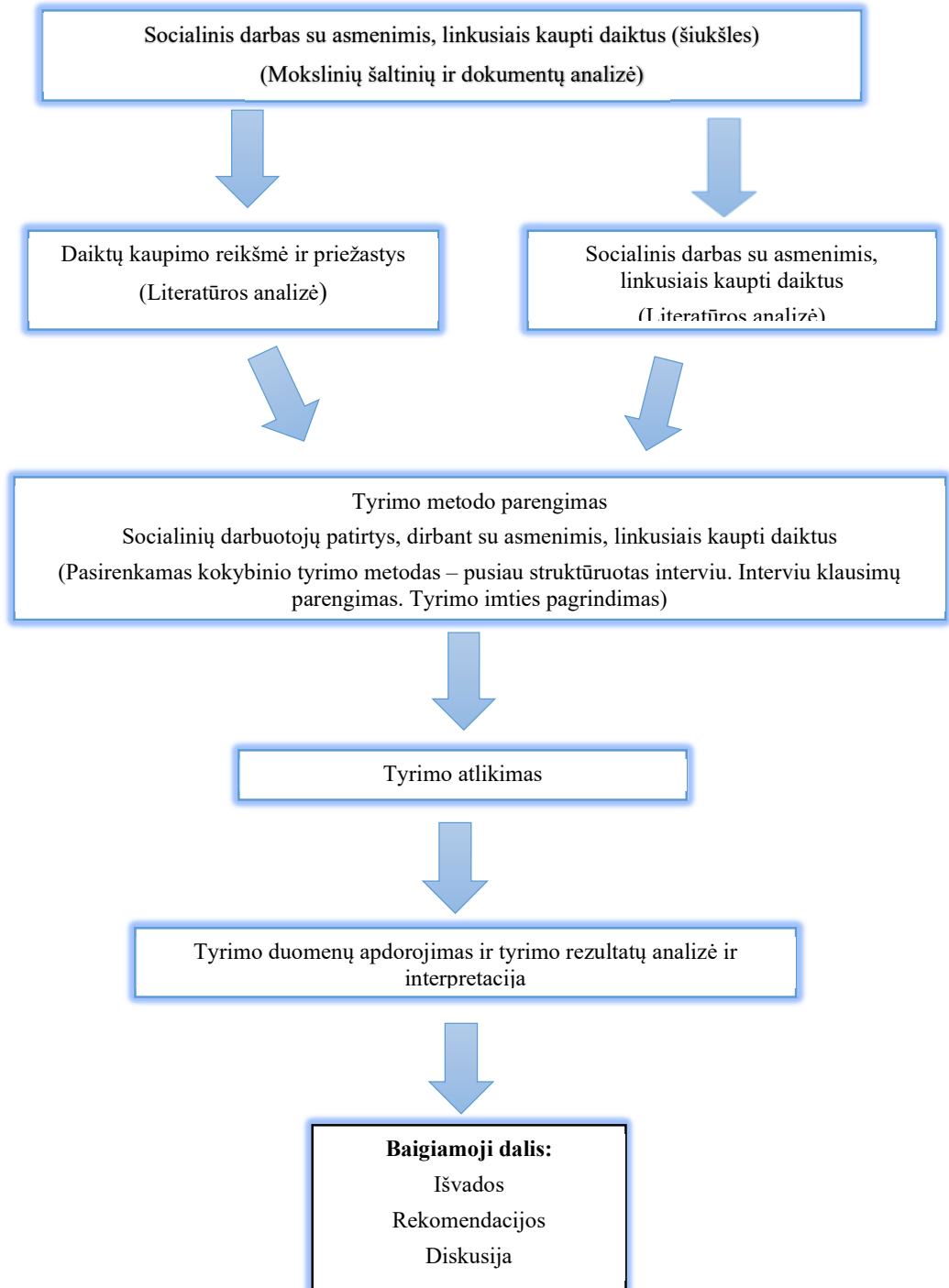
Socialinis darbas su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, Lietuvoje nebuvo tirtas, todėl šio reiškinio nagrinėjimui buvo pasirinkta kokybinio tyrimo metodologinė prieiga. Atliekant kokybinį tyrimą galima gauti įvairesnių duomenų, juos interpretuoti ir iliustruoti konkrečiais pavyzdžiais ar atsakymais (Pruskus, 2003). Tai leidžia gilintis į mažai tyrinėtą problemą.

Kokybiniais tyrimais siekiama gauti duomenų apie mažai tirtą reiškinį (Bitinas, 2013, p. 109), todėl šis metodas labiausiai tiktų tirti, kaip socialinis darbuotojas dirba su asmenimis, linkusiais kaupti įvairius daiktus ir šiukšles. Mokslininkas Kardelis (2017, p. 328–330) kokybinį tyrimą apibūdina kaip *atvejo tyrimą*, kadangi remiasi atskirų atvejų studijomis. Kokybiniai tyrimai nepriklauso nuo hipotezių ir yra žymiai lankstesni, todėl tinka bet kokiai aplinkai. Kaip nurodo mokslininkas Didikis (2003, p. 355), kokybiniai tyrimai dažnai analizuoja tam tikrus atvejus, akcentuoja smulkmenas ir yra artimesni informantų pasaulio suvokimui, taip pat stengiamasi giliau juos suprasti. Kokybiniai tyrimai studijuoja atvejus jų natūralioje aplinkoje, siekiant interpretuoti juos pagal tai, kokių prasmių jiems priskiria žmonės (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 22). Tokių tyrimų metu tikimasi gauti netikėtus, nenumatytus ir net nelauktus informacijos (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 16–17), ir tai suteiks daugiau dėmesio ir priežasčių toliau tyrinėti Lietuvoje asmenis, turinčius kaupimo sutrikimą.

3.2. Tyrimo organizavimo seka

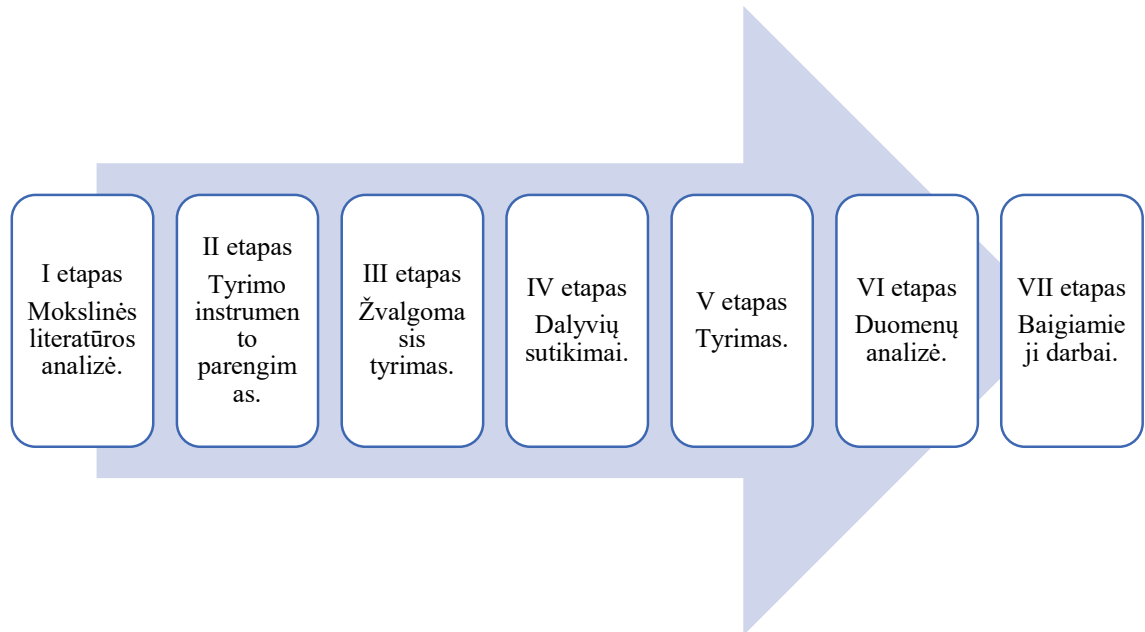
Siekiant teoriškai ir empiriškai atskleisti socialinių darbuotojų, dirbančių su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, patirtis, pirmiausia buvo analizuojami su šia tema susiję moksliniai šaltiniai ir dokumentai. Empirinis tyrimas buvo atliktas pagal tokią tyrimo loginę schemą (žr. 7 pav.). Schema vaizduoja sąsajas tarp mokslinės literatūros duomenų ir planuojamo atlikti tyrimo. Analizuojant mokslinę literatūrą buvo gilnamasi į patį daiktų kaupimą – jį apibūdančių sąvokų panašumus ir skirtumus, atsiradimo priežastys ir įmanomas sprendimų galimybes. Toliau buvo gilnamasi, kaip socialiniai darbuotojai dirba su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus – kaip padeda, su kuo bendradarbiauja ir pan. Išanalizavęs mokslinę literatūrą tyrėjas susidaro bendrą vaizdą apie tyrimą, susieja tyrimo temą ir problemą (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 29). Išanalizavus pakankamą

kiekį mokslinės literatūros, prasidėjo pasiruošimas atlikti kokybinį tyrimą – metodo ir instrumento pasirinkimas, informantų paieška.

7 pav. Tyrimo loginė schema
Šaltinis: sudaryta MD autorės.

Rengiant loginę schemą, buvo ruošiamasi kokybiniam tyrimui ir jo atlikimui. Plačiau, kokiais etapais buvo atliktas tyrimas, pavaizduota 8 paveiksle.

8 pav. Tyrimo etapai
Šaltinis: sudaryta MD autorės.

I etapas – nuo 2020 m. spalio mėn. iki 2021 lapkričio mėn. mokslinės literatūros paieška Mykolo Romerio universiteto bibliotekos informacijos ištekliuose, suvestiniuose Lietuvos bibliotekų kataloguose, duomenų bazėje [JSTOR Collections](#) bei EBSCOhost.

II etapas – 2021 m. spalio mėn. kokybinio tyrimo instrumento parengimas – pusiau struktūruoto interviu klausimų sudarymas. Klausymai sudaryti remiantis išanalizuota literatūra. Buvo parengti pagrindiniai 4 klausimai.

III etapas – 2021 m. spalio mėn. atliktas žvalgomasis tyrimas, kurio tikslas – įvertinti klausimų tinkamumą ir galimus trūkumus. Buvo apklausti 2 socialiniai darbuotojai, dirbantys su asmenims, pasižyminčiais daiktų kaupimu. Žvalgomojo tyrimo metu buvo vertinama, ar pateikiami klausimai suprantami socialiniams darbuotojams.

Atlikus bandomąjį tyrimą paaiškėjo, kad klausimai buvo aiškūs ir suprantami, tačiau jų kiekis buvo per mažas analizuojant kaupimo problemą. Todėl prie pagrindinių 4 klausimų buvo pridėtas dar vienas klausimas.

IV etapas – nuo 2021 m. spalio 28 d. leidimų, reikalingų tyrimui atlikti, rinkimas. Socialiniai darbuotojai buvo atrinkti kriterinės atrankos būdu. Su kiekvienų informantų buvo bendraujama

asmeniškai. Po susitikimų su socialiniais darbuotojais, buvo bendraujama su pareigūnais, remiantis sniego gniūžtes metodu.

V etapas – nuo 2021 m. lapkričio d. 10 d. tyrimo atlikimas. Apklausti 8 specialistai, dirbantys su asmenimis, linkusiais kaupiti daiktus. Tyrime dalyvavo 6 socialiniai darbuotojai, policijos pareigūnas ir viešosios tvarkos pareigūnas.

VI etapas – nuo 2022 m. sausio mėn. iki kovo mėn. duomenų analizė. Tyrimo analizės interpretacija atlikta kuo objektyviau.

VII etapas – kovo mėn. išvadų, rekomendacijų parengimas.

3.3. Tyrimo empirinių duomenų rinkimo metodas

Siekiant atskleisti socialinių darbuotojų patirtis dirbant su kaupiančiais asmenimis, jų darbo specifika ir teikiama pagalba, buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu.

Mokslininkės Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016, p. 14) teigia, kad interviu bendriausia prasme yra bendravimo tarp tyrėjo (duomenų rinkėjo) ir tyrimo dalyvio (duomenų teikėjo) forma, o pokalbis vyksta užduodant klausimus ir į juos atsakant. Remiantis Bitinu, Rupšiene ir Žydžiūnaite (2008), pusiau struktūruotas interviu kokybiniam tyrimui yra priimtinausias, nes, jį atlikdamas, tyrėjas iš anksto numato temas arba problemas, kurias apsitars interviu metu, tačiau „neprisiriša“ prie klausimų tvarkos ir užduoda papildomų klausimų esant neaiškumams ar informacijos stokai. Šiuo atveju tyrėjui svarbus gebėjimas išklausti, kas padeda iš informantų gauti išsamesnę informaciją. Interviu metodas suteikia daugiau galimybių labiau pažinti tiriamąjį asmenį ir jį supančią aplinką. Šis metodas yra lankstus, kadangi tyrėjas gali pakomentuoti gautą atsakymą, užduoti naujų klausimų ar tiesiog paaiškinti klausimą, jeigu informantas jo nesuprato, kad būtų atsakyta į visus klausimus (Kardelis, 2017, p. 255–256). Kuo žmogus atviresnis ir nuoširdesnis, tuo ir gauta informacija yra teisingesnė. Per interviu labiau gilinamasi į asmens mintis, nuomones ir įsigilinama į žmogaus perspektyvą. Svarbus yra kontekstas – siekiama ne tik gauti informacijos, bet ir ją suprasti ir įsigilinti, įprasminti pokalbio metų išreikštas pozicijas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 16). Kiekvieno respondento pasakyta informacija yra svarbi, nes atskleis tikrąsias, be pagražinimo turimas patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais į patologinį kaupimą, jų išgyvenimus, sunkumus ir laimėjimus, kurie leis pažvelgti į šią problemą iš socialinio darbo srities.

Taigi, pusiau struktūrizuoto interviu metu pokalbis yra laisvesnis, jis neturi tikslios struktūros, ir tai leis informantui jaustis saugiau ir pateikti išsamesnę informaciją. Interviu metu yra gaunama naujos naudingos informacijos, kuri leidžia iš kitos perspektyvos pamatyti problemą ir tiriamąjį reiškinių.

3.4. Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas

Empirinių duomenų rinkimui pasirinktas *pusiau struktūruoto interviu klausimynas* (žr. 6 lentelę). Verta nurodyti, kad Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) teigimu, perkeltine prasme pagrindinis kokybinio tyrimo instrumentas yra pats tyrėjas, kadangi jis stebi, fiksuoja informaciją, kalbasi su žmogumi, interpretuoja gautus duomenis. Nors prieš tyrimą buvo numatytos pagrindinės interviu klausimų temos, tačiau klausimynas yra lankstus ir koreguojama pagal interviu eigą, kurio metu gali keistis klausimų tvarka, formuluotė, pateikiami papildomi klausimai (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

6 lentelė. Pusiau struktūruoto interviu klausimynas

<i>Klausimai</i>	<i>Sąsajos su teorine darbo dalimi</i>		<i>Sąsaja su darbo uždaviniais</i>
<i>1. Apibūdinkite, Jūsų manymu, kas yra daiktų (šiukšlių) kaupimas?</i>	1.1. samprata	Kaupimo	1. Apibūdinti asmenis, linkusiais kaupti daiktus (šiukšles)
<i>2. Prašau, papasakokite labiausiai įsimintinus atvejus / situacijas su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus (šiukšles)?</i>	2.2. darbas su asmenimis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą.	Socialinis	2. Apžvelgti socialinio darbo galimybę dirbant su asmenimis, linkusiais į kaupimą.
	2.3. Intervencijos dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus.		3. Pristatyti socialinio darbuotojo darbo su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus (šiukšles), patirtis.
<i>3. Kokį pavojų kelia daiktų kaupimas?</i>	1.1. samprata	Kaupimo	1. Apibūdinti asmenis, linkusiais kaupti daiktus (šiukšles).
	1.2. priežastys	Kaupimo	
<i>4. Su kokiais sunkumais susiduriate dirbdami su tokiais asmenimis?</i>	1.1. samprata	Kaupimo	3. Pristatyti socialinio darbuotojo darbo su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, (šiukšles) patirtis.
	2.2. darbas su asmenimis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą.	Socialinis	
<i>5. Jūsų manymu, kokių paslaugų trūksta sprendžiant kaupimo problemą?</i>	2.2. darbas su asmenimis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą.	Socialinis	3. Pristatyti socialinio darbuotojo darbo su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, (šiukšles) patirtis.

linkusiais kaupti daiktus
(šiukšles) patirtis.

Šaltinis: sudaryta MD autorės, 2021 m.

Klausimai buvo sudaryti remiantis literatūros ir šaltinių analize. Kadangi Lietuvoje kaupimo problema nebuvo tirta iš mokslinės pusės, klausimais buvo siekiama iširti, ką specialistai mano apie kaupimą, jo priežastis ir galimus sprendimo būdus. Klausimyno struktūra yra lanksti, gali keistis užduodamų klausimų eiliškumas, formuluotės, kilti papildomi klausimai. Reaguojanti į interviu eigą ir atsakymus, buvo užduodami papildomi klausimai, siekiant dar labiau išigilinti į pasakytą informaciją.

3.5. Tyrimo empirinių duomenų apdorojimo metodas

Gauti duomenys buvo analizuojami naudojant tematinę analizę. Šis metodas socialiniuose moksluose naudojamas siekiant atskleisti tyrimo problemai būdingus modelius ar tendencijas ir pasikartojančias temas. Šis metodas ypač parankus analizuoti mažai (ar naujoms) problemoms tyrinėti.

9 pav. Tematinis žemėlapis

Šaltinis. Sudaryta MD autorės, 2022 m.

Tematinės analizės privalumas tas, kad metodas įgalina tyrinėją atskleisti subtilius atvejų reiškinius ir išsamiai juos paaiškinti, atskleisti socialinę tikrovę (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 208). Pagal Braun ir Clarke, (2006) tematinė analizė vyksta 6 etapais:

- Susipažinimas su tyrimo duomenimis – duomenų transkribavimas.
- Duomenų kodavimas – randama prasmingų vienetų ir suteikiami kodai.
- Temų paieška – jungimas į pirmines temas.
- Temų peržiūra – temų susietumas, sudaromas žemėlapis.
- Temų apibūdinimas – formuojami aiškūs temų pavadinimai.
- Ataskaitos rengimas – atliekama galutinė teksto ištraukų analizė.

Vadovaujantis šiais etapais buvo parengtas kokybinio tyrimo žemėlapis su temų kodais (žr. 9 pav.). Tematiniuose žemėlapuose vaizdingai išreiškiami ryšiai tarp pagrindines temas, temų, potemių. Šiuo etapu pradeda ryškėti atskirų temų reikšmės ir ribos, tačiau gali atsirasti atvejų, kai kuriuos kodus įtraukti į temas, tačiau juos palikti tolesniam laikui (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017, p. 218).

Pusiau struktūruoto interviu analizė buvo atlikta naudojant *QDA Miner* kompiuterine programa, kuri leido vizualiai pamatyti panašumus ir svarbiausius aspektus (žr. 2–3 priedus). Transkribuoti interviu buvo įkelti į *QDA Miner* programą. Ši programa skirta analizuoti tekstinius duomenis, tokius kaip interviu, atvirus tekstus ar vaizdus. Programoje buvo ieškoma ir analizuojama pasikartojanti informacija ir pasisakymai, kurie buvo užkoduoti ir paryškinti kita spalva. Su *QDA Miner* programa buvo lengviau susirasti reikiamų tekstų ir sudaryti temų, ir potemių lenteles (žr. 8–15 lenteles).

3.6. Tyrimo imtis

Kiekvieno tyrimo imties sudarymas yra esminis, nes nuo to priklauso informacijos patikimumas ir informatyvūs. Todėl kokybiniuose tyrimuose yra taikoma tikslinė vienetų atranka. Kadangi tyrime svarbūs yra tiriamųjų patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, – buvo pasirinkta kriterinė atranka. Šios atrankos idėja remiasi tuo, jog apibrėžiami tam tikri kriterijai, kuriais remiasi tyrėjas ieškodamas tinkamų informantų. Rupšienė (2007) teigia, kad kriterinės atrankos būdas yra labai veiksmingas, tokiu būdu yra surenkami kokybiški duomenys. Mokslininkė teigia, kad atliekant kokybinius tyrimus taikant kriterinę atranką, imties vienetai atrenkami pagal tam tikrą tyrėjo nustatytą kriterijų (-us).

Renkat informantus buvo vadovaujamosi tokiais kriterijais:

- Socialinis darbuotojas arba kartu su socialiniu darbuotoju komandoje dirbantis specialistas / pareigūnas tiesiogiai dirbantis su asmenimis, kuriems pasireškia kaupimo sutrikimas.
- Socialinis darbuotojas, turintis ne mažiau kaip vienu metų socialinio darbo patirties (didesnės darbo patirties atrankai nesiekta, nes nagrinėjamas reiškinys Lietuvoje yra sąlygiškai naujas ir rasti socialinių darbuotojų su didesne profesine patirtimi būtų labai sudėtinga).
- Socialiniai darbuotojai, dirbantys skirtingose institucijose.

Tyrimo dalyvavo socialiniai darbuotojai su skirtinga patirtimi, dirbantys su asmenimis, turinčiais daiktų kaupimo sutrikimą: dalyvavo 2 socialiniai darbuotojai, dirbantys psichikos sveikatos centre ir 4 biudžetinėse (savivaldybės) įstaigoje. Tyrimo metu, apklausus socialinius darbuotojus ir išklausus jų rekomendacijas, kilo poreikis į tyrimą įtraukti ir kitų specialistų, dirbančių su daiktų kaupimo problema, t. y. policijos pareigūnus ir viešosios tvarkos pareigūnus. Specialistams / pareigūnams atrinkti buvo naudotas sniego gniūžtės metodas, kitaip dar vadinamas tinkline atranka. Vykdamas šią atranką, pirmųjų tyrimo dalyvių buvo prašoma nurodyti kitus asmenis, atitinkančius tyrimo kriterijus, ir šie asmenys pakviesti dalyvauti tyrime (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Informantų demografinė charakteristika

Informantas	Pareigos	Lytis	Darbo patirtis
SD1	Vyr. socialinio darbo organizatorė	Mot.	30 m.
SD2	Vyr. socialinio darbo organizatorė	Mot.	4 m.
SD3	Socialinė darbuotoja	Mot.	15 m.
SD4	Vyr. socialinio darbo organizatorė	Mot.	18 m.
SD5	Vyr. socialinio darbo organizatorė	Mot.	10 m.
SD6	Socialinis darbuotojas	Vyr.	18 m.
PP1	Policijos pareigūnas / tyrėjas	Vyr.	13 m.
VP1	Viešosios tvarkos pareigūnas	Vyr.	13 m.

Šaltinis: sudaryta MD autorės.

Kokybiniam tyrimui būdinga maža imtis (Rupšienė, 2007; Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Autorės pabrėžia, kad kokybiniam interviu svarbus duomenų prisotinimo principas, kai nauji interviu imami tol, kol informacija pradeda kartotis ir nebeatskleidžia naujų, su tyrimo tikslu susijusių aspektų, todėl tyrimo imtį tyrimo metu galima tikslingai pildyti. Tam pritaria Žydzūnaitė ir Sabaliauskas (2017) teigdami, kad tyrėjas rinkdamas duomenis pasiekia tokį momentą, kai iš dalyvių

daugiau nebeįgauna naujos informacijos apie tyrimo objektą. Todėl šiame tyrime interviu duomenys buvo renkami tol, kol informacija pradėjo kartotis ir iš dalyvių nebegauta naujos informacijos.

Prieš pradėdant interviu su kiekvienu dalyviu buvo susitarta asmeniškai. Dalyviai, sutikę sudalyvauti tyrime, pasirašė sutikimą (žr. 1 priedą). Darbe nepateikti tyrimo dalyvių sutikimai su dalyvių pavardėmis, norit užtikrinti tyrimo duomenų konfidencialumą.

2.6. Tyrimo etika.

Atliekant mokslinius tyrimus, svarbu laikytis pagrindinių tyrimų etikos principų. Kaip nurodo mokslininkas Kardelis (2017, p. 79–81), reikia išlaikyti pusiausvyrą tarp tyrėjo noro gauti išsamią informaciją ir tiriamojo asmens saugumo. Todėl mokslininkas išskiria 3 punktus, kurių tyrėjas privalo laikytis – *nuostolių ir naudos santykis, tiriamųjų sutikimas bei tyrimo leidimas*). Planuojant tyrimą svarbu yra ir nauda pačiam tyrimų dalyviui (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 55–56). Atliktas tyrimas apie asmenis, linkusius į kaupimą, aktualus informantams, kadangi prisidės prie refleksijos apie galimas naujas pagalbos formas sprendžiant šią problemą. Todėl tyrimas naudingas ne tik pačiam tyrėjui, analizuojant kaupimą Lietuvoje, bet ir tyrimo dalyviams, kurie yra suinteresuoti šiuo reiškiniu.

Atliekant tyrimą buvo laikomasi savanoriškumo ir laisvo apsisprendimo dalyvauti tyrime principų. Tyrimo dalyviai turi sutikti dalyvauti tyrime be spaudimo (Rupšienė, 2007, p. 34). Todėl su kiekvienu tyrimo dalyviu buvo bendrauta atskirai ir, jam sutikus dalyvauti tyrime, buvo susitarta dėl jam patogaus laiko ir pokalbio vietos. Kiekvienas dalyvis buvo susipažindintas su tyrimo tema, iškeltais tikslais ir metodu. Taip pat jų buvo atsiklausta dėl pokalbio įrašymo garso įrašymo priemonėmis. Kaip nurodo mokslininkai, svarbu yra saugoti kiekvieno dalyvio konfidencialumą ir neatskleisti asmeninių duomenų (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016; Kardelis, 2017). Viso tyrimo metu buvo laikomasi šių principų, o gauti duomenys buvo naudojami tik magistro darbui. Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), interviu metu svarbu būti neutraliam, nevertinti dalyvių pagal asmenines nuostatas, vengti dalyvius žalojančių klausimų.

Tyrimo ribotumą apsprendė tyrėjo patirties stoka. Tai yra pirmasis tyrimo autorės mokslinis tyrimas. Antras tyrimo ribotumas yra susijęs su nagrinėjamo reiškinio sąlyginio naujumu – itin buvo sudėtinga rasti specialistų, besigilinančių į nagrinėjamas problemas. Dėl nedidelės laiko trukmės tyrimo metu neįtraukti patys daiktus kaupti linkę žmonės. Plėtojant toliau šią temą būtų vertinga į tyrimą įtraukti socialinių darbuotojų klientus.

2.7. Empirinio tyrimo duomenų analizė

Atliktus tyrimą ir išnagrinėjus 8 informantų pasakojimus, buvo siekiama atrasti bendras patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus ar net šiukšles. Išanalizavus kiekvieno tyrimo dalyvio atsakymus ir gavus panašius atsakymus, pagal artimus bruožus buvo išskiriamos temos, kurios savo ruožtu nuosekliai buvo susietos į potemes (žr. 8–15 lenteles). Tyrimo metu išryškėjo šios pagrindinės temos: daiktų kaupimo sutrikimo apibrėžimas, kaupimo priežastys, kaupiančio asmens apibūdinimas, socialinio darbuotojo veiklos, kaimyno įsitraukimas į kaupimo problemą, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, sunkumai dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus, informantų pasiūlymai, kaip galima būtų pagerinti darbą su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus. Toliau darbe pateikiamos pagrindines temas ir potemes.

8 lentelė. Tema „Daiktų kaupimo apibūdinimas“

Potemės	Ilustracijos
Psichinis sutrikimas	<...> automatiškai tai psichikos sutrikimas <...> SD2 <...> sveikatos problema, tai yra psichologinis susirgimas <...> SD3 <...> manau, kad tai yra psichikos sutrikimas <...> SD4 <...> tai yra visiškai psichinis sutrikimas <...> VP1 <...> kažkokia psichinė liga <...> PP1
Nereikalingų daiktų kaupimas	<...> tai yra nenaudojami daiktai, tai yra seni, pasenę, tiesiog elementarios buitinės šiukšlės, kurių žmogus neišmeta <...> SD1 <...> nereikalingų, sulūžusių, sugedusių daiktų, kurie realiai neatlieka tas savo pradinės funkcijos rinkimas <...> PP1 <...> nesąmoningas, kažkoks daiktų rinkimas <...> SD5 <...> tai tiesiog elementarios buitinės šiukšlės, kurių žmogus neišmeta <...> SD1
Asmens gyvenimo būdas	<...> gyvenimo būdas per n metų susiformavęs <...> VP1 <...> žmonėms tai kaupimas yra kaip manija <...> SD3

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Tyrimo duomenys atskleidė, ką informantai mano apie patį daiktų kaupimą. Iš gautų rezultatų matyti, kad visi informantai kaupimą laiko psichiniu sutrikimu „...galbūt tai nėra liga bet tai yra sutrikimas jau psichinis...“ (SD1); „... tai jau tikrai yra sveikatos problema, tai yra psichologinis susirgimas...“ (SD3). Verta pabrėžti, kad 2012 m. Amerikos Psichiatrijos Asociacijos po įvairių tyrimų ir diskusijų daiktų kaupimą įvardijo ir pripažino kaip atskirą sutrikimą ir suteikė pavadinimą – kaupimo sutrikimas (angl. *Hoarding disorder*) (Mataix-Cols, 2014, p. 220).

Informantai taip pat daiktų kaupimą apibūdina kaip nereikalingų daiktų rinkimą ir dėliojimą: „... jie renka viską kas jiems.. em.. kas jiems papuola...“ (SD3); „... nereikalingų, sulūžusių, sugedusių daiktų, (...) rinkimas...“ (PP1); „... nesąmoningas, kažkoks daiktų rinkimas...“ (SD5). Informantai pastebi, jog sukaupti daiktai nėra visai naudojami, jie tiesiog renkami ir dedami į krūvas, tunelius: „...sudėti, sukrauti, nes jie mėgsta juos krauti, rūšiuoti, įdėti į tokius tunelius...“ (SD6); „... sugedusių daiktų, kurie realiai neatlieka tas savo pradinės funkcijos rinkimas, jų kaupimas, jų tiesiog laikymas, tačiau nenaudojat... (PP1)“; „... kalnai rūbų ir ji jos skelbia, ir krauna į krūvas...“ (VP1). Keletą tyrimo dalyvių mano, kad daiktų kaupimas tapo asmens gyvenimo būdu ar net priklausomybė. Informanto teigimu, kaupimas gali atsirasti dėl aplinkos, kurioje gyveno: „... gyvenimo būdas per n metų susiformavęs ...nuo vaikystės gal kažkokių tėvų, matot nuo aplinkos kurioje augo, gal nuo gal galbūt mate tą pačią netvarką augdamas...“ (VP1). Mokslininkų teigimu, vienas iš daiktų kaupimo atsiradimo priežasčių yra genetinis paveldimumas, kuris taip pat turi įtakos asmeniui kaupti daiktus.

Vėliau informantų buvo klausama, kokios, jų manymu, yra priežastys, dėl ko atsiranda daiktų kaupimas. Gauti rezultatai pateikiami 9 lentelėje.

9 lentelė. Tema „Daiktų kaupimo priežastys“

Potemės	Iliustracijos
Daiktų reikšmingumas	<...> kiekvienas daiktui suteikia prasmę <...> SD6 <...> jam atrodo tie daiktai brangus, jie jam reikalingi<...> SD3 <...> mano, jog tai jiems reikalinga <...> SD4 <...> jam atrodo bus reikalingi <...> SD5 <...> galbūt tie daiktai jam primina va taip ir nešasi, kažką sukelia <...> VP1
Sveikatos sutrikimas	<...> nes sutrikusi psichika <...> <...> tokie nukrypimai psichikos <...> SD2 <...> sveikatos sutrikimai ir psichikos, kai kuriems ir lemia tai <...> SD1
Negalėjimas atsisveikinti su daiktais	<...> nuo noro neišmesti gal <...> SD3 <...> visko gaila išmesti <...> SD1 <...> sunku su jais atsik..atsisveikinti su tais daiktais <...> SD2
Poreikių kompensavimas	<...> kompensavimas, patenkinti kažkokius savo poreikius <...> SD6 <...> užtikrina sau kažkokį saugumą su tais daiktais <...> SD5

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Informantų nuomone, viena pagrindinių priežasčių, dėl ko asmuo kaupia, yra daiktų reikšmingumas. Apklaustieji tiki, kad asmenys kaupia įvairius daiktus ar net šiukšles, nes mano, kad

šie daiktai yra reikšmingi, naudingi: „...*jam atrodo tie daiktai brangus, jie jam reikalingi...*(SD3)“; „...*mano, jog tai jiems reikalinga*“ (SD2). Socialiniai darbuotojai teigia, kad asmuo negali paaiškinti, kodėl šie daiktai yra jam reikalingi ir svarbūs. Socialinė darbuotoja papasakojo vieną atvejį, kaip tiesiogiai paklausė klientės, dėl kokių priežasčių ją kaupia: „... *darbo pradžioje, pradėjau darbą su viena moterimi ir prikaupta daug daiktų menkaverčiu, dėžučių, pakuočių ir aš tiesiog sėdžiu pas ją ir klausiu (...) sakau čia tiek daug nereikalingų daiktų, kam jums reikia. Ir moteris sako, kad visi daiktai iki vieno yra reikalingi ir aš tada pradėjau konkrečiai vardinti, va šita dėžutė, pakuotė nuo kažkoko tai ten maisto produkto, žmogus turi net, net negali įvardinti kam atseit ją panaudos*“ (SD6). Mokslinėje literatūroje pastebima, kad asmenys patiria nuolatinių sunkumų atsiskiriant su daiktais, nepaisant jų tikrosios vertės. Šis sunkumas kyla dėl jaučiamo poreikio išsaugoti daiktus ir kančios, susijusios su jų išmetimu. Sunkumai išmesti nuosavybę lemia turto kaupimąsi, ir tai perpildo ir užgriozdina gyvenamąsias zonas ir patalpomis neįmanoma naudoti (Nakao ir Kanba, 2019, p. 371).

Kitos priežastys, dėl kurių atsiranda daiktų kaupimas, apklaustųjų teigimu, yra sveikatos problemos: „...*sveikatos sutrikimai ir psichikos, kai kuriems ir lemia tai...* (SD1)“; „...*paskui jau tampa pablogėjus sveikatai prieš kokią psichozę ar šiaip pablogėjusiai būsenai (...) tada jie jau neadekvačiai kaupia*“ (SD2). 30–57 proc. asmenų, kuriems pareiškia kaupimas, praneša apie kartu pasireiškiančią depresiją, nerimo sutrikimą ir socialinę fobiją (Jaisoorya ir kt. 2021, p. 168).

Kitos priežastys, kurias įvardijo informantai, buvo sunkumas ir negalėjimas išmesti daiktų, ar tiesiog nenoras: „...*visko gaila išmesti...*“ (SD1); „...*sunku su jais (...) atsisveikinti su tais daiktais...*“ (SD2). Du informantai mano, jog už daiktų kaupimo slypi žymiai daugiau vidinių priežasčių, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Teigia, jog kaupimas yra tarsi kompensavimas prarastų dalykų ar poreikių arba net suteikia asmeniui saugumo jausmą: „...*kažkokią emocinę savo būklę jie gerina kaupdami (...) taip kompen...patenkina savo kažkokius savo poreikius...*“ (SD6); „...*nes nesijaučia saugiai (...), užtikrina sau kažkokį saugumą su tais daiktais...*“ (SD5). Mokslininkai (Orr, Preston-Shootb ir Braye, 2017) atliko tyrimą, kuriuo siekė ištirti kaupimo reikšmę, kuri priklauso nuo pačių kaupėjų. Buvo apklausta moteris *Sophie*, kuri teigė, jog kaupimas – tai tikroji ji: „*Tai, – pridūrė ji, – aš iš tikrųjų esu*“. Iš to galima daryti prielaidą, jog asmenys net save asocijuoja su sukauptais daiktais.

Mokslininkų teigimu, nėra vienos priežasties, kodėl atsiranda daiktų kaupimas. Kaupimo sutrikimas yra priskiriamas prie „naujų“ sutrikimų, todėl nėra atlikta pakankami tyrimų šiai priežasčiai nustatyti. Kaip ir tikėtasi iš naujai pripažinto sutrikimo, jo priežastys iš esmės nežinomos, tačiau tyrimai rodo, kad svarbūs yra ir genetiniai, ir aplinkos rizikos veiksniai. Ryšiai tarp materialinio nepritekliaus (pvz., skurdas vaikystėje) ir kaupimo literatūroje nesulaukė palaikymo (Mataix-Cols ir Fernández de la Cruz, 2018).

10 lentelė. Tema „Kaupiančio asmens apibūdinimas“

Potemės	Iliustracijos
Vyresnio amžiaus asmuo	<p><...> dažniausiai tie žmonės būna senyvo amžiaus <...> VP1</p> <p><...> virš 50, 60 metų <...> SD3</p> <p><...> senatvės pensininkai <...> SD1</p> <p><...> vyresnio, tai pensininkai <...> SD4</p> <p><...> senyvo amžiaus, kaip taisyklė <...>PP1</p>
Gyvena be „patogumų“	<p><...> kaip taisyklė pas juos būna atjungta elektra ir vandentiekis <...> VP1</p> <p><...> kranai bėga, maišytuvai, vanduo teka, unitazai užsikimšę, neveikia<...> SD1</p> <p><...> žmogus negali gyventi savo bute, miega sandėliuke, nes negali ten užėti (...) ne lovoje miega, bet susirietęs kažkur ant šiukšlių krūvos <...> SD1</p> <p><...> ji miegojo ant šiukšlių ir grindų <...> SD3</p> <p><...> jis miegojo ant grindų<...> SD4</p>
Asocialus	<p><...> linkę atsiribuoti nuo socialinio gyvenimo<...> SD6</p> <p><...> vieniši, vengiantys tokie bendravimo<...> SD4</p> <p><...> neįsileidžia į kontaktus su artimaisiais ir kaimynais <...> SD1</p> <p><...> dauguma jų nebendruoja <...> SD1</p> <p><...> tai yra kažkaip į asocialų gyvenimą linkę ir uždaresni žmonės <...> VP1</p> <p><...>dažniausiai vieniši <...> SD2</p> <p><...> vieniši daugiau tokie, nu be šeimos, galbūt jie turi artimą, bet nebendruoja <...> SD4</p>
Apsileidę, savęs nepaiso (angl. <i>self-neglect</i>)	<p><...> labai nešvarus, netvarkingas <...> SD1</p> <p><...> yra nevalgus, nešvari <...> SD1</p> <p><...> pacientė nesigydo, nevartoja vaistų kokybiškai arba nesuvokdami <...> SD2</p> <p><...> nevalyvi labai, atlikdami gamtinius reikalus prie savęs <...> VP1</p> <p><...> nelinkę lankytis pas medikus <...> SD6</p> <p><...> antisanitarinės sąlygos <...> PP1</p>

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Analizuojant kategoriją „Kaupiančio asmens apibūdinimas“, pastebima, kad socialiniai darbuotojai panašiai apibūdina asmenį, kuris kaupia įvairius daiktus. Iš informantų atsakymų matyti, kad asmuo dažniausiai būna vyresnio amžiaus: „...žmogui buvo virš 80 metų...“ (SD4); „...daugiau po vidutinio amžiaus žmonės, virš 50, 55, vat jau šitą kaupimą pradeda...“ (SD3); „...bet tai yra senatvės pensininkai...“ (SD5); „...nu dažniausiai tie žmonės būna senyvo amžiaus kaip kaip taisyklė...“ (VP1). Dauguma mokslininkų (Kim, Stekete, Frost, 2001; Finney, Mendez, 2017) taip pat teigia, jog kaupia dažniausiai vyresnio amžiaus žmonės, todėl kartais kaupinas vadinamas senatviniu. Tačiau verta pabrėžti, jog kaupimas gali atsirasti jau paauglystėje. Dauguma pacientų į

tarnybų akiratį dažniausiai patenka sulaukę 50-ies, tačiau pirmieji simptomai gali pasireikšti daug anksčiau, paauglystėje. Simptomai paprastai pradeda trukdyti žmogaus kasdieninei veiklai iki 20-ies metų vidurio ir sukelia kliniškai reikšmingą sutrikimą iki 30-ies vidurio (Mataix-Cols ir Fernández de la Cruz, 2018).

Kitas svarbus kaupėjų bruožas, kurį akcentuoja tyrimo dalyviai, tai yra asmenų asocialumas. Dauguma informantų pabrėžė, kad kaupiantys asmenys yra vieniši, nelinkę bendrauti su aplinkiniais, net jeigu turi artimųjų, atsisako su jais kontaktuoti: „... *taip yra, bet dauguma vieniši, aišku...*“ (SD2); „... *vieniši daugiau tokie, nu be šeimos, galbūt jie turi artimųjų, bet gyvena vieni, tokie vienišiai, tokie uždari, vengiantys tokie bendravimo...*“ (SD4); „... *Jie aišku yra labai vieniši (...) netgi savų... vat turėjom – dukra (...), mokslininkė, jinai atvažiuoja, o jos neleidžia...*“ (SD1).

Specialistų teigimu, dažnai tokių asmenų gyvenimo sąlygos buvo skurdžios, nebūna elektros, karšto ar šilto vandens, vamzdynai supuvę itt. Patys asmenys dėl didelio kiekio sukauptų daiktų miegodavo ant grindų, nesinaudoja patalpų pagal poreikį: „... *žmogus tada negali gyventi savo bute, miega sandėliuke, nes jis jau negali įeiti į savo butą...*“ (SD1); „... *jis miegojo ant grindų...*“ (SD4); „...*tai santechnika, vamzdžiai pas jį buvo supuvusi, netvarkinga, baisu...*“ (VP1); „...*nebėra kur atsigulti ir turbūt taip užkrauna, kad nebėra kur gyventi... tiek prikaupia šiukšlių, kad savo bute negali gyventi, nebetelpa į jį...*“ (SD5); „...*nebuvo elektros ir realiai ji pasišviesdavo žvakėmis...*“ (PP1).

Kalbant apie kategoriją „Kaupiančio asmens apibūdinimas“ pastebima, kad tyrimo dalyviai apibūdindavo tokius asmenius kaip apsileidusius, netvarkingus, ypač dėl būsto priežiūros: „... *labai butas buvo labai nešvarus, netvarkingas...*“ (SD1); „...*atsiranda antisanitarinės sąlygos, kenkėjai išsivaisė įvairius.. ee vabzdžiai...*“ (SD6). Taip pat kaupėjai nepaiso savo asmenines higienos ir sveikatos: „...*labai dažnai tų pacientų nesigydo, nevartoja vaistų kokybiškai arba nesuvokdami...*“ (SD2); „... *nelinkę lankytis pas medikus...*“ (SD6); „... *nevalyvi labai, atlikdami ir gamtiniu reikalus tuos vadinamus...*“ (VP1). Dauguma teiginių panašūs į savęs nepriežiūros sąvoką (angl. *self-neglect*), kai asmuo dėl jam nesuvokiamų priežasčių ar sveikatos problemų atsisako save prižiūrėti, rūpintis savo sveikata ar net būtiniaisiais savo poreikiais.

Jungtinės Karalystės oficiali kaupimo svetainė pateikia įdomių faktų, jog kai kurie tyrimai rodo, kad kaupimo sutrikimas dažniau pasitaiko vyrams, tačiau moterys dažniau kreipėsi pagalbos (taip pat kitais tyrimais nustatyta, kad kaupia vienodai tiek vyrai, tiek moteris). Visiškai nėra skirtumo tarp amžiaus, lyties, etninės grupės, socialinės ir ekonominės padėties, išsilavinimo, darbo stažo. Dažnai šeimos anamnezėje buvo nustatytas kaupimas, tai reiškia, kad kaupimas gali būti paveldimas. Potencialiai tik 5 proc. kaupėjų patenka į profesionalų dėmesį (About Hoarding, Hoarding UK, 2022).

Interviu dalyviai pasakojo daug įdomių kaupimo atvejų, pasitaikiusių Lietuvoje. Iš informantų pasakojimų pastebima, kad asmenys dažniausiai kaupia viską, kas papuola: „... *pradeda kaupti ir*

drabužius, ir laikraščius, ir maisto pakuotes, patį maistą, visus užrašus, šiukšles iš konteinerio...“ (SD3); „... nėra vienos rūšies daiktai kaupiami tai yra dažniausiai viskas, nuo maisto produktų iki pakuočių, iki sulūžusių daiktų, vaikiški vežimėliai, viską ką randama, kas kaupiama...“ (SD6); „... jie apskritai viską kaupia, kas papuola po ranka...“ (SD5). Nors kaupimas dažniausiu atveju būna panašus, pasitaikė ir unikalių atvejų. Dvi informantės pasidalijo savo patirtimi dirbant su asmenimis, kurie kaupia šlapimą: „...pilnas balkonas buvo šlapimų butelių...“ (SD3); „... jis kaupia savo šlapimą...“ (SD4). Vienai socialinei darbuotojai teko dirbti net su asmeniu, kaupiančiu kates: „... turėjau tokių moterį, kurį kaupė ne tik tai.. kaupikė buvo, bet tų šiukšlių tokių menkaverčių daiktelių irgi knygų turėjo, gal, nepamenu, apie 15 ar 17 katinų...“ (SD3). Viešosios tvarkos pareigūnas taipogi papasakojo atvejį, kuris buvo panašus į gyvūnų kaupimą: „...būtent vienam kambaryje leidžiama gyventi balandžiams laukiniams. Ir jie ten kaip namuose, ir viskas apdergta, ir ta smarvė...“ (VP1). Apie gyvūnų kaupimą iš esmės yra mažai kalbama net ir užsienio šalyse. Pasitaikydavo atvejų, kai žmonės kaupdavo tik tam tikros vienos srities daiktus, kas iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti kaip kolekcionavimas: „...jisai kaupė žodžiu, tik baldus, buitinę techniką...“ (SD4); „... yra kaupikai, kurie kažkokią techniką kaupia, yra kaip vėlgi, ta moteris, kuri tik rūbus renka...“ (VP1). Visgi kolekcionavimas turi daugiau skirtumų nei panašumų, todėl šias sąvokas jungti negalima (Snowdon, 2015).

Nors pasitaiko, kai asmenys kaupia vienos rūšies daiktus, tai nereiškia, kad toks kaupimas nekelia pavojų. Daiktų kaupimas kelia didelių grėsmių tiek pačiam asmeniui, tiek kitiems aplinkiniams. Apie tai kalbėjo ir apklaustieji specialistai (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Tema „Kaupimo sukeltos grėsmės“

Potemės	Iliustracijos
Pavojus sveikatai	<...> infekcinių ligų patūrkis<...> SD1 <...> gali ligos platintis<...> SD2 <...>kenkia jo paties sveikatai, kartais net ir gyvybei <...> SD3 <...> ir ligos visokios <...> SD6 <...> ligų šaltiniai <...> VP1
Gaisro pavojus	<...> gali užsidegti namai galų gale <...> SD2 <...> galiausiai užsidegti ir sudegti <...> SD5 <...> ir gaisro pavojus <...> SD6 <...> padegti, suprantant <...> VP1 <...> kyla grėsmė ir gaisrų pavojai <...> PP1
Potvynio pavojus	<...> grėsmė kelios, kad būtų užpilta kaimynų ar kažką <...> SD1 <...> vanduo bėga pas kaimynus <...> VP1
Blogas kvapas	<...> eina blogas kvapas <...> SD1 <...> blogas kvapas <...> SD2 <...> smarvė <...> SD3

	<...> jeigu smarvė ten <...> SD4
Antisanitarinės sąlygos	<...> higienai, ypatingai higienai <...> SD3 <...> antisanitarinės sąlygos <...> SD6 <...> tai antisanitarinės tos sąlygos <...> PP1 <...> antisanitarinės sąlygos <...> SD5
Pavojus kitiems asmenims	SD1 <...> sūnaus šeima ir kvėpuoja tomis pačiomis šiukšlėmis <...> <...> trukdo aplinkiniams <...> SD2 <...> ne sauga gyventojams <...> SD3 <...> kitų asmenų saugumui aplinkiniams, tai va <...> PP1 <...> suprantant, tiek ir aplinkiniams <...> VP1

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Viena iš pagrindinių grėsmių, kurias akcentuoja informantai, tai didelis pavojus sveikatai. Kaupimas lemia antisanitarines sąlygas, kurios tuo pačiu gali platinti ligas ar įvairius užkratus: „...nu tai visų pirmą tai infekcinių ligų galbūt irgi gali būti patrūkis...“ (SD1); „... grėsmės jo pačio sveikatai, kartais net ir gyvybei...“ (SD3); „... aišku ir ligos visokios platinamos...“ (SD6). Kita grėsmė, kurią kelia kaupimas, tiek informantų nuomone, tiek mokslininkų (Barnett, 2014; Bratiotis, 2014 ir kt.), tai gaisro pavojus: „...tai greičiausiai ir gaisro pavojus...“ (SD6); „...pirmiausia tai, vienas dalykas tai gaisro pavojus...“ (SD4); „... nu čia ir užsidegti namai galų gale...“ (SD2); „... užsidedgi gali, galiausiai užsidedgi ir sudegti...“ (SD5). Informantai teigia, kad dažnai asmenys neturi elektros, todėl vienintelis šviesos šaltinis yra žvakės. Kaupėjai yra apsukti įvairių daiktų ir elementarių šiukšlių, todėl nuo žvakių gali išpliekti gaisras. Kita priežastis, tai netvarkingos elektros instaliacijos, lizdai ir pan., o kadangi asmuo nesitvarko, bet koks elektros junginys gali sukelti gaisrą. Lietuvoje tokių atvejų pasitaiko, kaip pavyzdį galima paminėti elektroninio žinių portalo *diena.lt* trumpą straipsnį, kai 2018 m. Klaipėdoje degė šiukšlių prikrautas butas. Gaisro židinys, pasak Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, buvo sukauptos šiukšlės prie durų. Gaisro pavojus – tai ne tik grėsmė pačiam žmogui, bet aplinkai, o pasekmės gali būti tragiškos.

Socialiniai darbuotojai ir pareigūnai pažymi, kad kita grėsmė yra antisanitarinės sąlygos: „...higienai, ypatingai higienai. Čia tokie visi labai...“ (SD3); „...atsiranda antisanitarinės sąlygos...“ (SD6); „... ir be abejo higiena pati...“ (VP1); „...tos ant antisanitarinės, sąlygos...“ (PP1). Taip pat informantai nurodė, kad kaupimas kelia grėsmę kitiems gyventojams: „...dar sūnaus šeima ir kvėpuoja tomis pačiomis šiukšlėmis ir ir bijo pasakyti mamai, nes jinai yra buto savininkė, kad jų neišvartų į gatvę...“ (SD1); „... jau ten laiptinėse kaupia tuos daiktus, kurie trukdo aplinkiniams...“ (SD2); „...kadangi tai pradeda trukdyti ir kitiems žmonėms, kaimynams...“ (SD6); „... kitų asmenų saugumui aplinkiniams tai va...“ (PP1). Pagal Sanitarijos ir higienos taisyklių, patvirtintų Savivaldybės tarybos 2018 m. gegužės 9 d. sprendimu Nr. 1-1533 „Dėl Sanitarijos ir higienos

taisyklių tvirtinimo“, 7.3 papunktyje nurodyta, kad draudžiama nešti į gyvenamąsias ir (ar) bendrojo naudojimo patalpas bei jose kaupti išmestas ar kitokiu būdu atsikratytas atliekas, nenaudojamas medžiagas ar daiktus“, taigi tokios gyvenimo sąlygos yra neleistinos ir pažeidžia žmogų gerovę.

Kiti pavojai, tyrimo dalyvių nuomone, yra blogas kvapas ir potvynio pavojus: „...nes eina blogas kvapas į laiptinę ir ir irgi gyvena jaunos šeimos...“ (SD1); „...jeigu smarvė ten, tai dujos kaupiasi, jie gali patys...“ (SD4); „...tai pavojai dideli (...), smarvė...“ (SD3); „...grėsmės keli, kad būtų užpilta kaimynų ar kažką...“ (SD1); „...ten vamzdžiai būna ir trūksta ir vanduo bėga pas kaimynus...“ (VP1). Kaupimas tapo didelė socialinė problema dėl blogo kvapo, užterštumo, gaisro pavojaus ir nemalonios išvaizdos. Žiniasklaida Japonijoje net vartoja terminą „gomi-yashiki“ – „Šiukšlių namai“ (angl. *trash-houses*). Dėl nuolatinio kaupimo turtas perpildo gyvenamąją erdvę ir trukdo gyventi. Ekstremalios tokio elgesio formos gali užpildyti gyvenamąją erdvę ir sukelti sanitarijos problemų. Be to, kaupimo simptomai gali sužaloti dėl gaisro ar sudužusių daiktų, kurie gali turėti didelį poveikį ne tik pačiam žmogui ir jo šeimai, bet ir kaimynams (Nakao ir Kanba, 2019, p. 370).

Kaupimo sutrikimas, Rodriguezo ir kt. (2012) teigimu, yra susijęs su dideliais negalios ir sveikatos sutrikimais. Kaupimas sukelia sveikatos problemų bendruomenei, o netvarka pritraukia kenkėjus arba trukdo išeiti iš degančio daugiabučio namo. Tai kelia pavojų tiek asmens, tiek kaimynų saugumui.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog apie kaupimą sužinoma iš skundų ar pranešimų, dažniausiai iš kaimynų: „...gaunam pranešimus, iš kaimynų...“ (SD2); „...visi praktiškai atvejai buvo iš kaimynų gavus, skundus...“ (SD6). Mokslininkės Koroleva (2012) teigimu, dažniausiai kaimynai praneša apie kaupimo atvejus. Informantai, ypač pareigūnai, taip pat pabrėžia, jog dažnai apie kaupimo problemą nėra iš vis pranešama. Pastebima, kad apie žmones, kaupiančius šiukšles, gaunama ne daug pranešimų arba kaimynai tiesiog neįformuoja, kadangi yra prisitaikę prie padėties: „...kaip sakau, kitą kartą tų pranešimų ir nebūna, kaip ir su tuo kai lavonas buvo rastas, tai realiai iš gyventojų kažkaip skundų nebuvom gavę, apie tą atvejį nežinojom, iki tos dienos kol reikėjo ten apsilankyti...“ (PP1); „...ir jie kaip ir su tais kaimynais juk realiai vis tiek jie vieną kitą pažįsta, toje laiptinėje (...) praktiškai daug kas seni amžiaus jau kaip ir susitaike su ta tokia smarve, gal būt praeinant pro tą butą, žinot...“ (VP1); „...pragyvena, net nepaskundė. Kai gal neina blogas labai kvapas, nu užsivertęs kažkokiais, kurie neskleidžia kažkokio kvapo, tai kaip ir nieko, ir jie tyli...“ (SD1). Kaip nurodoma internetinėje svetainėje *HoardingUk* (2022), potencialiai tik 5 proc. kaupėjų patenka į profesionalų dėmesį. Tai gali sudaryti nemenkų problemų, nes tiek asmuo, tiek kaimynai nesupranta, kad kaupimas kelia pavojų sveikatai, gali sukelti potvynį ar net gaisrą.

12 lentelė. Tema „Socialinių darbuotojų veikla“

Potemės	Ilustracijos
Apsilankymai	<...> vykstame į namus pasižiūrėti, kaip ten situacija<...> SD2 <...> mes turim vis tiek vaikščioti iki tok kol įleis <...> SD3 <...> kiekvieną mėnesį važiuojam <...> SD1 <...> turim kiekvieną mėnesį lankytis <...> SD6 <...> pradėjau pas jį kiekvieną rytą ateiti <...> SD4
Tikslinės pašalpos skyrimas išvežimui	<...> padengti tą sumą <...> SD1 <...> tikslinę pašalpą skiriame <...> SD3 <...> tikslinės pašalpas skiriam <...> SD4 <...> rašomas prašymas skirti pašalpą<...> SD7
Emocinis palaikymas	<...> palaikom <...> SD1 <...> išklausom, palaikom <...> SD3 <...> motyvuojam <...> SD6 <...> motyvuojam, motyvacija <...> SD2
Šiukšlių išvežimo organizavimas	<...> išvežėme šiukšles <...> SD4 <...> išvežėm viską, <...> SD1 <...> išvežėme 5 tonas<...> SD3
Buities sąlygų gerinimas	<...> visus tuos vabzdynus pakeitėme <...> SD1 <...> viską išvežėme ir baldus suradom iš labdaros, atvežėme <...>SD3
Medicininė pagalba	<...>organizuojam medikų, psichiatro apsilankymą pas asmenį <...> SD2 <...> kvietėme greitąją ir stacionarizavom žmogų <...> SD6
Bendrosios socialinės paslaugos	<...> informavimas, konsultavimas<...> SD2 SD4 SD5 <...> stengiamės tokius bazines, baziniai dalykai <...> SD6 <...> tarpininkavimas <...> SD1

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Šiuo tyrimu labiausiai norėta atskleisti socialinio darbuotojo veiklą Lietuvoje dirbant su asmenimis, kaupiančiais daiktus. McGuire ir kt. (2013) teigia, kad kaupimo elgesys yra problema, su kuria nuolat susiduria socialinių paslaugų tarnybos, kurios dažnai yra pradinis kontaktinis taškas. Daugumą socialinių darbuotojų teigė, jog darbas priklauso nuo pačios situacijos ir asmens noro bendradarbiauti. Socialiniai darbuotojai ir pareigūnai nurodo, kad svarbiausias uždavinys yra šiukšlių ir daiktų išvežimas iš būsto. Taip pat teigiama, kad iš pradžių bando geranoriškai su žmogumi sutarti, kad būtų jam padaryta kuo mažesnė žala išmetant daiktus. Todėl informantai teigia, kad dažnai iš pradžių tenka asmenį motyvuoti, palaikyti ir siekti tarpusavio pasitikėjimo, kad sutiktų išvežti sukauptas atliekas iš būsto (žr. 12 lentelės potemę „Emocinis palaikymas“): „...tai tiesiog motyvuojam, motyvavimas žmogaus, kad tai nedaryti iki to kol nekenkia kitiems...“ (SD6); „...tai jau reikia bendravimo, ramybės, išklausymo, palaikymo, nes ateini su sutarti...“ (SD3); „... su juo reikia užsimegžti kontaktą, kad jis tavimi pasitikėtų, kol neįgausi pasitikėjimo, tai nieko nebus...“ (SD5). Emocinis palaikymas ir motyvavimas yra svarbus asmenims, kaupiantiems daiktus. Vienas iš

sunkiausių pagalbos žmogui, turinčiam kaupimo sutrikimą, aspektų yra paskatinti jį pradėti ir tęsti daiktų kaupimo „atsikratymo“ procesą. Galimybė atsikratyti turimo turto ir atsispirti norui pirkti daugiau gali emociškai varginti kaupėją. Norint juos motyvuoti, gali prireikti kantrybės, supratimo ir daug padaršinimo (Robinson ir Smith, 2021).

Viena iš dažniausių socialinių darbuotojų veiklų yra apsilankymas asmens namuose. Svarbu paminėti, jog socialinių darbuotojų vizitai nesibaigia net problemą išsprendus ar žmogui atsisakius pagalbos: „...*dabar aš būtinai kartą į mėnesį važiuosiu pasižiūrėti...*“ (SD1); „...*mes turėsime vis tiek vaikščioti iki tol kol jis priims...*“ (SD3); „...*pradėjau pas jį kiekvieną rytą ateiti...*“ (SD4); „...*turėtume lankytis kartą į mėnesį pas tokius asmenis, tai mes stengiamės taip ir palaikyti kontaktą kartą į mėnesį...*“ (SD6). Apsilankymų svarbą pabrėžia ir mokslininkai (Tekin, Kılıç, 2015).

Socialinis darbuotojas dažnai tampa tvarkymo ir šiukšlių išvežimo organizatoriumi. Tai patvirtina informantų teiginiai: „...*toliau mes su juo dirbome ir išvežėme viską, viskas tvarkoj (...)* socialinis darbuotojas čia atlieka patį didžiausią organizatoriaus vaidmenį...“ (SD3); „...*išvežėme du kartus tas šiukšlės (...)* išvežėm 5 tonas...“ (SD4). Taip pat socialiniams darbuotojams tenka sutvarkyti ir pagerinti asmenų gyvenimo sąlygas: „...*keitėm tiesiog ir labdaringai gavome kaldrą ir ir ten pagalvės...*“ (SD1); „...*tai sutvarkėme, vėl išvežėme, bet ir baldus, viską išvežėme ir baldus suradom iš labdaros, atvežėme...*“ (SD3). Socialinių darbuotojų nuomone, šiandien Lietuvoje socialiniai darbuotojai daugiausia dirba su kaupimo problema ir organizuoja būsto švarinimo darbus. Kaip teigia mokslininkas Bratiotis (2012), socialinis darbuotojas gali vadovauti darbo grupei (angl. *community task force*), kurį dirba su kaupimo problema.

Tyrimo dalyviai teigia, kad socialiniai darbuotojai skiria ir padeda užpildyti dokumentus dėl tikslinės pašalpos gavimo šiukšlių išvežimo darbams padengti: „...*kas apiformins dokumentus, kad išvežti tuos.. tas šiukšlės, kad nu padengti tą sumą...*“ (SD1); „...*tikslinė pašalpa skiriama šiukšlių butų valymui, šiukšlių išvežimui iš būty...*“ (SD3); „...*tas tikslinės pašalpas skiriam...*“ (SD4). Visgi dauguma informantų nurodo, kad tik šiukšlių išvežimas nėra problemos sprendimas ir dažnai neigiamai paveikia asmenį: „...*tai psichinis sutrikimas ir mes negalim tai dirbti ir išvežt šiukšlės ir leisti žmogui juos sukaupti ir paskui vėl išvežt. Čia nėra sprendimas ir tai netgi pablogina žmogaus būklę mano akimis...*“ (SD6); „...*tas toks momentinis sprendimas, o tai neišsprendžia, nes jie vėl neša, vėl kaupia...*“ (SD4); „...*gali ir depresija žmogų užpulti, ištikti, apie tai nes jis tą daiktą savo išmes...*“ (SD3). Mokslininkų teigimu, tik šiukšlių išvežimas nėra problemos sprendimas, būtina daug dėmesio skirti pačiam žmogui, jo poreikiams patenkinti, sukurti tarpusavio pasitikėjimo ryšius, užmegzti glaudus ir draugiškus santykius, susitikimų metu kalbėti apie jo praeitį ir kartu su juo pradėti tvarkyti būstą.

Analizuojant tyrimų dalyvių atsakymus, galima daryti įžvalgas, kad dauguma socialinių darbuotojų kaupiantį asmenį laiko kaip klientą, todėl jam teikia tiek specifinę pagalbą, pavyzdžiui, šiukšlių išvežimas, tiek bendrąsias socialinės paslaugas: „...*informavimas, konsultavimas, šnekėsi labai daug...*“ (SD4); „...*dar tarpininkaujant...*“ (SD1). Socialiniams darbuotojams taip pat tenka padėti pagerinti žmogaus buitį ar sutvarkyti asmens tapatybės dokumentus: „...*patarpininkaujam ir stengiamės tokius bazines, baziniai dalykai, kad elektrą, kažkokį vandenį žmogus namuose tikrai turėtų...*“ (SD6); „...*žiūrim tai dokumentų tas asmuo neturi, kuris šiukšlių kaupikas, daug metų, tai kažko vėl nesusitvarkęs...*“ (SD3). Informantai teigė, jog teko asmeniui organizuoti ir gydymo paslaugas: „...*tada kvietėme greitąją ir stacionarizavom žmogų, nes buvo psichozė...*“ (SD2); „...*organizavom medikų, psichiatro apsilankymą pas asmenį...*“ (SD6); „...*jį išvežėme su greitąja...*“ (VP1).

Keletą apklaustųjų papasakojo, kad pagalbą suteikdavo kaimynai ir artimieji: „...*tai mes kaimynų pagalba močiutę, kaimynė išmaudė, sutvarkė, išvežėme į globos namus...*“ (SD1); „...*dar jeigu atsiranda ar kažkoks labai geranoriškas giminaitis...*“ (SD5); „...*gali prisidėti kaimynai...*“ (SD4). Bratietis ir kt. (2011) nurodo, kad visi asmens artimieji (šeimos nariai, kaimynai) prisideda prie kaupimo problemos sprendimo būdų ir tampa sėkmingos intencijos dalis.

Informantai nurodo, kad dažnai tenka bendradarbiauti su įvairiomis institucijomis sprendžiant daiktų kaupimo problemą. Socialinės darbuotojos nuomone, rezultatyvus darbas su kaupikais dažnai priklauso nuo sėkmingo bendradarbiavimo: „...*bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis ir padeda spręsti...*“ (SD1); „...*komandinis darbas...*“ (SD5); „...*tik tai komandoje dirbant...*“ (SD3). Todėl iš gautų atsakymų buvo sudaryta temos kategorija apie tai, su kokiomis institucijomis tenka / teko bendradarbiauti socialiniams darbuotojams sprendžiant kaupimo problemą.

13 lentelė. Tema „Tarpinstitucinis bendradarbiavimas“

Potemės	Iliustracijos
Policijos pareigūnai	<...> policininkė ta aktyvi<...> SD1 <...>policija <...> SD2 <...> kartais policija prisijungia <...> SD3 <...> policija <...> SD4
Psichikos sveikatos centrai	<...> psichikos sveikatos centro darbuotojai<...> SD1 <...> iš psichikos sveikatos centro<...> SD3 <...> Antakalnio psichikos sveikatos centro darbuotojai <...> SD4
Valymo įmonės	<...> firmos kurios sutinka išvežti viską <...> SD1 <...> (<i>įmonės pavadinimas</i>) ir valom <...> SD4
Viešosios tvarkos pareigūnai	<...> viešosios tvarkos pareigūnai <...> SD3 <...> viešosios tvarkos <...> SD6

	<...> viešosios tvarkos pareigūnai <...> SD4
Medicinos darbuotojai	<...> greitąją mediciną <...> SD2 <...> stacionariai, ligoninė <...> SD5 <...> greitoji buvo <...> SD3 <...> gydymo institucijos, psichiatrus <...> SD6

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Analizuojant gautus duomenis, pastebima, kad daugiausia bendradarbiaujama su policijos pareigūnais ir medicinos darbuotojais: „...greitoji buvo... buvom.. turėjau gavusi siuntimą iš psichikos sveikatos centro...“ (SD3); „...dažniausiai vis tiek pasitelkiam į pagalbą ir gydymo institucijas, psichiatrus...“ (SD6); „... tokia labai aktyvi, labai vat iš policijos tą tyrinėja... “ (SD1); „...tai su policija...“ (SD2); „... įstatymus už tvarką bute ir kartas policija prisijungia, kitam būnant atėjus policininkas kitam...“ (SD3).

Taip pat socialinių darbuotojų teigimu, aktyviai įsitraukia ir viešosios tvarkos pareigūnai: „...į viešosios tvarkos specialistus, kurie dirba savivaldybėje, nes jie turi irgi tam tikras galias...“ (SD3); „...su viešosios tvarkos pareigūnais buvome...“ (SD4); „...kartais, labai retai, suveikia ir griežtos priemonės, tokios kaip viešosios tvarkos pasiteikimas į pagalbą...“ (SD6).

Kitos įstaigos, kurios padeda socialiniams darbuotojams, tai psichikos sveikatos centrai ir valymo įmonės: „... su psichikos sveikatos centro darbuotojais iš (...) ir va taip nu turint, taip visiems bendromis įėgomis...“ (SD1); „...iš psichikos sveikatos centro jai gydytis...“ (SD3); „...mes ir su (...) psichikos sveikatos centro darbuotojais buvom...“ (SD4); „... yra tokios firmos, kurios sutinka išvežti visą tai,...“ (SD1); „...nu tai važiuojam tada su (...) ir valom...“ (SD4).

Viešosios tvarkos ir policijos pareigūnai nurodo, kad jiems dažnai tenka bendradarbiauti su socialiniais darbuotojais: „...socialiniai darbuotojai prisidėjo ir stengiasi... tiksliau nu įtikinom...“ (PP1); „...iškart jau turim kontaktus socialinių darbuotojų ir vyksta kartu...“ (VP1). Dažniausiai kaupimas pažeidžia daugelį veiklos sričių, todėl specialistai turi bendradarbiauti, kad būtų užtikrintas sveikatos ir saugos taisyklių laikymasis. Be viešųjų ir vyriausybinių agentūrų dalyvavimo privataus sektoriaus paslaugos gali padėti kaupimo atvejais. Pavyzdžiui, apsilankantys slaugytojai, ergoterapeutai, profesionalios valymo įmonės ir kt. gali suteikti dalį savo intervencijos (Bratiotis, 2012, p. 246).

14 lentelė. Tema „Sunkumai dirbant su asmenims, kaupiančiais šiukšlės“

Potemės	Iliustracijos
Pasikartoją	<...> kad tai tęsiasi ir tęsiasi<...> SD2 <...> atrodo krauna į maišus, neša į konteinerį, kitą dieną vėl perneša namo <...> SD3

		<...> jie vėl neša <...> SD4
Motyvacijos stoka		<...> motyvacijos stoka <...> SD4 <...> nemotyvuoti dažnai <...> SD6
Vengia bendravimo		<...> atsiribojo nuo socialinio darbuotojo ir prasideda ignoravimas<...> SD6 <...> nenori bendradarbiauti<...> SD3 <...> nesileidžia į kalbas <...> PV1
Sunku išvežti šiukšles	įtikinti	<...> sunku susitarti <...> SD4 <...> įtikinti klientą <...> SD3
Įstaigų bendradarbiauti	nenoras	<...> su gydymo įstaigomis susibendradarbiauti<...> SD6 <...> kitos institucijos visi siunčia medikai (...) eikit pas socialinius <...> SD3

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Analizuojant gautus duomenis, matyti, kad darbas su asmenimis, kaupiančiais daiktus, ne visada būna sklandus. Socialiniai ir kiti specialistai teigia, jog kaupimas pasikartoja, t. y. asmuo vėl parsineša išvežtas šiukšles: „... bet būna, kad ir po metų atsiranda (...) atrodo jis krauna į maišus, na neškit iki konteinerio, sekančią dieną atvažiuojam ir žiūrim, jau vėl kažkas iš tų daiktų atgal pernešta į namus...“ (SD3); „... jie vėl neša...“ (SD4); „...kad tai tęsiasi ir tęsiasi n metų (...) grįžęs vėl tą patį daro, tai toks užburtas ratas...“ (SD2). Psichologai nusprendė, kad kaupimas turi būti obsesinio – kompulsinio sutrikimo porūšis: *pasikartojantis ritualinis* veiksmas, skirtas nerimui išvengti (Cooperman, 2019). Taigi asmuo be tinkamo gydymo ir priežiūros vėl pradeda kaupti.

Kitas sunkumus, kurių nurodo informantai, yra motyvacijos stoka: „... motyvacijos stoka. (...) kaip jie nesutinka, va tas dalykas...“ (SD4); „...tai kad, ta pačia demotyvacija, kad tai yra nemotyvuoti žmonės (...) nenori keistis...“ (SD6). Autorius Frostas (2014, p. 64) taip pat teigia, jog dvi pagrindinės kliūtys, neleidžiančios sėkmingai išspręsti kaupimą, yra nepakankamas supratimas apie problemos sunkumą ir menka motyvacija ją išspręsti.

Kitas svarbus aspektas yra tas, kad kaupiantis asmenis vengia bendravimo: „... jie nesileidžia į kalbas...“ (SD1); „... dažnai atsiriboja nuo socialinių darbuotojų ir prasideda toks ignoravimas ir socialinių darbuotojų jie nenori nei girdėti, nei matyti, nei įsileisti į namus pradeda ir darbas sustoja...“ (SD6); „...atsiriboja nuo visų, nuo socialinių darbuotojų ir nuo gydytojų...“ (SD5); „... nenori bendradarbiauti. Tai čia yra didžiausia, didžiausia problema...“ (SD6). Kaupiantys asmenys yra linkę į socialinę izoliaciją, nenori bendrauti ar net įsileisti į savo namus. Tai gali lemti gėdos jausmas, taip pat kaupimą gali skatinti ir įvairūs emociniai bei psichiniai sutrikimai (Getz, 2020, p. 10; Barnett, 2014, 2016). Daugelis tokių asmenų dėl gėdos uždraudė net artimiems šeimos nariams ir draugams patekti į namus, todėl nenuostabu, kad jie demonstruoja savisaugą tikrinančio asmens atžvilgiu (Bratitotis ir kt., 2011, p. 84).

Socialiniai darbuotojai taip pat pabrėžia, jog pasitaiko atvejų, kai kitos įstaigos bendradarbiauja nenoriai: „...ir kartais sudėtinga yra su gydymo įstaigomis susi...susibendradarbiauti, ne visada jos nori pas tokius asmenis važiuoti ir medikai...“ (SD6); „...gavai kažkokį atvejį (...) pradėjai dirbti, na ir eini, nes kitos institucijos, visi siunčia medikai „eikit ten“, bet kokios, bendruomenės institucijos, kaimynai (...) eikit pas socialinius taip kaip įprasta. Tai (...) yra iš tiesų komandinis darbas, labai kantrus, labai sudėtingas...“ (SD3). Mokslinių straipsnių autorių nuomone (Bratietis, 2012; Barnett, 2014), sėkmingas bendradarbiavimas tarp įvairių institucijų yra vienas iš esminių būdų sprendžiant kaupimo problemą, kadangi problema apima ne tik patį asmenį, bet ir aplinką. Večkienė ir kt. (2021) tarpdisciplininio bendradarbiavimo tyrimu atskleidžia, jog skirtingi požiūriai neleidžia sveikatos srities specialistams ir socialiniams darbuotojams atrasti bendrų vertybinių pozicijų. Taip pat mokslininkai teigia, kad bendradarbiavimo trukdžius lemia nepakankamas bendradarbiavimo svarbos suvokimas. Susikalbėjimo barjeru gali tapti skirtingi metodai ir žinios. Kaip nurodo autoriai, nesuskalbėjimo barjerų įveikimo priežastys gali būti socialinio darbuotojo pastangos ieškoti susikalbėjimo galimybių ir sveikatos įstaigų darbuotojų supratimas apie socialinio darbo svarbą.

Keletą informantų nurodė kitus sunkumus, kurie nesikartoję, dirbant su asmenimis, kaupiančiais šiukšles. Viena informantė pabrėžė, kaip sunku dirbti emociškai: „...tiesiog nemalonu dalyvauti tame, tame bute eiti, nes tai vis tiek yra nešvara, visokių parazitų yra ir viskuo. Tai tik gal emociškai nėra tas priimtinas toks darbas...“ (SD1). Tačiau kartu pabrėžia, jog rezultatai būna džiuginantys: „...bet kai padarai viską ir išvalai, ir išveži, manau ir jie patys būna laimingi ir patenkinti...“ (SD1). Kitas informantas nurodo, kad didžiausias sunkumas – teisinis reglamentas: „...dažniausiai yra tas būtent teisinis reguliavimas, kadangi kaip ir gyventojai skundžiasi, o teisiškai nelabai ką gali padaryti, nes tas žmogus nesutinka, kad ten būtų sutvarkytas tas jo butas, tai čia turbūt yra didžiausia problema...“ (PP1). Tyrimo dalyvis paaiškino, kad pagal esamus įstatymus butas yra asmens nuosavybė ir neliečiamas, nebent asmuo pats nusprendžia, tarkim, išvežti šiukšles.

Tyrimo dalyviai pateikė savo pastebimus ir pasiūlymus, kaip galima būtų pagerinti darbą dirbant su asmenimis, kaupiančiais daiktus (žiūrėti kategoriją „Pasiūlymai“).

15 lentelė. Tema „Pasiūlymai, kaip spręsti kaupimo problemą“

Potemės	Iliustracijos
Remti valymo įmonės	<...> remti tokias <...> SD1 <...>UAB sudaręs sutartį su savivaldybe, tai mums būtų <...> SD3
Kaupimo komanda	<...> kad tiesiog turėtume tokią komandą <...> SD3 <...> susitikimai su institucijomis <...> SD1

	<...> ar tai komandos <...> PP1
Strategija / priemonės	<...> sukurti strategija <...> SD6 <...> nėra priemonių <...> SD2 <...> jau komunikuojama plačiau apie tai, kur galima kreiptis ir kokios procedūrom <...> PP1
Socialinės paslaugos asmenims	<...> dienos centro veikla <...> SD6 <...> asistentai gal kokie <...> SD2

Šaltinis: sukurta MD autorės pagal kokybinio interviu duomenis, 2022.

Vienas iš dažniausių pasiūlymų buvo komandos sukūrimas. Informantai teigė, jog dažnai pats socialinis darbuotojas turi ieškoti pagalbos ir galvoti, kaip galima būtų išspręsti problemą. Apklaustųjų nuomone, komandos suformavimas žymiai palengvintų darbą su asmenimis, kaupiančiais daiktus: „...kad tiesiog turėtume tokią komandą, gal kad ypatingai tik šiukšlių išvežimui...“ (SD3); „...aš manau, ar tai komandos, ar tai kažkoks medikų, medikų, psichologų, psichiatrų (...) ir tų pačių socialinių darbuotojų tas lankymasis pas tokius asmenys...“ (PP1). Užsienio šalių patirtis rodo, kad iš tiesų kuriamos komandos dirbti su kaupimo problema (Bratiotis, 2012). Taigi tokia patirtis būtų naudinga ir Lietuvoje. Tačiau verta paminėti, jog nėra žinoma, kiek yra kaupėjų ir ar komandos kūrimas būtų aktualus. Taigi šiandien reikėtų informuoti visuomenę apie kaupimo problemą, kad gyventojai pastebėtų savo artimųjų ar kaimynų kaupimo pradžią ir laiku praneštų institucijoms, kol daiktų ir šiukšlių kaupimas nesukėlė rimtų grėsmių, pavyzdžiui, gaisro.

Kitas informantų pasiūlymas būtų strategijos sukūrimas. Tyrimo dalyviai nurodė, jog nėra priemonių ar paprastų nurodymų, kaip dirbti su asmenimis, turinčiais kaupimo problemą, – kur kreiptis, kas gali padėti ir pan. Todėl reikėtų sukurti strategiją ar kokių priemonių, kurios padėtų spręsti kaupimo problemą: „...kažkokią sukurti strategiją kaip su tokiais žmonėm dirbti. Nes mes kol kas esame be strategijos...“ (SD6); „...nu daugiau priemonių išbandyti tiesiog tada specialistai žinotų, kaip tas priemonės galima panaudoti...“ (SD2); „...kažkaip bent jau plačiau arba bent jau komunikuojama plačiau apie tai kur galima kreiptis ir kokios procedūros...“ (PP1). Užsienio šalyse išleista knygų (pvz., Barnett, 2014) ir vadovų (Bratiotis ir kt., 2011) su patarimais ir metodais, kuriais remiantis galima dirbti su daiktus kaupiančiais asmenimis.

Taip pat socialiniai darbuotojai pasiūlė remti valymo įmonės: „...matyt nėra tiek daug tokių įmonių UAB, uždarytų akcinių bendruomenių. (Gal) jas kaip skatinti ir (...) padidinti ir tą sumą, aš manau savivaldybės už tą išvežimą, už tokioms kenksmingos sąlygomis dirbt, valyt tuos butus...“ (SD1); „...būtų tuose įmonėse kažkoks UAB sudaręs sutartį su savivaldybė tai mums būtų, palengvintų tą darbą...“ (SD3). Mokslininkai (Orr ir kt., 2020) rašo, kad jų informantai dažniausiai pranešdavo, kad atsikratyti tam tikro turto jiems labiausiai padėjo pagalbiniai darbuotojai, kurie „raitosi rankoves“

šalia kaupėjų ir teikė praktinių patarimų, kaip susitvarkyti; rūšiuoti ir išmesti; galbūt jie rado būdą, kaip išvengti ilgo svarstymo.

Keletą socialinių darbuotojų pasiūlė teikti įvairias socialinės paslaugas: „...*turbūt tas asistentas, gal, kuris nuolat prižiūrėtų žmogų...*“ (SD2); „...*dienos centro veikla gal kažkokia...*“ (SD6). Informantų teigimu, reikėtų skatinti bendravimą: „...*bendravimo jiems trūksta, gal bendravimo daugiau?...*“ (SD4); „...*socializacija jų truputėlį gerinti, padėt galėtų socialiniai darbuotojai ir gal tai padėtų...*“ (SD6). Mokslininkų teigimu (Barnett, 2014; Brown ir Pain, 2014), kaupiantiems asmenims bendruomenėje turėtų būtų suteikta visa įmanoma pagalba, nuo sveikatos priežiūros iki laisvalaikio. Kaupėjai dažniausiai gyvena uždarą gyvenimo būdą, atsisako bendravimo net su artimaisiais, todėl reikėtų skatinti jų įsitraukimą į visuomenę. Kitas įdomesnis pasiūlymas buvo kaupėjų susitikimai: „... *gal nežinau, bendraminčiais (...) bendraminčių klubas kaupimo sindromo to...*“ (SD6). Nors toks pasiūlymas iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti juokingas, iš tiesų užsienio šalyse yra rengiami kaupėjų susitikimai. Kaip teigia Scottas (2014), yra organizuojamos savipagalbos grupės, tokios kaip anoniminiai „Netvarkos anonimai“ (angl. *Messies Anonymous*), kurios teikia nuolatinę paramą.

Viena socialinė darbuotoja palinkėjo specialistams, kurie dirba su asmenimis, turinčiais kaupimo sutrikimą, tiesiog kantrybės: „...*kantrybės. Daugiau nieko. Daugiau nieko tik kantrybės...*“ (SD4). Darbas su kaupiančiais asmenimis iš tiesų reikalauja daug jėgų ir kantrybės, nes vyksta lėtai ir tęsiasi daugelį metų, kol problema imama spręsti. Todėl kantrybė viena iš esminių savybių, kuri reikalinga sprendžiant šį klausimą.

Nors pasiūlymai skamba iš tiesų veiksmingai, tačiau užsienio šalių mokslininkai labiausiai akcentuoja gydymą, ypač kognityvinę terapiją. Keletą informantų pabrėžė, jog Lietuvoje iš tiesų reikėtų „pripažinti“ kaupimą ir skatinti medicinos srities atstovus būti aktyvesnius: „...*psichiatrai turėtų smarkiai įsijungti į šitą problemą...*“ (SD6); „... *jeigu jie būtų pripažinti taip patologija ar kažkas, pvz., liga, tai manau, kad po kažkokių atliktų ekspertizių (...) vat čia reikia keisti visą tą sistemą...*“ (VP1). Nors kognityvinis elgesio gydymas (angl. *CBT*) ir galbūt gydymas vaistais yra susiję su kaupimo pagerėjimu (t. y. mažinimu) ir yra daug žadantis, vis dar yra daug galimybių pagerinti intervencijų priimtinumą, rezultatų veiksmingumą ir ilgalaikiškumą, paslaugų teikimo metodus ir gydymo trukmę. Kaip rodo ankstyvieji kaupimo tyrimai, kai kurie gydymo metodai buvo veiksmingi vienai būklei (pvz., obsesiniam – kompulsiniam sutrikimui), gali būti neveiksmingi kitoms ligoms (pvz., kaupimui), todėl tam tikrais atvejais būtina atlikti specialų gydymo metodų patikrinimą. Dabartiniais skaičiavimais, kaupimo paplitimas svyruoja nuo 2,3 proc. iki 5 proc., o su šia problema yra susiję asmens kančios, disfunkcija ir galimi pavojai sveikatai ir saugai tiek šeimos, tiek ir bendruomenės lygiu. Todėl labai svarbu įvertinti ir patobulinti kaupimo gydymą, o socialiniai

darbuotojai turi ir toliau atlikti svarbų vaidmenį kuriant, tikrinant ir įgyvendinant tokias intervencijas (Muroff ir kt., 2011).

Išanalizavus tyrimų duomenis, galima teigti, kad informantai dirba su asmenimis, kaupiančiais daiktus, remdamiesi savo patirtimi ir žiniomis. Apklaustos dalyvių nuomone, daiktų kaupimas – tai psichinis sutrikimas, kurio priežastys yra įvairios sveikatos problemos ir įsitikimai dėl daiktų vertingumo. Tyrimo duomenis atskleidžia, kad apklaustieji specialistai išvardija visas kaupimo grėsmes, kaip ir užsienio šalių mokslininkai (gaisras, antisanitarinės sąlygos, sveikatos pavojus ir kt.). Informantai nurodo, jog kaupėjai yra asocialūs, vieniši, nelinkę bendrauti net su savo giminaičiais. Pagrindinės socialinių darbuotojų veiklos – tai motyvavimas, konsultavimas, informavimas, apsilankymas, bendradarbiavimas ir šiukšlių išvežimo organizavimas. Iš informantų pasisakymų galima teigti, jog pagrindiniai sunkumai dirbant su šiukšlių kaupėjais yra asmens motyvacijos stoka, atsisakymas bendrauti, teisinis griežtas reglamentas ir sunkumais bendradarbiaujant. Tyrimų dalyviai pabrėžė, kad darbą su kaupimu palengvintų metodikos sukūrimas, komandos suformavimas ir valymo įmonių rėmimas.

DISKUSIJA

Atlikus kokybinį tyrimą ir išanalizavus gautus interviu duomenis, galima palyginti tam tikrus aspektus su teoriniais mokslinės literatūros teiginiais, pateiktais teorinėje dalyje. Tyrimo metu išryškėjo, jog dauguma apklaustųjų daiktų ir šiukšlių kaupimą laiko psichiniu sutrikimu. Analizuojant įvairius mokslinius šaltinius, pastebima, kad kaupimas gali būti įvardijamas įvairiai – kaupimo sutrikimas (angl. *Hoarding disorder*), Diogeno sindromas, kompulsinis sutrikimas, patologinis kaupimas ir pan. Šias sąvokas vienija teiginiai, kad kaupimas yra psichinis sutrikimas arba asmuo yra kamuojamas kitų psichinių sutrikimų (pvz., šizofrenija, dimensija, kompulsiniai – obsesiniai sutrikimai), būtent dėl to ir pradeda kaupti įvairius daiktus.

Mokslininkai nurodo, kad pagrindinės kaupimo priežastys yra klaidingi įsitikimai, iškraipytos mintys ar įvykiai, susieti su asmens praeitimi, t. y. vaikystės traumos, artimųjų netektys ir pan. Apklaustųjų nuomone, kaupimo priežastys yra asmens sveikatos problemos ar tiesiog negalėjimas išmesti daiktų. Informantai pastebėjo, kad kaupiantys asmenys tiki, jog šie daiktai yra brangūs arba bus reikalingi ateityje. Barnett (2014) nurodo, kad kaupėjai turi įsitikinimų apie sentimentalią daiktų vertę, jų grožį ir tarp daiktų jaučiasi saugiai, dėl to jiems sunku juos išmesti, kadangi patiria emocinį prisirišimą prie daiktų. Iš esmės apklaustieji turi supratimą apie daiktų reikšmingumą asmenims, tačiau visgi akcentuoja, kad toks daiktų laikymas ir rinkimas nėra saugūs ar priimtinas.

Paprašius informantų papasakoti įdomiausius ar labiausiai įsimintinus atvejus apie kaupimą, buvo išgirsta daug įdomių istorijų ir patirčių. Dažniausiai tyrimo dalyviai pasakojo apie tai, ką žmogus neįprasto kaupė, pavyzdžiui, gyvūnus, šlapimą, ir kaip kaupia, – sudėdavo tunelius ar plėsdavo popierius į skutelius. Visi dalyviai pabrėžė, kad apie kaupėjus sužinoma iš kitų asmenų skundų ar įstaigų raštų, ir tai nestebina, žinant, kad kaupėjai nelinkę bendrauti. Pasitaikė pasakojimų ir apie tai, kad asmuo buvo žinomas, pavyzdžiui, anksčiau kreipėsi dėl paslaugų, tačiau apie asmens kaupimą socialiniai darbuotojai sužinodavo žymiai vėliau. Tai dar kartą įrodo, jog nėra žinoma, kiek šiandien yra kaupėjų. Apie statistikos rengimą, žinoma, nėra net kalbos, nes patys asmenys tikrai neprisipažins, arba, kaip sakė informantai, apie juos dažnai nepraneša. Iš tyrimų dalyvių pasakojimų paaiškėjo, kad tokie asmenys dažnai gyvena kukliai ir skurdžioje aplinkoje, be didelio kiekio daiktų, asmenys taip pat gyvena be patogumų – jų namuose dažnai techniškai netvarkinga santechnika ir būtinė technika, supuvę vamzdžiai, miega ne lovose, o ant grindų ar ant šiukšlių krūvių. Todėl socialiniams darbuotojams tenka ne tik tvarkyti šiukšlių išvežimą, bet ir tvarkyti būsto sąlygas. Kitas įdomus aspektas, jog informantai pasakodavo ir apie tai, kaip asmenys tiesiog nesirūpina savimi, gyvena tarp nešvarumų ir nesirūpino asmenine higiena dėl įvairių priežasčių – alkoholio vartojimo, nemokėjimo, garbaus amžiaus ar silpnos sveikatos. Nors nesirūpinimas savimi irgi turi įtakos

šiukšlėms kauptis, visgi asmenys neturi emocinio prisirišimo prie daiktų ir sukauptas daiktų kiekis ne visada užgriozdina visas gyvenamąsias patalpas. Taigi nesirūpinimas savimi irgi tampa įdomi sritis tolesniems tyrimams.

Iš informantų pasakojimų galima daryti išvadas, kad pagrindinis tikslas yra šiukšlių išvežimas, ir tai prieštarauja mokslininkų nuomonei, jog išvežimas nėra problemos sprendimas. Socialiniai darbuotojai ir pareigūnai pasakojo, jog dažnai bando susitarti ar įtikinti kaupėjus susitvarkyti ir išvežti šiukšles. Kartais tai pasiteisina ir žmonės iš karto geranoriškai sutinka išvežti sukauptus daiktus, visgi dažniausiai asmenys atsisako pagalbos. Tik keletas socialinių darbuotojų pabrėžė, jog pirmo susitikimo metu bando įgauti pasitikėjimą, tiesiog pakalbėti su asmeniu, nuraminti, tačiau vis vien po tam tikro laiko bando įtikinti išvežti šiukšles. Analizuojant užsienio literatūrą, pastebima, kad tokiems asmenims būtinas gydymas, terapijos, bendravimas ir nuolatinis paskatinimas, ramėjimas. Vien šiukšlių išvežimas gali pabloginti jų sveikatos būklę. Kitas įdomus atradimas – visi informantai tvirtina, kad šiukšlių išvežimas nėra šios problemos sprendimas, tačiau šiandien nėra kitų alternatyvų kaip dirbti. Be to, kaimynai ir artimieji kenčia nuo kaupimo, todėl delsti nėra kada. Keletas socialinių darbuotojų pabrėžė, jog paskutinis, drastiškas sprendimas – kreiptis į teismą dėl neveiksnumo nustatymo ar kaimynų interesų gynimas per teismą.

Iš apklaustųjų atsakymų suprantama, kad darbas su kaupimu yra sunkus ir trunkantis keletą metų. Informantų teigimu, tam įtakos turi keletas sunkumų, tokių kaip atsisakymas bendrauti, motyvacijos stoka ir kaupimo pasikartojimas. Socialiniai darbuotojai pasakodavo, kad asmenys atsisakydavo siūlomas pagalbos ir net vengdavo tiesioginio bendravimo. Užsienio šalių mokslininkai dažnai akcentavo, kad kaupėjai yra uždari, linkę į izoliaciją, nebendrauja su aplinkiniais, net su savo giminaičiais. Bratiočio ir kt. (2011) išlietoje knygoje rašoma, jog kaupėjai jaučia gėdą dėl sukauptų daiktų, todėl neįsileidžia į namus net savo artimųjų. Todėl nėra stebėtina, kad daiktus kaupiantys asmenys dažnai atsisako bendradarbiauti su socialiniais darbuotojais, gydytojais, kaimynais ir kitais specialistais. Kitas didžiausias sunkumas – kaupimo pasikartojimas. Socialiniai darbuotojai ir pareigūnai pasakojo, jog dažnai yra organizuojami šiukšlių išvežimo darbai, tačiau po tam tikro laiko asmenys vėl pradeda nešti daiktus į butą. Viena socialinė darbuotoja tvirtino, jog kaupėjas net būdamas globos įstaigoje kaupė ir nešėsi į savo kambarį įvairių daiktų. Skirtumas tik toks, jog globos įstaigos personalas stebi asmenį ir gali sukauptas atliekas išmesti. Socialinė darbuotoja taip pat pasakojo, kad į ją dažnai kreipiasi moteris dėl paramos išvežti šiukšles. Moteris sukaupto kažkokį kiekį daiktų ir tada kreipiasi į socialinius darbuotojus dėl šiukšlių išvežimo. Socialinės darbuotojos nuomone, moterį tiesiog įbaugindavo kaimynai, todėl ji pati ateidavo prašyti pagalbos. Toks pavyzdys yra artimas žalos mažinimo metodui, kai yra kontroliuojamas daiktų kiekis, tačiau asmuo turi priimti sprendimą pats. Pareigūnai teigia, jog tenka dažnai išrašyti baudas, tačiau dažniausiai tai yra

neveiksminga. Asmuo vis vien neša daiktus ir gali turėti net didelių įsiskolinimų už komunalines paslaugas. Dar vienas sunkumas – tai teisinis reglamentas, kuris neleidžia be asmens valios išvežti šiukšlių, netgi jeigu tai kelia grėsmę kitiems gyventojams.

Iš atlikto tyrimo išryškėjo, kad socialiniams darbuotojams svarbus yra komandos formavimas ir strategijos sukūrimas. Dauguma tyrimo dalyvių (ir pareigūnai) pabrėžė, kad kiekvienas dirba remdamasis savo patirtimi ir sukauptomis žiniomis, todėl reikalingas vientisas planas ar metodika. Socialiniai darbuotojai tyrimo metu tvirtino, jog apie kaupimą iki pradedant dirbti nebuvo nieko girdėję, todėl patys dažnai domėdavosi, kokios yra priežastys ir kaip su tuo dirbtu. Daugelis nurodė, jog reikalinga komanda, kuri dirbtų su kaupimu, tačiau klausimas, ar tai būtų aktualu, kadangi nežinoma, kiek yra kaupėjų, pavyzdžiui, Vilniuje? Metodikos sukūrimas būtų įmanomas, kadangi yra išleista nemažai knygų su įvairiais metodais, kaip dirbti su kaupiančiais asmenimis, taip pat rengiami mokymai specialistams. Socialiniai darbuotojai pastebėjo, jog kaupėjai yra vieniši, jiems trūksta bendravimo ir palaikymo. Todėl tyrimo dalyvių nuomone, reikėtų skatinti juos lankyti dienos centrus, sukurti „anoniminių kaupėjų“ grupes (praktikuojama užsienio šalyse), teikti asistento paslaugas ir pan. Anot Barnett (2014), kaupimas yra ne vieno asmens problema, bet ir bendruomenės, todėl reikėtų skatinti visos bendruomenės įsitraukimą ir asmens integraciją.

Atliktas tyrimas atskleidžia socialinio darbo ypatumus su asmenimis, linkusiais į kaupimą, Lietuvoje. Lyginant su užsienio šalių socialiniu darbu, galima daryti prielaidas, jog Lietuvoje socialiniai darbuotojai yra savarankiški, dirba daugiau iš savo patirties. Užsienio šalių mokslininkai labiau akcentuoja asmens savarankiškumą ir apsisprendimą pačiam tvarkytis bei asmens gydymą. Daugiausia buvo išleista medicinos srities publikacijų, tačiau ir socialiniai darbuotojai, daugiausia kaip pagalbinkai, prisideda prie kaupimo problemos sprendimo – applanco asmenį, palydi, padeda tvarkytis, taiko kūrybiškus metodus. Lietuvoje daugiausia sprendžia ir veikia socialiniai darbuotojai. Mokslininkų teigimu, kaupimas nėra atskira problema, o apima keletą sričių, todėl būtinas bendruomenės įsitraukimas ir stipri komanda. Apklaustieji socialiniai darbuotojai taip pat pažymi, kad komanda yra esminis būdas kovoti su kaupimu.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad kaupiantys asmenys kelia grėsmių savo savijautai ir aplinkiniams žmonėms. Kaupiantis asmuo surenka didelį, nereikalingų daiktų kiekį, kuris užima visas gyvenamąsias patalpas. Iš sukauptų daiktų sklinda nemalonūs kvapas, namuose nesilaikoma sanitarinių sąlygų, įsiveisia įvairių graužikų ir kitų parazitų, kyla gaisro ir potvynio pavojai. Mokslininkų teigimu, kaupimas yra psichinis sutrikimas, tačiau asmuo gali būti kamuojamas ir kitų ligų, pavyzdžiui, dimensijos, depresijos, įvairių kognityvinių sutrikimų ir kt. Kaupėjai turi ir socialinių problemų – atsisako siūlomas pagalbos, nelinkę bendrauti su aplinkiniais, gyvena uždara ir izoliuota gyvenimą, todėl tik apie 5 proc. daiktus kaupiančių asmenų patenka į specialistų akiratį.

2. Socialinis darbuotojas yra aktyvus pagalbininkas sprendžiant kaupimo problemą. Socialiniai darbuotojai, vadovaudamiesi savo sukaupta patirtimi ir vertybėmis, geba sėkmingai padėti asmeniui su kaupimo problema. Užsienio šalių socialiniai darbuotojai neapsiriboja vien tik šiukšlių išvežimo darbais, bet labiau skatina asmens motyvaciją pačiam susitvarkyti ir tinkamo gydymo svarbą. Ypač yra akcentuojamas kognityvinis gydymas, kurį socialiniai darbuotojai taip pat praktikuoja. Kaupimas nėra vienpusiška problema, ji paliečia ir kitas socialinės sritis (finansai, medicina, aplinkosauga ir pan.), todėl būtinas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir socialinio darbuotojo vadovavimo savybės. Socialiniai darbuotoja naudoja įvairius metodus (pvz., nuotraukų naudojimas, kaip palyginimas „prieš ir po“, prevencinės priemonės ir kt.), skatina asmens socializaciją ir socialinių paslaugų prieinamumą, ir tai padeda kaupiančiajam asmeniui pakeisti savo klaidingus įsitikinimus apie daiktų vertę ir daugiau jų nekaupiti.

3. Socialiniai darbuotojai, dirbantys su asmenimis, linkusiais kaupiti daiktus, remiasi savo patirtimi ir žiniomis. Apklaustieji socialiniai darbuotojai apie kaupiantį žmogų sužino iš pranešimų ar skundų. Apsilankymo metu stengiamasi įtikinti asmenį susitvarkyti ir išvežti šiukšles. Pagal situaciją siūloma ir kita pagalba – informuojama, konsultuojama, suteikiama medicininė pagalba (kviečiama greitoji ir pan.), sutvarkoma butis ir pagerinamos namų sąlygos. Tačiau dirbant su kaupiančiais asmenimis atsiranda ir sunkumų, todėl darbas nebūna sklandus – asmenys vėl ir vėl neša šiukšles, atsisako pagalbos ir tiesiog nebendruoja. Socialinių darbuotojų nuomone, darbas būna sėkmingas, jeigu vyksta sklandus bendradarbiavimas su kitomis institucijomis ir asmuo yra motyvuotas spręsti savo problemas.

REKOMENDACIJOS

Ugdymo įtaigoms, kurios rengia socialinius darbuotojus:

✓ Susipažinti būsimus socialinius darbuotojus su kaupimo problema ir jos sprendimo būdais.

Gydymo įtaigos darbuotojams:

✓ Atkreipti dėmesį į kaupimo problemą Lietuvoje ir taikyti aktyvias gydymo paslaugas, ypač kognityvinę terapiją.

Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su kaupimo problema:

✓ Remtis užsienio šalių gerąja patirtimi dirbant su kaupiančiais asmenimis – stengtis užmegzti gerus, pasitikėjimu grįstus santykius per atkaklumą, kantrybę ir nuolatinį dalyvavimą.

✓ Skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, užtikrinant specialistų perspektyvas ir darbo koordinavimą, siekiant bendrų tikslų dirbant su asmenimis, linkusiais kaupti daiktus.

✓ Sukurti metodiką, remiantis užsienio šalių patirtimi ir patarimais.

Vilniaus miesto savivaldybei

✓ Remti daugiau valymo įmonių, kurios užtikrintų nereikalingų daiktų išvežimą ir patalpų valymą.

✓ Skatinti paslaugų prieinamumą asmenimis, kurie kaupia daiktus ir atsisako pagalbos.

SANTRAUKA

Socialinis darbas su asmenimis linkusiais kausti daiktus (šiukšles)

Socialiniai darbuotojai dalyvauja socialiai pažeidžiamų žmonių gyvenime - žmonių, kurie turi ribotą prieigą prie bendruomenės išteklių ir negali savimi pasirūpinti, yra kamuojami socialinių ir psichologinių problemų. Socialiniai darbuotojai minėtoms žmonių kategorijoms padeda susidoroti su iššūkiais, gyvenimo sunkumais, juos motyvuoja ir įgalina.

Todėl nenuostabu, kad į socialinių darbuotojų akiratį patenka asmenys, turintys specifinių poreikių ar problemų, pavyzdžiui - asmenys, kurie linkę kausti įvairius, jokios vertės neturinčius daiktus ar net šiukšles. Nesuvaldomas daiktų ar šiukšlių kaupimas kelia problemų tarpusavio santykiams, socialinėje ir darbinėje veikloje bei kitose gyvenimo srityse. Asmenys, linkę kausti daiktus, kelia grėsmę ne tik savo savijautai, bet ir aplinkiniams. Tokie asmenys nesirūpina asmenine higiena, ir tai gali sukelti rimtų sveikatos problemų, kelia grėsmę aplinkinių saugumui, t. y. gaisro pavojus, potvyniai, kenkėjų atsiradimai, šiukšlinimas ir nemalonus kvapas bendro naudojimo patalpose. Daiktų kaupimas turi didelį poveikį ir asmens socialiniam funkcionavimui. Tokie žmonės gyvena vieni, nelinkę įleisti kitų į savo namus, nepripažįsta savo problemos. Socialiniai darbuotojai turi užtikrinti šių asmenų socialinę gerovę, gerą emocinę ir fizinę sveikatą bei saugią aplinką kitiems gyventojams.

Lietuvoje darbas su žmonėmis, turinčiais polinkį į daiktų kaupimą, nebuvo plačiai nagrinėjimas, ypač iš socialinio darbo perspektyvos. Atkreipti dėmesį į šią problemą būtina, kadangi kaupimas netiesiogiai daro žalą asmeniui, šeimai ir visuomenei. Socialinis darbas – tai profesija, kurios tikslas rasti žmonių problemų sprendimus, patenkinti jų poreikius ir sumažinti problemas. Socialinis darbuotojas orientuojasi į marginalines visuomenės grupes ir joms padeda, todėl tampa aktualu daiktų kaupimą išanalizuoti iš socialinio darbo perspektyvos. Tai atskleidžia nagrinėjamos temos naujumą ir aktualumą.

Tyrimo objektas – socialinių darbuotojų darbas su asmenimis, linkusiais kausti daiktus.

Tikslas – atskleisti socialinių darbuotojų patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais kausti daiktus.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti asmenis, linkusius kausti daiktus.
2. Apžvelgti socialinio darbo galimybę dirbant su asmenimis, linkusiais į daiktų kaupimą.
3. Pristatyti socialinių darbuotojų, dirbančių su asmenimis, linkusiais kausti daiktus, patirtis.

Tyrimo metodai:

- teoriniai – mokslinės literatūros, dokumentų, internetinių šaltinių analizė, siekiant atskleisti socialinio darbo ypatumus dirbant su asmenimis, kaupiančiais daiktus / šiukšles;

- empirinis – kokybinis, pusiau struktūruotas interviu, siekiant ištirti ir pristatyti socialinių darbuotojų patirtis dirbant su asmenimis, linkusiais kausti daiktus.

Tyrimo rezultatai: tyrime dalyvavo 8 specialistai dirbantys su asmenimis linkusiais kausti daiktus - 6 socialiniai darbuotojai, viešosios tvarkos pareigūnas ir policijos pareigūnas. Gauti duomenys buvo analizuojami naudojant tematinę analizę. Išanalizavus kiekvieno tyrimo dalyvio atsakymus ir gavus panašius atsakymus, pagal artimus bruožus buvo išskiriamos temos, kurios savo ruožtu buvo nuosekliai sugrupuotos į potemes. Tyrimo metu išryškėjo šios pagrindinės temos: daiktų kaupimo sutrikimo apibrėžimas, kaupimo priežastys, kaupiančio asmens apibūdinimas, socialinio darbuotojo veiklos, kaimyno įsitraukimas į kaupimo problemą, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, sunkumai dirbant su asmenimis, linkusiais kausti daiktus ir informantų pasiūlymai, kaip galima būtų pagerinti darbą su asmenimis, linkusiais kausti daiktus.

Išanalizavus gautus duomenis, galima teigti, jog socialiniai darbuotojai, dirbantys su asmenimis, linkusiais kausti daiktus, remiasi savo patirtimi ir žiniomis. Apklaustieji socialiniai darbuotojai apie kaupiantį žmogų sužino iš pranešimų ar skundų. Apsilankymo metu stengiamasi įtikinti asmenį susitvarkyti ir išvežti šiukšles. Socialiniai darbuotojai siūlo ir kitą pagalbą – informavimas, konsultavimas, medicininės pagalbos suteikimas (kviečiama greitoji ir pan.), sutvarkoma buitis ir pagerinamos namų sąlygos. Tačiau dirbant su kaupiančiais asmenimis atsiranda ir sunkumų – asmenys pakartotinai neša šiukšles, atsisako pagalbos ir tiesiog nebendruoja. Socialinių darbuotojų nuomone, darbas būna sėkmingas, jeigu vyksta sklandus bendradarbiavimas su kitomis institucijomis ir asmuo yra motyvuotas spręsti savo problemas.

Raktiniai žodžiai: kaupimo sutrikimas, daiktų kaupimas, kaupėjai, socialinis darbas, savęs nepriežiūra.

SUMMARY

Social Work with People who Tend to Hoard Things (Rubbish)

Social workers are involved in lives of socially vulnerable people - people who have limited access to community resources and are unable to take care of themselves, are burdened by social and psychological problems. Social workers help, motivate and empower these categories of people to cope with the challenges and difficulties in life.

It is therefore not surprising that social workers come across people with specific needs or problems, such as those who tend to accumulate various things of no value or even rubbish. The uncontrolled accumulation of objects or rubbish causes problems in relationships, social and work related activities and other areas of life. People who tend to hoard things pose a threat not only to their own well-being but also to others. They neglect their personal hygiene, which can lead to serious health problems, poses a threat the safety of the people surrounding them, such as fire hazards, flooding, pests, littering and unpleasant odors in common areas. Hoarding also has a significant impact on a person's social functioning. Such people live alone, are reluctant to let others into their homes and do not accept their problem. Social workers have to ensure the social well-being, good emotional and physical health and a safe environment for other residents.

In Lithuania, working with people with hoarding tendencies has not been widely studied, especially from a social work perspective. It is necessary to draw attention to this problem, as hoarding indirectly harms the individual, the family and society. Social work is an occupation which aim is to find solutions to people's problems, to meet their needs and to reduce the issues. As a social worker focuses on and assists marginalized groups in society, it becomes relevant to analyze hoarding from a social work perspective. This reveals the novelty and relevance of the topic.

The object of the study - work of social workers with people who tend to hoard objects.

The aim - to reveal the experience of social workers in working with hoarders.

Objectives:

1. To describe people who tend to hoard.
2. To provide an overview of social work practice with individuals who are prone to hoarding.
3. Present the experiences of social workers working with hoarders.

Research methods:

- Theoretical - analysis of scientific literature, documents, online sources in order to reveal the peculiarities of social work with people who tend to hoard objects/litter;

- Empirical - qualitative, semi-structured interviews to explore and present social workers' experience while working with people who tend to hoard.

Results of the research: 8 professionals working with hoarders took part in the study - 6 social workers, a public order officer and a police officer. The obtained data was analyzed using thematic analysis method. After analyzing the responses of each participant and obtaining similar answers, topics based on similarities were identified, which were later grouped in a consistent way into sub-topics. The main themes that emerged from the study were: the definition of hoarding disorder, the causes of hoarding, the description of the hoarder, the social worker's activities, the neighbour's involvement in the hoarding problem, inter-institutional cooperation, the difficulties of working with hoarders, and the informants' suggestions on how to improve work with hoarders.

The analysis of the data suggests that social workers working with hoarders rely on their personal experience and knowledge. The interviewed social workers learn about hoarders through reports or complaints. During the visit, efforts are made to persuade the person to tidy up and remove the rubbish. The social worker also offers other assistance, such as information, counselling, medical assistance (call ambulance, etc.), tidying up the household and improving home conditions. However, work with hoarders can also cause difficulties - they bring back the rubbish repeatedly, refuse help and simply do not communicate. Social workers believe that the work is successful if there is smooth cooperation with other institutions and the person is motivated to solve own problems.

Keywords: hoarding disorder, hoarding, hoarders, social work, self-neglect.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. About Hoarding. (2022). HoardingUK. Prieiga per internetą: <https://hoardinguk.org/abouthoarding/>.
2. Adomaitytė-Subačienė, I. (2018 lapkričio 17 d.). *Galios paradoksas socialiniame darbe: tarp laisvės ir paternalistinės tradicijos*. IX-oji nacionalinė Lietuvos sociologų draugijos konferencija „(Ne)lygybės, galia ir socialinis teisingumas šiuolaikinėje visuomenėje“, Kaunas.
3. Anka, A., Sorensen, P., Brandon, M. ir Bailey, S. (2017), Social work intervention with adults who self-neglect in England: responding to the Care Act 2014. *The Journal of Adult Protection*, Vol. 19(2), 67–77.
4. Ashworth, F., Rose, A. ir Wilson, B. A. (2017). TD: The case of Diogenes Syndrome—deficit or denial? *Neuropsychological Rehabilitation*, 28(2), 244–258.
5. Barnett, D. (2014). *Self-neglect and Hoarding. A guide to safeguarding and support*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers,.
6. Barnett, D. (2016, rugpjūčio 22 d.). *Hoarding and self-neglect - what social workers need to know - Community Care*. Community Care. Prieiga per internetą: <https://www.communitycare.co.uk/2016/08/22/hoarding-self-neglect-social-workers-need-know/>.
7. Bilevičienė, T. ir Jonušauskas, S. (2011). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
8. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologijos raštai. 2 tomas. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas ugdymo tyrimų idėjos ir problemos*. Vilnius: Edukologija.
9. Braye, S., Orr, D. ir Preston-Shoot, M (2014). *Self-neglect policy and practice: Building an evidence base for adult social care*. London: Social Care Institute for Excellence.
10. Braye, S., Orr, D. ir Preston-Shoot, M. (2015) Serious case review findings on the challenges of self-neglect: Indicators for good practice. *Journal of Adult Protection* 17, 2, 75–87.
11. Bratitotis, C. (2012). Community hoarding task forces: a comparative case study of five task forces in the United States. *Health & Social Care in the Community*, 21(3), 245–253.
12. Bratitotis, C., Schmalisch, C. S., ir Steketee, G. (2011). *The Hoarding Handbook: Guide for Human Service Professionals*. Oxford University Press.
13. Brown, F. ir Pain, A. (2014). Developing an Approach to Working with Hoarding: Space for Social Work. *Practice*, 26(4), 211–224.

14. Brown, W. (2007). Love of garbage. *Scientific American Mind*, 18(1), 76–79.
15. Chou, C., Tsoh, J. Y., Shumway, M., Smith, L. C., Chan, J., Delucchi, K., Tirch, D., Gilbert, P. ir Mathews, C. A. (2019). Treating hoarding disorder with compassion-focused therapy: A pilot study examining treatment feasibility, acceptability, and exploring treatment effects. *British Journal of Clinical Psychology*, 59(1), 1–21.
16. Clark, A. N. G., Mankikar, D. G. ir Gray, I. (1975). Diogenes syndrome. A clinical study of gross neglect in old age. *The Lancet*, 366–368.
17. Cooperman, J. (2019, sausio 16 d.). *What's Causing the Rise of Hoarding Disorder?* - *JSTOR Daily*. Prieiga per internetą: <https://daily.jstor.org/whats-causing-the-rise-of-hoarding-disorder/>.
18. Cunha, G. R. da, Pellizzaro, M., Martins, C. M., Rocha, S. M., Yamakawa, A. C., Silva, E. C. da, dos Santos, A. P., Morikawa, V. M., Langoni, H. ir Biondo, A. W. (2020). Spatial serosurvey of anti-Toxoplasma gondii antibodies in individuals with animal hoarding disorder and their dogs in Southern Brazil. *Plos one*, 15(5).
19. Dong, X.-Q. (2017). Elder self-neglect: research and practice. *Clinical Interventions in Aging*, Volume 12, 949–954.
20. Finney, C. M. ir Mendez M. F. (2017). Diogenes Syndrome in Frontotemporal Dementia. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, 32(7) 438–443.
21. Fleury, G., Gaudette, L. ir Moran, P. (2012). Compulsive Hoarding: Overview and Implications for Community Health Nurses. *Journal of Community Health Nursing*, 29(3), 154–162.
22. Gaižauskaitė, I. ir Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
23. Getz, L. (2020). Hoarding — A Hazard for Older Adults. *Today's Geriatric Medicine* 13(1), 1-10.
24. Gregory, V. L. (2010). Cognitive-Behavioral Therapy for Schizophrenia: Applications to Social Work Practice. *Social Work in Mental Health*, 8(2), 140–159.
25. Gvaldaitė, L., Švedaitė, B. (2005) *Socialinio darbo metodai*. Vilnius: VPU leidykla.
26. Hardy, H. (2018, kovo 12 d.). Hoarding and mental capacity: key points for social workers. *Community Care*. Prieiga per internetą; <https://www.communitycare.co.uk/2018/03/12/hoarding-mental-capacity-key-points-social-workers/>.
27. Hartl, T. ir Frost, R.O. (1999). Cognitive-behavioral treatment of compulsive hoarding: A multiple baseline experimental case study. *Behavior Research and Therapy* 37, 451–61.

28. Yair, G. 2007. Ambivalence. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ed. G. Ritzer, 127–128. Oxford: Wiley-Blackwell.
29. Yap, K. ir Grisham, J. R. (2020). Object attachment and emotions in hoarding disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 100, 152179.
30. İlhan, B., Bahat, G., Saka, F., Kılıç, C., Merve Oren, M. ir Karan, M. A. (2018). A new screening tool for self-neglect in community-dwelling older adults: IMSelf-neglect questionnaire. *The Aging Male*, 23(5), 388–395.
31. *International Federation of Social Workers. IFSW General Meeting and the IASSW General Assembly in July 2014*. Prieiga per internetą: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work%20/> [žiūrėta 2021-03-01].
32. Jade, H. (2018, Sausio 30 d.). Hoarding Disorder - Causes, Signs, Symptoms & Treatment. *Health Jade*. Prieiga per internetą: <https://healthjade.net/hoarding-disorder/>.
33. Jaisooriya, T. S., Thamby, A., Manoj, L., Kumar, G. S., Gokul, G. R., Narayanaswamy, J. C., Arumugham, S. S., Thennarassu, K. ir Reddy, Y. C. J. (2021). Prevalence of hoarding disorder among primary care patients. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 43(2), 168–173
34. Jociūtė, A. (2013). *Visuomenės darnus vystymasis. Metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
35. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Edukologija ir kiti socialiniai mokslai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
36. Kennedy Chapin, R., Sergeant, J., Terrebonne Landry, S., Koenig, T., Leiste, M. ir Reynolds, K. (2010). Hoarding cases involving older adults: The transition from a private matter to the public sector. *Journal of Gerontological Social Work*, 53, 23–742.
37. Khan, S. (2017). Diogenes Syndrome: A Special Manifestation of Hoarding Disorder. *American Journal of Psychiatry Residents' Journal*, 12(8), 9–11.
38. Kim, H.-J. ., Steketee, G. ir Frost, R. O. (2001). Hoarding by Elderly People. *Health & Social Work*, 26(3), 176–184.
39. Kysow, K., Bratitotis, C., Lauster, N. ir Woody, S. R. (2020). How can cities tackle hoarding? Examining an intervention program bringing together fire and health authorities in Vancouver. *Health & Social Care in the Community*, 28(4), 1160–1169.
40. Koenig, T., Chapin, R., ir Spano, R. (2010) Using multidisciplinary teams to address ethical dilemmas with older adults who hoard. *Journal of Gerontological Social Work*, 53, 2, 137–147.
41. Książopolska, A. ir Kotarka-Minc, S. (2005). Patologiczne zbieractwo. *Postępy Psychiatrii i Neurologii*. 14, 107–110.

42. Kuwano, M., Nakao, T., Yonemoto, K., Yamada, S., Murayama, K., Okada, K., Honda, S., Ikari, K., Tomiyama, H., Hasuzawa, S. ir Kanba, S. (2020). Clinical characteristics of hoarding disorder in Japanese patients. *Heliyon*, 6(3), 1–8.
43. Lapkauskienė, N. (2004). *Psichikos sveikatos sutrikimai ir slaugos pagrindai*. Vilnius.
44. Lukšys, G., Mozūraitė, A., Karnickas, M., Ročka, S. (2016). Obsesinio kompulsinio sutrikimo gydymas giliaja smegenų stimuliacija. *Neurologijos Seminarai*. 20 (2), 82–88.
45. Maliszewska, A., Banaszczyk, K., Owsiany, M. ir Maliszewska P. (2018). Diogenes' syndrome. *Journal of Education, Health and Sport.*, 8(12), 158–162.
46. Mataix-Cols, D. (2014). Hoarding Disorder. *New England Journal of Medicine*, 370(21), 2023–2030.
47. Mataix-Cols, D. ir Fernández de la Cruz, L. (2018). Hoarding disorder has finally arrived, but many challenges lie ahead. *World Psychiatry*, 17(2), 224–225.
48. McGuire, F. J., Kaercher, L., Park M. J. ir Storch A. E. (2013). Hoarding in the Community: A Code Enforcement and Social Service Perspective. *Journal of Social Service Research*. 29(3), 335–344.
49. Mykolo Romerio universitetas (2010). *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
50. Muroff, J., Bratiotis, C. ir Steketee, G. (2011). Treatment for Hoarding Behaviors: A Review of the Evidence. *Clinical Social Work Journal*, 39(4), 406–423.
51. Nakao, T. ir Kanba, S. (2019). Pathophysiology and treatment of hoarding disorder. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 73(7), 370–375.
52. Orr, D. M. R., Preston-Shoot, M. ir Braye, S. (2017). Meaning in hoarding: perspectives of people who hoard on clutter, culture and agency. *Anthropology & Medicine*, 26(3), 263–279.
53. Paloski, L. H., Ferreira, E. A., Costa, D. B., de Oliveira, C. R., Moret-Tatay, C. ir Irigaray, T. Q. (2020). Cognitive performance of individuals with animal hoarding. *Health and Quality of Life Outcomes*, 18(1). Prieiga per internetą: <https://hqlo.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12955-020-01288-1>
54. Pogosian L. (2016). Treatment of Compulsive Hoarding: A Case Study. *The Einstein Journal of Biology and Medicine*, 25(1):8, 8–11.
55. Proctor, C. ir Rahman, S. (2021). Diogenes Syndrome: Identification and Distinction from Hoarding Disorder. *Case Reports in Psychiatry*, 2021, 1–6. <https://doi.org/10.1155/2021/2810137>

56. Reyes-Ortiz, C. A. (2001). Diogenes Syndrome: The Self-Neglect Elderly. *Comprehensive Therapy Volume*, 27(2), 117–121.
57. Robinson, L. ir Smith., M. (2021, spalio 25) *Helping Someone with Hoarding Disorder*. HelpGuide.org. Prieiga per internetą: <https://www.helpguide.org/articles/anxiety/helping-someone-with-hoarding-disorder.htm>.
58. Rodriguez, C. I., Herman, D., Alcon, J., Chen, S., Tannen, A., Essock, S. ir Simpson, H. B. (2012). Prevalence of Hoarding Disorder in Individuals at Potential Risk of Eviction in New York City. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 200(1), 91–94.
59. Rupšienė, R. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
60. Sapota, K. ir Nasierowski, T. (2019). Zbieractwo a uszkodzenie mózdzku. Opis przypadku. *Psychiatr*, 53(1), 161–166.
61. Saxena, S., Brody, A. L., Maidment, K. M. ir Baxter, L. R. (2007). Paroxetine treatment of compulsive hoarding. *Journal of Psychiatric Research*, 41(6), 481–487.
62. Saxena, S., Brody, L. A., Maidment, M. K. ir Baxter Jr. (2007). Paroxetine treatment of compulsive hoarding. *Psychiatr Res*, 41(6): 481–487.
63. Scott, P. S. (2014, February 27). *Clutter vs. Hoarding: What's the Difference?* WebMD. Prieiga per internetą: <https://www.webmd.com/balance/features/clutter-hoarding>.
64. Shehyar, K., (2017). Diogenes Syndrome: A Special Manifestation of Hoarding Disorder. *The American Journal of Psychiatry Residents' Journal*. 13(8), 9-11.
65. Sirvydytė, L. (2020). *Kriptokatinėlių rinkos vertės nustatymas ir pritaikymas prekybos strategijai kurti*. Baigiamasis magistro projektas.
66. Snowden, J. (2015). Accumulating too much stuff: what is hoarding and what is not? *Australasian Psychiatry*, 23(4), 354–357.
67. Stuart, P. Social Work Profession: History. *Encyclopedia of Social Work*. Retrieved 19 Sep. 2021, Prieiga per internetą: <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-623>.
68. Štuopytė, E. (2018) Nevyriausybių organizacijų socialinė edukacinė veikla su pagyvenusiais žmonėmis. KTU. Technologija
69. Taylor, J. K., Theiler, S., Nedeljkovic, M. ir Moulding, R. (2018). A qualitative analysis of emotion and emotion regulation in hoarding disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 75(3), 520–545.

70. Tekin., H. H. ir Kilis, A. K.. (2015). *Social Work Intervention For The Patient With Hoarding Disorder: A Case Report. Conference.*
71. Teska, J. ir Therivel, J.(2018). *Quick lesson about. Author Hoarding Disorder.* Prieiga per internetą: <https://www.ebscohost.com/assets-sample-content/SWRC-Hoarding-Disorder-Sample-Content.pdf>
72. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
73. Tolin, D., Wootton, B., Levy, H., Hallion, L., Worden, B., Diefenbach, G., Jaccard, J. ir Stevens, M. (2019). Efficacy and Mediators of a Group Cognitive-Behavioral Therapy for Hoarding Disorder: A Randomized Trial *Journal of Consulting and Clinical Psychology Association, 87(7), 590–602.*
74. Tompkins, M. (2011). Working with families of people who hoard: A harm reduction approach. *Journal of Clinical Psychology: In Session, 67, 497-506.*
75. Uostamiestyje degė šiukšlių prikrautas butas. (2018, rugpjūčio 6 d.). *Kauno Diena.* Prieiga per internetą; <https://kauno.diena.lt/naujienos/klaipe/kauno-diena-ir-nelaimes/uostamiestyje-dege-siuksliau-prikrautas-butas-875444>.
76. Van Weezel, G. L., Alkimavičius, K., Aukščiūnienė, G., Baliukevičiūtė, D., Budienė, O., Darulienė, E., Gajdoskienė, I., Jurkuvienė, R., Kavaliauskienė, A., Klimantavičienė, I. V., Masiukienė, A., Skridlaitė, I., Šergalienė, S., Šimkienė, S. ir Šimkienė, Ž. (2010). *Mąstyti, veikti, būti. Socialinis darbas organizacijoje.* Kaunas: Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija.
77. Varma, A., (2016). *Hoarding in the spotlight Growing awareness of the problem has led to more cases being reported in Singapore.* Prieiga per internetą: <https://www.straitstimes.com/lifestyle/hoarding-in-the-spotlight>.
78. Večkienė, N. P., Brunevičiūtė, R. ir Eidukevičiūtė, J. (2021). Tarpdisciplininis bendradarbiavimas kuriant vienijančią aplinką. *Tiltai, 79(1), 95–114.*
79. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2017 m. gruodžio 15 d. sprendimu Nr. A1-1554 sanitarijos ir higienos taisyklės.
80. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas dėl tarybos 2020-08-26 sprendimo nr. 1-632 „dėl vienkartinių, tikslinių, sąlyginių ir periodinių pašalpų skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo.
81. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas dėl vienkartinių, tikslinių, sąlyginių ir periodinių pašalpų skyrimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2022 m. sausio 12 d. nr. 1-1290, Vilnius.

82. Белугина, О. С. (2018). Патологическое накопительство, или синдром Плюшкина. *Психиатрия и психофармакотерапия им. П.Б. Ганнушкина*, 3(4), 47–50.
83. Королева, Е. Г. (2012). Редкие заболевания: синдром диогена уо. *Гродненский государственный медицинский университет*, 2, 86–88.

PRIEDAI

SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Esu Katažyna Markovska, Mykolo Romerio universiteto magistro studijų socialinio darbo specialybės studentė. Rašau magistro baigiamąjį darbą tema: „*Socialinis darbas su asmenimis linkusiais kaupti daiktus (šiukšles)*“. Magistrinio darbo tikslas - atskleisti socialinio darbuotojo patirtis dirbant su asmenimis linkusiais kaupti daiktus (šiukšles).

Norėčiau paprašyti, dalyvauti mano tyrime. Tai pusiau struktūruotas interviu, kuriuo bus siekiama sužinoti tyrimo dalyvių patirtį bei pastebėjimus apie darbą dirbant su asmenimis, kurie turi porinki kaupti daiktus ir net šiukšles. Siekiant išlaikyti interviu metu pateiktų duomenų tikslumą, jie bus užrašomi. Visi surinkti duomenys bus naudojami mokslinių tyrimų ir mokymo tikslais, neatskleidžiant tapatybę identifikuojančių požymių.

Tyrimo dalyvio teisės: Anonimiškumo ir gautų duomenų konfidencialumas garantuojamas.

Dėkoju už bendradarbiavimą.

Sutinku dalyvauti tyrime laisvai apsisprendęs ir neverčiamas.

(Vardas, pavardė, parašas)

2 PRIEDAS

The screenshot displays a software interface for document analysis. The main window shows a document with the following text:

... Mhm. Kaip galvojate, dėl kokių priežasčių žmogus kaupia lias tinklės?
- Nu kaip ai pastebėjau, tai ašiu yra asocialus amenny, kurie paktandmianja alkoholiu ir tiesiog jie, matyt, nėra demų gabbt pšnai kai jie būna blaivūs ir jie viską meta ir ir ir neišbūavo ir šias tinklės kaupia. O kitą prielastų tai vis tiek yra amenny, kurie yra reikiā. yra... sutrikusi psichika. Tai yra nestabili psichika arba jie turi negadumus jau iš tikro dėl psichinės ligos arba gabbt nėra, bet tai yra smetvės pensininkai ir nėra įvardinta ta liga oficialiai pripažinta bet ašiu jie turi.
- Tai gi, Jūs galvojate, kad kaupimas gali pasireikšti tai yra diagnozuota kažkokia psichinė liga?
- Nu su ka kokiais sutikimais, jam gabbt tai nėra liga bet tai yra sutikimas jau psichinis, kai mogus nu tiesiog tai yra ne tai, kad daiktai. nu tai yra būtines tinklės kaip ai sutidriau. Ir ir ne tik būtines tinklės ir daiktai, kaupimas, bet yra apšleidimas. Krami bėga, malytuvai, vanduo teka, unitariai sūkūimie, nevenkia, daro gamtinius reikalus į kibrus, kurie stovi, išneša, neišneša, nu tai yra baimė. Šuniukų, kačių nevedimas į lauka, tai irgi yra jų eksperimentai bute nu tai yra autisautarines sąlygos, tai yra tarakonai ir įvairūs ten gyviai.
- Jūsų manymu, ko skiriasi kaupimas nuo kolekcionavimo?
- Nu kolekcionavimas tai čia jam matyt galbūt kažkokių antikvarinių dalykų yra jam nu tai nebūtinai monetos tai kažkokios statulėlės gabbt, kažkokie indai gražūs, dar kažka, nu tai kolekcionavimas, bet jam kaupimas tai čia tikrai apšikrovimas nerėikalingai daiktais pats žmogus tada negali gyventi savo bute, miega sandėliuke, nes jis jau negali jėsi į savo butą.
- Kokias grėsmes sukelta kaupimas tiek pačiam žmogui, tiek kitems žmonėms?
- Nu tai visų pirma tai infekcinių ligų gabbt irgi gali būti patūris ir antra tai juk, mogus normaliai išimiegoti negali, jis ne lovoje miega, bet susitvėjęs kažkur ant tinklinių lovykų ir kvėpuoja ir blogiausia dar, kad esu turėjęsi atvejį kai gyvena tame pačiame dar sūnus šeima ir kvėpuoja toms pačioms tinklėmis ir ir bėjo pasakyti mamai, nes jina yra buto savininkė, kad ji neišvartų į gatvę. Tai žodžių kėndka ne tik savo sveikatai, kitų šeimos narių bet ir šio pačių ir kaimynų, nes ona blogas kvapas į laiptines ir irigi gyvena įmanos šeimos ir aplamai kaimynams yra labai blogai.
- Daug pas Jūs tokių atvejų?
- Nuu nėra daug, bet yra. Mes visada kokius da turim tokius jam per metus atvejus tai.
- Aišku. Papasakokite apie patį įdomiausių kaupimo atvejį.
- Nu įdomiausias teigiama prasmė tai gabbt, papasakosiu apie teigiama ir neigiama atvejus. Teigiama prasmė atvejis kai išsprendžiu viską per keletą valandų. Tai reikiā policininkė, tos įgaliotinė iš policijos gavo skundą kaimynų, kad blogas kvapas koridoriuje. Tai buvo bendrabučio tipo kur yra išilgoji koridoriams keli butai, tame reikiā kai įėjini. Ir kaip tik paskambino ut aplinką atsakinga specialistes seniūnijos darbuotoja, jina pasakė man. Nu mes visos tada sakau, pasiūman maštų, pirštinių ir ir vykstan į tą atvejį. Tai labai visų pirma, kad patį policijos ta tyreja aktyvi, ji pati paėmė šepetį ir smais ir pradėjo šluoti tą ilgą koridorių. Paskambino vieniems kaimynams ten dar 3 butai ir sako nu kaip Jūs taip apšleidę jeigu įinet, kad iš šito buto va tap netvarka, bet ir jis tą koridorių, jak čia yra bendras visų. Tai vienas sako, vienas iš tų kaimynų sako „o tai dabar šiuosiu kur reikiā kryptis kai netvarkingas koridoriūs, kvietit iš policijos“ nu taip juoko forma. Tai va, tai tada ten gyvena mama su daktu, kuri turi nedidelį negatumą ir sako, nu kaip tu taip neišvarka, taip apšleidi mamą. Rytoj sutvarkysiu sako. O mes - ne rytoj, bet dabar. Tai žodžių visi mes su toms pirštėmis padėjome ir mes ten dūi į toms mailus tos daktus, nebuvo ten labai jau baimiai u kranta, nes buvo iš maisto tos, maisto kandys skraidžiojo, nu žodžių, kad labai butas buvo labai nešvarus, netvarkingas, jina pripylė patį į kibrus vandens, įdėvė tą šluota, skudurą ir tai dukrai tiepię išplauti ir tiesiog stovėjo kol mes buvom. Kad išplauti, sutvarkyti ir pasakė, kad dabar ai būtinai kartą į užnesį važiavosi pasižiūrėti. Tokia labai atyvi, labai vat iš policijos tą tyrinėja.
- o daugiau tas atvejis sėpaikartoję?
- Ir daugiau, kad skambintų kaimynai skūris, nebuvo. Vat kuris iš tų baimisųjų mano atvejų, tai kada moteris 40 metų, yra jama moteris, 3 kambarių butas. Mamą mes išvežėme ir globos namus, nes jina atimiejo pensiją ir kaimynai skūndė, kad jina yra nešvagiūs, neišvai. Tai mes kaimynų pagalba močiutė, tą kaimynė išmumdė, sutvarkė, išvežėme į globos namus, o tas butas tai yra... buvo nu tiesiog tragiškas, jeigu būtų šis nevenkis ir viskas vis tiek jame buvo atšiekama, nu tai buvo simbas. Ir galvojau kaip taip galima, nu vartojant alkoholi, bet litap apšleisti butą ir va litap nesitūpinti mama. Tai gerai, kad buvo kaimynai vat tokie, tikrai padėjo ir ir va taip padūti sutvarkėme,

3 PRIEDAS

	Count	% Codes	Cases	% Cases
 daiktu kaupimas				
• nereikalingu daiktu rinkimas	4	1,7%	2	25,0%
• psichinis sutrikimas	10	4,4%	6	75,0%
• sunkumas atsiseikinti su daiktais	5	2,2%	2	25,0%
• sovietinis palkimas	1	0,4%	1	12,5%
 kaupiančio asmens apibudinimas				
• asocialus	13	5,7%	4	50,0%
• sveikatos sutrikimas	4	1,7%	2	25,0%
• vyresnio amžiaus asmenys	4	1,7%	3	37,5%
• apsilaidimas	13	5,7%	4	50,0%
• gyvena be patogumu	7	3,1%	4	50,0%
• mažos pajamos	1	0,4%	1	12,5%
• lytis nesvarbu	1	0,4%	1	12,5%
 kaupimo keliamos gresmes				
• sveikatos pavojus	9	3,9%	5	62,5%
• nepatogumai kitiems asmenims	6	2,6%	5	62,5%
• blogas kvapas	4	1,7%	3	37,5%
• potvynio pavojus	2	0,9%	2	25,0%
• parazitai	6	2,6%	3	37,5%
• gaisro pavojus	5	2,2%	4	50,0%
• antisanitarines salyugas	6	2,6%	3	37,5%
• daiktu užgriuvimas	2	0,9%	2	25,0%
 tarpinstitucinis bendradarbiavimas				
• policijos pareigumai	7	3,1%	4	50,0%
• seniunju darbuotojai	1	0,4%	1	12,5%
• psichikos sveikatos centrai	3	1,3%	3	37,5%
• valymo imones	2	0,9%	2	25,0%
• medicinos darbuotojai	4	1,7%	3	37,5%
• viešosios tvarkos pareigunai	6	2,6%	3	37,5%
• namo pirmininkai	2	0,9%	2	25,0%
• gaisrininkai	1	0,4%	1	12,5%
• nuo aplinkos	1	0,4%	1	12,5%
 socialinio darbuotojo veikla				
• apsilankymai	7	3,1%	5	62,5%
• bendradarbiavimas	3	1,3%	1	12,5%
• tarpininkavimas	2	0,9%	2	25,0%
• padengti žiukšliu išvežima	3	1,3%	3	37,5%
• palaikymas	3	1,3%	3	37,5%
• med. pagalba	4	1,7%	2	25,0%
• situacijos vertinimas	2	0,9%	2	25,0%
• motyvavimas	2	0,9%	2	25,0%
• komandos suformavimas	2	0,9%	2	25,0%
• tvarkymo darbu organizavimas	3	1,3%	2	25,0%
• igauti pasitikėjimo	3	1,3%	1	12,5%
• organizatorius	1	0,4%	1	12,5%
• soc. globa institucijoje	1	0,4%	1	12,5%
• padeda sutvarkyti dokumentus	1	0,4%	1	12,5%
• bendrosios paslaugos	3	1,3%	2	25,0%
 kaimynai				
• pagalba	2	0,9%	2	25,0%
• gaunami pranešimai	3	1,3%	3	37,5%
• teismai	2	0,9%	1	12,5%
• kreipiasi pagalbos	1	0,4%	1	12,5%
• susitaikė	2	0,9%	1	12,5%
 sunkumai				
• emociniai sunkumai	1	0,4%	1	12,5%
• nebendrauja	1	0,4%	1	12,5%
• kartoja	6	2,6%	3	37,5%
• nera priemoniu	2	0,9%	1	12,5%
• itikinti	1	0,4%	1	12,5%
• pagalbos paieška	2	0,9%	1	12,5%
• aprupina daiktais	1	0,4%	1	12,5%
• motyvacijos stoka	3	1,3%	2	25,0%
• susitarti/atsisakymas bendrauti	4	1,7%	2	25,0%
 pasiulymai				
• remti valymo imones	6	2,6%	2	25,0%
• asistentai	1	0,4%	1	12,5%
• komanda su kaupimo dirbti	3	1,3%	2	25,0%
• bendravimo	1	0,4%	1	12,5%
• sukurti strategija	1	0,4%	1	12,5%
 kaupimo priežastys				
• sveikatos sutrikimai	3	1,3%	2	25,0%
• manymas jog daiktai reikšmingi	6	2,6%	3	37,5%
• daiktu reikalingumas	2	0,9%	2	25,0%
• poreikiu kompensavimas	1	0,4%	1	12,5%
 savęs nepaisymas				
• ?	2	0,9%	1	12,5%
 daiktu išvežimas				
• ??	2	0,9%	1	12,5%